

Torsdagen den 17 april

Ki. 12.00

§ 1 Justerades protokollen för den 9 innevarande månad.

§ 2 Om avdrag vid inkomstbeskattningen för kostnader för ledarhund

Herr finansministern STRÄNG erhöll ordet för att besvara herr *Anderssons* i Örebro (fp) den 8 april anmälda fråga, nr 152, och anförde:

Herr talman! Herr Andersson i Örebro har frågat mig om jag är beredd att medverka till sådan ändring i gällande skatteförordning att synskadad person, som är helt beroende av ledarhund för att komma till och från sitt arbete, får göra avdrag för hundens matkostnader i sin självdeklaration.

Kostnader av det slag som berörs i frågan räknas enligt våra skattelagar till personliga levnadskostnader. Avdrag för sådana kostnader medges i regel inte vid inkomstbeskattningen. Om de särskilda kostnaderna är så pass betydande att inkomsttagarens skatteförmåga har blivit väsentligt nedsatt kan emellertid ett s. k. extra avdrag medges. Redan nu kan alltså i ömmande fall avdrag medges för sådana kostnader som herr Andersson åsyftar. I sammanhanget får också beaktas de skattefria bidrag till förvärvsarbetande blinda som utgår för att täcka uppkommande merkostnader. Frågan om avdragsrättens framtida utformning i allmänhet behandlas av 1972 års skatteutredning. Jag är inte beredd att nu ta ställning till eventuella nya avdragsregler för enskilda specialområden i avvaktan på utredningens förslag.

Herr ANDERSSON i Örebro (fp):

Herr talman! Jag får tacka finansministern för svaret på frågan. Jag känner mig naturligtvis inte tillfredsställd med det. Om en blind person, som är helt beroende av sin ledarhund, inte får göra avdrag för matkostnaderna för hunden måste det vara fel – även om skattemyndigheterna självfallet kan hänvisa till gällande skattelagar. Det måste vara något fel på skattelagarna. När man kan få göra avdrag för resor till arbetet för bilkostnader, bensinkostnader eller taxi, varför skall då inte en blind få göra avdrag för matkostnader för en hund som han behöver för att klara av sitt jobb. I vanligt folks ögon måste detta framstå som en inkonsekvens av närmast utmanande slag. Det är märkligt att det här förhållandet inte är uppenbart i skatteexperternas ögon.

Finansministern säger att man skall beakta att det skattefria bidrag,

Torsdagen den
17 april 1975

---

*Om avdrag vid
inkomstbeskatt-
ningen för kostna-
der för ledarhund*

Torsdagen den
17 april 1975

*Om avdrag vid
inkomstbeskatt-
ningen för kostna-
der för ledarhund*

som förvärvsarbetande blinda får, utgår för att täcka uppkommande merkostnader. Men invaliditetsbidraget utgår till handikappad oavsett om han har hund eller ej och oavsett om han har förvärvsarbete eller ej.

I en skrivelse till riksskatteverket 1973-01-17 har socialstyrelsen hemställt om avdrag för kostnader för ledarhund för blinda som behöver hund för att kunna ta sig till sitt arbete. Socialstyrelsen säger:

”Ledarhund med ovannämnda uppgifter är att betrakta som ett färdmedel för den synhandikappade. Kostnader för hund borde därför vara avdragsgilla på samma sätt som andra reskostnader till och från arbetet. En rörelsehindrad person får göra avdrag för kostnader för t. ex. bil till och från arbetet oaktat han samtidigt åtnjuter invaliditetsersättning. Den handikappades behov och inte handikappets art bör rimligen vara avgörande i fråga om avdragsgilla reskostnader.”

Regeringsrättens utslag är prejudicerande. Tidigare har dock dels kamrarrätten beviljat avdrag till förvärvsarbetande med ledarhund, dels har länskatteäternas i vissa län beviljat blinda som är helt beroende av ledarhund det här avdraget. Jag tycker att finansministern skulle kunna medverka till en ändring av gällande bestämmelser, trots den sittande utredningen. Finansministern har också den kraft och pondus som fordras. Det här är en jämlikhetsfråga i högsta grad. Från samhällets sida försöker vi jämna vägen för dem som har ett handikapp, och det finns väl all anledning att eliminera detta – det uppfattar jag det som – skattekineseri.

Det rör sig här inte om några större avdrag utan endast om ca 5 kr. per dag. Det är rimligt jämfört med vad taxikostnaderna skulle bli i motsvarande fall. Om man tillåter dessa avdrag blir det alltså ur samhällets synpunkt en ren inbesparing.

Herr finansministern STRÄNG:

Herr talman! Jag är medveten om att det kan anföras många både rimliga och hjärteknipande skäl för ett bifall till den framställning som herr Andersson i Örebro gjort. För förvärvsarbetande blinda har emellertid medgivits ett speciellt bidrag för merkostnader i samband med resorna till och från arbetet. Det är således endast förvärvsarbetande blinda som har detta bidrag, som i dag är 5 400 kr. och utgår skattefritt. Om vederbörande har något så när rimlig inkomst, kan det för den blinde vara lika mycket värt som en arbetsinkomst på ungefär det dubbla beloppet.

Det finns emellertid också möjligheter att i det enskilda fallet bevilja extra avdrag vid beskattningen. Den nu aktuella frågan har bedömts av skattemyndigheterna, och de har i första instansen icke ansett att sådana speciella skäl förelåg som krävs för extra avdrag. I överklagandet i sista instansen i regeringsrätten har man också följt avslagslinjen.

Jag är medveten om att myndigheterna kan stanna vid olika uppfattningar. Socialstyrelsen har en uppfattning medan regeringsrätten, som dömt i frågan, har en annan uppfattning. Men det är väl inte så överraskande om jag i hela det spektrum av anspråk på avdrag i samband

med inkomsternas förvärvande som föreligger inte för ett enda fall vill ändra lagstiftningen, speciellt med tanke på att den intensivt arbetande skattekommittén har att bevaka hela avdragsproblemet och föreslå åtgärder på området.

Herr ANDERSSON i Örebro (fp):

Herr talman! Ja, de synskadade har ju alltid intagit en särställning när det gäller generella bidrag, och det har gällt oavsett arbetsinkomst. Invaliditetsersättningen för synskadade är av mycket gammalt datum. Den infördes i början av 1930-talet och var då en ren lytesersättning utan något som helst samband med arbetsinkomst. Men det skattefria bidraget till de synskadade motiveras av de ständiga merkostnader dessa har för taxiresor, utgifter för ledsagning, oförmåga att bevaka tillfällighetspriser osv. Det finns också ett helt spektrum av sådana svårigheter för den synskadade. Jag uppfattar den aktuella frågan som ett problem för den grupp av människor som har detta svåra handikapp.

Jag känner mig djupt besviken över att denna lilla grupp av förvärvsarbetande trots allt inte får möjlighet att göra det aktuella avdraget, som skulle föranleda måttliga kostnader för statsverket. Om de synskadade hänvisas till enbart taxiresor blir kostnaderna betydligt större.

Herr finansministern STRÄNG:

Herr talman! Även om frågeställaren är besviken över skattemyndigheternas ställningstagande, som varit detsamma från lägsta till högsta instans, menar jag att detta inte är tillräckligt motiv för att lägga fram en särskild proposition om avdragsrätt för matkostnaderna för ledarhund. Vi har en skatteutredning som ser över hela problemet, och dessutom utgår ett skattefritt bidrag på 5 400 kr., vilket är till för att täcka speciella omkostnader för blinda med förvärvsarbete. Några andra får ju inte detta bidrag.

Herr ANDERSSON i Örebro (fp):

Herr talman! Då har jag för dagen ingenting annat att hoppas på än att man när propositionen i anledning av skatteutredningens förslag framläggs skall ha beaktat de av mig framförda synpunkterna angående de synskadade.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 3 Om utformningen av viss information från SIDA

Fru statsrådet SIGURDSEN erhöll ordet för att besvara herr Nilssons i Agnäs (m) den 3 april anmälda fråga, nr 146, och anförde:

Herr talman! Herr Nilsson i Agnäs har frågat mig om jag anser att det slags information som han citerar är lämplig och befrämjar SIDA:s

Nr 60

Torsdagen den
17 april 1975

---

*Om utformningen
av viss information
från SIDA*

Torsdagen den
17 april 1975

*Om utformningen
av viss information
från SIDA*

syften.

Det ingår i SIDA:s uppgifter att sprida upplysning om utvecklingsländerna och om de sociala, politiska och ekonomiska faktorernas roll i denna utveckling samt om Sveriges insatser för att bidra till ekonomisk och social utveckling och utjämning i dessa länder.

Inom ramen för denna verksamhet låter SIDA även enskilda biståndsarbetare redovisa sina erfarenheter och intryck. Den bok som herr Nilsson refererar till ingår i en serie som heter Jobba i u-land. Allmänt sett finner jag information på detta område värdefull. Jag tycker också att det är bra att personer med olika samhällsåskådning får ge sin syn på erfarenheterna av u-landsarbete. Naturligtvis måste författarna själva välja och ta ansvar för såväl innehåll som framställningsform. Jag finner alltså ingen anledning att här recensera vare sig den nämnda eller andra böcker i serien.

Herr NILSSON i Agnäs (m):

Herr talman! Jag ber att få tacka biståndsministern för att hon har svarat på min fråga. Vad hon sade i svaret om "SIDA:s uppgifter att sprida upplysning om utvecklingsländerna" anser jag vara riktigt, men det står i mycket bjärt kontrast till den bok som jag åsyftar. Jag är mycket förvånad över att biståndsministern säger att hon finner "information på detta område värdefull", om hon i detta innesluter vad som står i den här boken.

Boken På slak lina har upprört mig. Jag måste fråga: Vad är syftet? Vet SIDA om den, vet SIDA:s styrelse om den, vet biståndsministern om vad som står i den? Och vilken grupp står bakom en sådan bok, vilka intressen?

Boken är skriven av en jordbruksexpert, en doktor, en lärd och berest man. Vem betalar hans resor?

Den bild författaren ger av missionen stämmer ganska bra med den mycket missvisande bild som ibland ges i massmedia.

Boken har upprört inte bara frikyrkorna. Kyrkans missionsstyrelse har enligt uppgift begärt svar på en del frågor om detta slags information men har ännu inte fått något besked.

I Svensk Veckotidning skriver pastor John Hedlund om boken och citerar bl. a.:

"Det finns ingenting som kristendomen medför som inte på ett eller annat sätt medfört hemiska problem och sånt som var sju resor värre."

Vidare förekommer benämningar på kristna arbetare och missionärer som inte ens kan läsas in i riksdagsprotokollet. Hela boken präglas av en ironi och ett hån som är fruktansvärda. Missionärerna kallas frimicklare och hallelujatanter. Jag kan citera något:

"-- -- vilka är dessa kärringar med den finska accenten jo det är klart det är pingsttanterna som vi hört om från sjundedagsadventisten mitt emot och nu är vi allt riktigt inblandade och att bygga dasset mitt framför vårt hus, -- --."

---

*Om utformningen
av viss information
från SIDA*

Sedan talar författaren mycket ironiskt om läkarmission och botande av sjuka och förklarar att kristendomen skapar problem.

Man kan läsa på s. 29 att det är nöden som framkallar religiöst intresse osv.

Jag delar den recensents uppfattning som i Sydsvenska Dagbladet skrev: Fy skäms, SIDA! Låt mig åtminstone säga fy skäms till den som har skrivit boken.

Samma recensent skriver att detta är en av de vulgäraste och dummaste böcker han har läst.

I samband med utgivningen av en annan bok i samma serie, Möten i Swaziland, meddelade SIDA författaren att man inte ville ha det avsnitt som handlade om kyrkorna, eftersom det inte ingick i SIDA:s informationsprogram att behandla religiösa företeelser. Då blir frågan: Skall man inte utesluta också det som är negativt om man inte vill ha med det som är positivt?

Slutligen måste jag fråga: När får kyrkorna – speciellt frikyrkorörelsen – möjlighet att i stället framföra en information som verkligen belyser deras arbete, en information betalad med statsmedel?

Fru statsrådet SIGURDSEN:

Herr talman! Först vill jag upprepa för herr Nilsson i Agnäs vad jag sagt, att jag allmänt sett finner information på detta område värdefull samtidigt som jag inte finner anledning att recensera vare sig den här boken eller andra.

Herr Nilsson frågar mig om jag har läst boken. Det har jag gjort sedan herr Nilsson ställde sin fråga. Jag vill säga att jag personligen reagerar mot det ordval som används i det av herr Nilsson citerade avsnittet i boken.

Men jag upprepar att det här gäller böcker som författaren själv står för. Vilken grupp står bakom? frågar herr Nilsson. Det är författaren själv som här beskriver hur han har upplevt sin situation som biståndssamarbetare. Det är alltså inte så att SIDA eller regeringen står bakom vad som står i boken, utan det är författarens egna synpunkter.

Herr NILSSON i Agnäs (m):

Herr talman! Det gläder mig att fru statsrådet säger det hon nu sagt då det gäller hennes uppfattning om bokens uttryck. Men man måste fråga: Skall verkligen pengar användas till information av det här slaget? Vi har kämpat i motioner från vårt håll – och det har man gjort från många håll – för att få ut information om u-landsarbete och inte minst om u-landsarbetets historia. I motionen 75 till årets riksmöte – från tre partier – talas om att missionen måste få framställa sin dokumentation av arbetet från början och fram till nuet. Men det är mycket svårt att få några slantar till sådant.

Då måste man ju fråga om det här verkligen främjar SIDA:s syften, även om nu den här personen i och för sig är intressant och skriver

Torsdagen den
17 april 1975

*Om principerna
rörande utlämning
för brott*

klatschigt enligt vissas mening. Sedan jag har läst boken måste jag undra om Nordiska Afrikainstitutet verkligen arbetar som det skulle. Jag har skaffat fram en del litteratur och finner att det kostar över 1 milj. kr. i anslag under innevarande budgetår. Man får också veta att den här mannen som har skrivit boken håller föreläsningar i främmande världsdelar – bl. a. i Canada och USA – om vad som sker i Östafrika. När jag fått den uppgiften måste jag fråga: Vilken uppfattning har man i Canada och USA om t. ex. svensk mission – det kan hända att han inte har sagt någonting om det – och vilken uppfattning har man om Afrika?

I boken finns det fler företeelser som är gisslade, t. ex. Världsbanken. Det står på s. 44 ett citat från Matteus 13:12: *”Ty den som har, åt honom skall varda givet, så att han får över nog; men den som icke har, från honom skall tagas också det han icke har.”*

Världsbankens verksamhet framställs så att man tar från dem som är fattiga och ger åt dem som redan är rika. Den här boken behöver verkligen den svenska regeringen se på i många avseenden – det är mitt slutomdöme.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 4 Om principerna rörande utlämning för brott

Herr justitieministern GEIJER erhöll ordet för att besvara herr *Svenssons* i Malmö (vpk) den 9 april anmälda fråga, nr 154, och anförde:

Herr talman! Herr Svensson i Malmö har frågat mig vilka principer som följs och vilka krav som ställs från svensk sida när utlämning begärs från annan stat och man har att från svensk sida bedöma huruvida domstolsutslaget är oriktigt grundat eller inte.

Enligt utlämningslagen skall en begäran om utlämning från Sverige grundas på fällande dom eller häkttningsbeslut i den främmande staten. Om begäran grundas på dom får utlämning beviljas bara om domen stöds av utredningen. Utlämning får vidare inte beviljas om domen annars föranleder allvarlig erinran. Från dessa regler när dom skall godtas finns dock undantag. Sverige har genom vissa utlämningsavtal med andra stater förbundit sig att vid prövning av en framställning om utlämning till sådan stat i princip godta fällande dom. En utlämningsframställning kan i ett sådant fall vägras endast om domslutet är uppenbart oriktigt.

De bestämmelser som jag nu har redogjort för tillämpas på sedvanligt sätt i enlighet med lagtextens ordalydelse och förarbetena till lagstiftningen.

Herr SVENSSON i Malmö (vpk):

Herr talman! Jag har ställt en allmänt hållen fråga, och då är det väl på sin plats att jag får ett allmänt hållet och relativt självklart svar.

Mer konkret gäller frågan två ting: Vad skall praktiskt anses som uppenbart oriktig dom eller osannolik misstanke, och hur skall man rent allmänt bedöma rättsförhållandena i det land som begär utlämning? Min fråga siktar för dagen främst på rättsförhållandena i USA.

Om t. ex. underlagsmaterialet består av tvivelaktiga vittnesutsagor – är då domen oriktig? Om underlaget är så svagt att det inte medger något omdöme från svensk myndighet – är det nog för att avvisa utlämning? Hur kan i så fall högsta domstolen, vilket förekommit, vid sådan bristfällighet först begära kompletterande handlingar och sedan när komplettering vägrats ändå besluta om utlämning? Om det av materialet framgår att själva rättsproceduren föranleder erinringar av betydelse för målets utgång – finns det då tillräckligt tvivel på domen för att vägra utlämning? Svaret på sistnämnda fråga måste rimligen bli ja. Då uppstår frågan varför en svensk domstol faktiskt beslutat om utlämning även i fall där sådana erinringar borde ha varit uppenbara.

Frågans andra, konkreta sida är rättsförhållandena i USA. De har väl i alla tider haft betydande kvalitativa brister. På senare år har dock deras korrupta karaktär blivit alltmer uppenbar. Förfalskningar av vittnesmål, mutor, subjektiva förhandsinställningar till bestämda kategorier människor och grova polisövergrepp har varit legio. En grupp som särskilt drabbats härav är de politiskt aktiva svarta. De är föremål för öppna och tysta fördomar. De jagas och utsätts för de brutalaste våldsövergrepp. Politiska mord har i en rad fall initierats av polis eller andra myndigheter.

Min fråga lyder: Är det en rent allmän bedömning från justitiedepartementets sida att rättsförhållandena för de politiskt aktiva svarta i USA utgör en allmän grund för att kräva mycket klara papper och skärpt bevisning i de fall politiskt aktiva svarta av USA begärs utlämnade från Sverige eller anser justitiedepartementet att sådan skepticism inte är mer berättigad gentemot USA än gentemot exempelvis nordiska grannländer?

Herr justitieministern GEIJER:

Herr talman! Jag har redan i svaret sagt att prövning av gällande lagar och konventioner måste ske på sedvanliga grunder för tolkning och tillämpning av dessa. Det kan inte gälla några särregler för sådana här frågor.

Därför kan jag egentligen bara göra följande kommentar till herr Svensson i Malmö. När det som i det här fallet står att dom skall vara "uppenbart oriktig" betyder det språkbruket enligt svenska domstolars och juristers sätt att tolka bestämmelser att man inte bara får vara tveksam över eller tvivla på att domen är riktig, utan uttrycket *uppenbart* oriktig innebär enligt juridiskt språkbruk att mycket stränga krav skall ställas på oriktigheten.

Den andra allmänna frågan, som handlar om en färgad person och hans situation i ett annat land, berör inte direkt gällande bestämmelser här. Frågan om politisk förföljelse är inte något som kommer in i bilden vid tillämpning av en utländsk dom.

Herr SVENSSON i Malmö (vpk):

Herr talman! Jag måste nog tyvärr pressa justitieministern litet till.

Han meddelar att stränga krav måste uppfyllas för att en dom skall betraktas som oriktig, men även en procedurdetalj – t. ex. en sådan allvarlig brist som att försvaret inte har fått höra åklagarsidans vittnen i behörig ordning – är ju enligt svensk rättegångsordning grund för att domslutet betraktas som oriktigt – speciellt om det är uppenbart att procedurfelet kan ha påverkat domens materiella innehåll i hög grad.

Sedan vill jag ställa ytterligare en fråga. Justitieministern refererar till internationella konventioner. Det finns en sådan konvention med USA. I texten till den översätts dom med "sentence". Betyder det att ett juryutslag som inte följts av "sentence" också är godtagbart som utlämningsgrundval på samma sätt som dom?

Mot bakgrund av den allmänna politiska aspekten och rättsförhållandena för politiskt aktiva svarta i USA vill jag sedan ställa frågan: Finns det inte, också för en justitieminister som naturligtvis alltid måste vara försiktig i sina politiska uttalanden, orsak att hysa vissa tvivel på lämpligheten av att göra sådana generella åtaganden om att låta en dom i princip vara utlämningsgrundande, när dessa avtal och konventioner har träffats med ett land som har dessa rättsförhållanden specifikt för de politiskt aktiva svarta som Förenta staterna har?

Herr justitieministern GEIJER:

Herr talman! När det gäller USA har man först ett utslag i en jury, och sedan, om vederbörande förklaras skyldig, skall domstolen fastställa vilket straff som skall utmätas. Frågan huruvida ett juryutslag skall kunna räknas som en dom i konventionens mening – som en sentence, för att använda det engelska uttrycket – har högsta domstolen haft att pröva i ett tidigare fall än det som herr Svensson i Malmö här syftar på. Det var 1972. I det fallet, som också gällde utlämning till USA, kom högsta domstolen fram till att juryutslaget var att betrakta som en dom. Därmed föreligger det ett prejudikat, som högsta domstolen också har fallit tillbaka på i det nu aktuella fallet.

Sedan, herr Svensson, kan vi naturligtvis föra en allmän juridisk diskussion om tolkningen av lagar och bestämmelser, men den blir föga fruktbar. Det gäller ändå varje gång ett konkret fall, som man får allsidigt belysa och där man får undersöka vilken bedömning som skall göras. Som herr Svensson vet är det också just vad regeringen har att göra f. n. i det av herr Svensson åsyftade fallet.

Herr SVENSSON i Malmö (vpk):

Herr talman! Jag får tydligen precisera min fråga ytterligare.

Låt oss ta som ett principiellt exempel att det av handlingarna i ett utlämningsärende framgår att ett allvarligt rättegångsfel har förekommit eller på goda grunder kan misstänkas, alltså ett rättegångsfel som enligt svensk rättsordning skulle ha lett till ett underkännande av själva domen.

Är det då tillräcklig grund för att vägra utlämning? Kan jag få ett svar på den frågan.

Sedan hade justitieministern av förklarliga skäl begränsad tid för sin replik, men om han nu får offra ytterligare en replik på mig kanske han kan komma åter till frågan hur han ser på problemet om det med tanke på de allmänna rättsförhållandena för politiskt aktiva svarta i USA finns anledning att för framtiden ha en mera restriktiv bedömning av utlämningspraxis än vad konventionen ger grund för.

Herr justitieministern GEIJER:

Herr talman! När frågan ställs så konkret, huruvida ett allvarligt rättegångsfel kan innebära att man skall betrakta domen som uppenbart oriktig, vill jag svara att det kan det göra, men vi kan tyvärr fortfarande bara tala allmänt, och därför kan ett sådant uttalande inte vara till någon större glädje för ett konkret fall.

Den andra frågan, om man kan tänka sig en mera restriktiv tillämpning av utlämningslagen och av gällande konventioner när det rör sig om färgade i ett annat land, är också den alldeles för allmänt hållen för att ett svar skall vara till någon större glädje. Även där får det göras bedömningar från fall till fall och från det ena landet till det andra. I stort sett kan man inte göra mycket åt de bestämmelser som finns, men man kan säga upp konventioner och ändra på lagar, om det skulle komma nya värderingar som gör att man vill ha en annan och mera restriktiv bedömning av tillämpningen av vår utlämningspolitik.

Herr SVENSSON i Malmö (vpk):

Herr talman! Nu kan jag inte riktigt följa justitieministerns resonemang. Han säger att om det föreligger ett allvarligt rättegångsfel och det är av sådan natur att själva domen av rent juridiska skäl rasar samman, så kan detta vara ett skäl att vägra utlämning. Om jag inte har tolkat utlämningslagen alldeles fel så skall det vara ett skäl att vägra utlämning. Då är domen uppenbart oriktig, och då är lagens rekvisit uppfyllt.

När det gäller konventionen med USA vill jag bara säga att det är mitt partis bestämda uppfattning att det absolut inte är något tillfredsställande tillstånd att vi med detta land har en konvention som innebär generella skyldigheter att acceptera fällande dom enligt det amerikanska rättssystemet.

Herr justitieministern GEIJER:

Herr talman! Ja, herr Svensson i Malmö, det tråkiga med att föra en juridisk diskussion i riksdagen är just att den måste bli så allmänt hållen. Vad är ett allvarligt rättegångsfel? Man kan inte ställa frågan generellt, och man kan inte heller generellt påstå att ett allvarligt rättegångsfel alltid skall innebära att en dom är uppenbart oriktig; man måste i det konkreta fallet göra en bedömning av om rättegångsfelet är allvarligt. Längre kan jag tyvärr inte komma.

I övrigt vill jag bara säga att så länge vi har en viss lag eller en viss konvention, så är regeringen skyldig att tillämpa den.

Herr SVENSSON i Malmö (vpk):

Herr talman! Jag ber om ursäkt för att jag nu utnyttjar den nya författningens ordning till att göra ytterligare repliker.

När vi diskuterar rättsförhållandena i USA kommer vi egentligen in på vad som skall betraktas som asylrättsgrundande. De rättsförhållanden och allmänna samhällsförhållanden under vilka speciella kategorier i Förenta staterna har att leva gör det mer och mer uppenbart att den politiska asylrätten kan åberopas som grund för att vägra utlämning i sådana fall.

Herr justitieministern GEIJER:

Herr talman! Väl kan man föra det resonemanget, men det ligger utanför ramen för den här ställda frågan, eftersom frågan om politisk asyl inte kommer in i bilden när det gäller tolkningen och tillämpningen av en utländsk dom.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 5 Om kommunal insyn i SJ:s ekonomiska kalkyler

Herr kommunikationsministern NORLING erhöll ordet för att besvara fru Jonängs (c) den 8 april anmälda fråga, nr 150, och anförde:

Herr talman! Fru Jonäng har frågat mig om jag är beredd att medverka till att SJ ger kommunerna insyn i de ekonomiska villkoren för den trafik för vilken stöd begärs.

Enligt ansökningsförfarandet för lokalt bussbidrag har kommunen att redovisa kostnader och intäkter för den trafik för vilken bidrag söks. För att underlätta kommunernas ansökningsförfarande har bussbidragsnämnden utarbetat blanketter på vilka trafikföretagen redovisar erforderliga kostnads- och intäktsuppgifter. Sådan redovisning lämnas av såväl SJ som privata bussföretag. I den mån ytterligare precisering av intäkts- och kostnadsposterna behövs får den göras i samband med förhandlingar mellan kommuner och trafikföretag.

Enligt uppgift från bussbidragsnämnden lämnar SJ i samma utsträckning som andra företag de på blanketten begärda uppgifterna.

Jag har inte funnit anledning att vidta åtgärder för ökad insyn i SJ:s kalkyler.

Fru JONÄNG (c):

Herr talman! Jag ber att få tacka kommunikationsministern för svaret på min fråga. Av svaret att döma känner kommunikationsministern inte till de faktiska förhållandena.

Utgångspunkt för debatten är behovet av kommunikationer för landsbygdens folk och viljan från regering och riksdag att genom statsbidrag stödja den olönsamma landsbygdstrafiken. Bussbidragsnämnden har utarbetat föreskrifter och anvisningar för tillämpningen av kungörelsen om statligt stöd till lokal landsbygdstrafik. Där ges bl. a. anvisningar till kommunerna om hur kostnaderna för den lokala landsbygdstrafiken skall räknas fram. Kalkylerna upprättas av de olika trafikföretagen, och bedömningen av kalkylernas realism görs av kommunerna.

Nu visar det sig emellertid att SJ helt enkelt saboterar detta förfaringssätt genom att vägra att lämna ut det underlagsmaterial som kommunerna behöver för sin bedömning. Därmed saboterar SJ faktiskt också möjligheterna till en god trafikstandard i kommunen, nämligen på så sätt, att om kalkylerna visar ett väsentligt högre underskott än vad slutredovisningen senare kommer att visa, kan kommunen känna sig tvingad att göra inskränkningar i trafiken, eftersom man inte är beredd att acceptera den höga kostnaden.

SJ:s agerande och vägran att lämna ut erforderligt material finner jag mycket allvarligt. Detta är en fråga av stor principiell betydelse. Vad innebär i själva verket SJ:s vägran att lämna ut material? Jo, förutom att den kan medföra en sänkt trafikstandard innebär den också att SJ för ett resonemang som strider mot all kommunal kutym, eftersom SJ därmed faktiskt begär att en kommun skall gå in och täcka ett underskott i trafiken utan att kommunen har en rimlig chans att själv bedöma realismen i de gjorda kalkylerna.

SJ:s agerande framstår som särskilt anmärkningsvärt mot bakgrund av de privata trafikföretagens handlande. Det föreligger såvitt jag känner till inga svårigheter för kommunerna att få fram underlagsmaterial från de privata trafikföretagen.

Anser inte kommunikationsministern att SJ borde kunna tillämpa samma öppna redovisning som de privata företagen? Och anser inte kommunikationsministern att kommunernas krav på insyn i trafikföretagen måste tillgodoses, om kommunerna skall kunna ta ansvar för den lokala trafiken och även fullgöra sitt ansvar gentemot staten vad gäller statsbidragen?

Herr kommunikationsministern NORLING:

Herr talman! Fru Jonäng började med att säga att jag inte känner till förhållandena. Nej, jag måste erkänna att det skulle vara besvärande, om jag och fru Jonäng skulle känna till alla de lokala fall där kommuner runt om i landet förhandlar med, tänker förhandla med eller har diskussioner med olika trafikföretag om den trafik som resp. kommun skall bedriva.

Däremot vill jag gärna, herr talman, hävda att jag vet vilka regler som gäller – och dem har jag gett uttryck för i det svar som fru Jonäng har fått på sin direkta fråga. Jag vill tillägga att fru Jonäng nog får lov att precisera sig och inte i allmänt svepande formuleringar anklaga statens

Torsdagen den
17 april 1975

*Om kommunal
insyn i SJ:s
ekonomiska
kalkyler*

järnvägar för att inte fullgöra de informationsuppgifter som företaget har i de här sammanhangen, samtidigt som hon säger att såvitt hon vet fullgör alla privata bussföretag alla redovisningsskyldigheter. Jag beundrar fru Jonäng för att hon kan veta åtminstone det sistnämnda – att man fullgör alla dessa uppgiftsskyldigheter på den privata sidan – men fru Jonäng kan väl som sagt använda den tid hon har här till att lämna några konkreta exempel på det hon anklagar SJ för.

Fru JONÄNG (c):

Herr talman! Jag begär inte att kommunikationsministern skall känna till alla enskilda förhållanden, men åtminstone de centrala direktiv som ges bör kommunikationsministern känna till.

Många kommuner förhandlar f. n. med olika trafikföretag om stöd till den olönsamma landsbygdstrafiken för bidragsåret 1975/76. I fyra av Hälsinglands kommuner – Bollnäs, Söderhamn, Ovanåker och Hudiksvall – har man inte träffat överenskommelser, bl. a. på grund av att SJ vägrat att presentera det för kostnadsberäkningarna nödvändiga underlaget. Det är åtskilliga kommuner i vårt land som har samma problem. Vid de diskussioner som en del kommuner har haft med SJ och där man försökt att få fram mer detaljerade uppgifter har det framhållits från SJ:s sida – i varje fall i Gävleborgs län – att man vore förhindrad att ge ytterligare informationer därför att man fått sådana centrala direktiv. Först vägrar alltså SJ att lämna ut erforderligt underlagsmaterial och sedan kommer man med hotelser och säger att om ingen överenskommelse träffas mellan SJ och vederbörande kommun måste inskränkningar göras i trafiken.

De här handlingarna är ju sekretesskyddade i den mån de gäller företagens affärs- och driftförhållanden, och jag kan inte förstå vad det är som gör att de privata företagen kan lämna ut sådant material och inte SJ. Det begärs inte mer av SJ än av de andra trafikföretagen, utan det är samma redovisning som begärs.

Herr kommunikationsministern NORLING:

Herr talman! Det finns inte mycket för mig att tillägga. Jag har i svaret sagt att vi har försökt underlätta kommunernas ansökningsförfarande när det gäller lokalt bussbidrag genom att via bussbidragsnämnden utarbeta blanketter som skall fyllas i av det trafikföretag som kommunen förhandlar med. Det kan vara SJ eller ett privat företag. Det innebär att sådan redovisning lämnas av både SJ och privata företag.

Jag har kollat upp med bussbidragsnämnden om man där erfarenhetsmässigt kan säga att SJ lämnar sämre uppgifter än privata bussföretag. Man har svarat nej på den frågan. Fru Jonäng svarar ja på samma fråga och säger alltså att SJ är en sämre uppgiftslämnare än privata företag. Jag tillåter mig att t. v. tro på bussbidragsnämndens uppgifter.

Fru JONÄNG (c):

Herr talman! Vad hjälper det med blanketter om SJ vägrar att fylla i dem? För Bollnäs kommun är i varje fall förhållandet det att SJ inte har velat fylla i viss blankett som gäller sakuppgifter beträffande fordon – om inköpspris och återanskaffningspris. Det är betydelsefulla uppgifter som kommunen behöver för att kunna göra sin bedömning. I kommunen hemma är det så att SJ tidigare har lämnat ut det erforderliga materialet men nu har en mera negativ policy härvidlag.

Jag tycker det skulle vara väldigt värdefullt om kommunikationsministern här ville göra ett uttalande om att SJ lika väl som de privata trafikföretagen skall lämna de uppgifter som kommunerna önskar få. Jag skulle också gärna vilja ha ett klart besked om huruvida det föreligger centralt givna direktiv i denna fråga.

Herr kommunikationsministern NORLING:

Herr talman! Det finns inga möjligheter att inom ramen för en fråga gå in i en detaljdiskussion. Jag skall undvika det genom att säga att vill vi fördjupa oss i hela frågan om kostnads kalkyler, uppgiftslämnande och liknande, skall vi spara det till förslagsvis en interpellationsdebatt, så att jag också får tillfälle att tala om den privata sektorns sätt att informera i dessa sammanhang.

Fru JONÄNG (c):

Herr talman! Jag måste beklaga att kommunikationsministern inte vill göra detta uttalande som skulle vara av stort värde för kommunerna i deras arbete med trafikförsörjningsfrågorna.

Det finns mycket som är problematiskt i den här frågan. Jag kan exempelvis nämna att i Bollnäs kommun har SJ, eftersom man inte kan nå en överenskommelse, hotat med att dra in viss trafik mellan Bollnäs och Edsbyn. Det är en regional tur med anknytning till Stockholmståget. Det är dessutom en av Kungl. Maj:t förordnad ersättningstrafik för nedlagd persontrafik på järnvägen. Det måste vara fel att SJ skall kunna kräva ersättning av kommunen för en regional linje som dessutom är ersättningstrafik.

Jag kan bara beklaga att kommunikationsministern inte vill göra något som helst klarläggande i den här frågan som skulle kunna underlätta för kommunerna i deras förhandlingar med trafikföretagen.

Herr kommunikationsministern NORLING:

Herr talman! Här tar fru Jonäng som exempel en linje där SJ har dragit in trafiken på grund av omständigheter som jag inte känner till. Om vi haft tillräckligt med tid, vilket vi alltså inte har, skulle jag ha kunnat ta fram flera exempel på hur privata bussföretag utan någon direkt motivering och utan någon egentlig kontakt med kommunerna har dragit in busslinjer. Sådana här händelser når mig på ett eller annat sätt när kommunerna klagar över vad som skett.

Vad vi skulle kunna vara eniga om är att vi behöver värdera ut – och det håller vi f. ö. på att göra – hur vår kollektivtrafik lokalt och regionalt bör se ut för att kommuner, staten och inte minst människorna på de olika orterna skall få den största möjliga nyttan av den.

Att här i kammaren diskutera huruvida SJ på det ena stället eller ett privat företag på det andra inte lämnat de uppgifter som alla skall lämna på samma slags blankett tycker jag är till ingen nytta, speciellt om man eventuellt är ute i syfte att misskreditera statens järnvägar, vilket jag efter den diskussion vi här fört måste tro att fru Jonäng är ute efter. I så fall ber jag att få upprepa vad jag sade för en stund sedan: SJ är sannerligen inte ett dugg sämre – jag vill inte heller säga bättre – än något annat företag i den här branschen.

Fru JONÄNG (c):

Herr talman! Att jag skulle vilja misskreditera SJ får helt stå för kommunikationsministerns räkning. Det har jag ingen som helst anledning att göra. Vad jag vill med min fråga är naturligtvis att underlätta för kommunerna att få till stånd överenskommelser med de lokala trafikföretagen. Vad jag ytterst syftar till är att vi skall åstadkomma en god trafikförsörjning och en god trafikstandard också ute på landsbygden.

Insynsfrågorna är principiellt viktiga, och de måste lösas. Man kan inte acceptera en ordning där somliga trafikföretag ställer sig utanför och försvårar möjligheterna till överenskommelser. Jag tycker att kommunerna har rätt i sina krav på insyn. Man kan inte begära att kommunerna skall betala utan att de samtidigt kan ställa kravet på insyn. De måste veta vad de betalar för. Kan inte insynsfrågorna lösas på ett tillfredsställande sätt bör man väl pröva en ändring av statsbidragsreglerna, eftersom insynsfrågorna nära hör samman med dessa.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 6 Föredrogs och hänvisades

Motioner

Nr 2056–2062 till försvarsutskottet

Nr 2063–2076 till kulturutskottet

Nr 2077 punkten 1 till socialutskottet och punkten 2 till kulturutskottet

Nr 2078–2082 till skatteutskottet

Nr 2083 till socialutskottet

Nr 2084 till trafikutskottet

Nr 2085 och 2086 till jordbruksutskottet

Nr 2087–2089 till justitieutskottet

Nr 2090 och 2091 till trafikutskottet

Nr 2092 och 2093 till konstitutionsutskottet

Nr 2094 till utrikesutskottet

Nr 2095–2097 till jordbruksutskottet

Nr 2098–2105 till skatteutskottet

Nr 2106 punkterna 8–10 till socialförsäkringsutskottet och i övrigt till skatteutskottet
Nr 2107 och 2108 till skatteutskottet
Nr 2109 punkten 3 till socialförsäkringsutskottet, punkten 10 till socialutskottet och i övrigt till skatteutskottet
Nr 2110 och 2111 till socialförsäkringsutskottet
Nr 2112–2116 till skatteutskottet
Nr 2117 till socialförsäkringsutskottet
Nr 2118–2122 till skatteutskottet
Nr 2123 och 2124 till socialförsäkringsutskottet
Nr 2125 till skatteutskottet

Nr 60

Torsdagen den
17 april 1975

Näringspolitiken

Löntagarsparande

§ 7 Näringspolitiken (forts.)

Fortsattes överläggningen om näringsutskottets betänkande nr 14.

Herr REGNÉLL (m):

Herr talman! Redan det gamla högerpartiet under Jarl Hjalmarsons ledning arbetade för att åstadkomma en jämnare egendoms- och förmögenhetsfördelning. Egendomsägande demokrati var den term vi använde i sammanhanget, och det var ingen tillfällighet att vi kopplade ihop det spridda ägandet och den fungerande demokratin. Vi tycker oss, både när vi studerar historien och när vi ser ut över dagens värld, kunna konstatera att starkt begränsat personligt ägande innebär stora risker för att politisk demokrati och medborgarfrihet går förlorade.

Det har av det skälet – men också av andra – varit angeläget för oss under årens lopp att lägga fram förslag som skulle göra det lättare för "vardagsmänniskan", som Jarl Hjalmarsons trevliga formulering var, att skaffa sig personligt ägda tillgångar. Känslan av oberoende och trygghet och medvetandet om medansvar blir större hos den som har något att förvalta. Det besparar honom en rad av de problem, som möter många i vårt moderna samhälle. I sista hand blir detta en stabiliserande faktor i samhället. Och sådana kan verkligen behövas.

Vi är besvikna över att så litet av förmögenhetstillväxten under senare tid – låt mig säga det senaste årtiondet – kommit vardagsmänniskorna till del. Det är den offentliga sektorn som samlat upp de växande kapitaltillgångarna.

Ett allmänt vinstandelssystem fördes på ett tidigt stadium fram som ett av våra förslag. Goda ekonomiska resultat i ett företag skulle resultera i något slags bonus för dem som genom sin arbetsinsats gjort de goda resultaten möjliga. Den idén bekämpades länge av socialdemokraterna, som mobiliserade de mest underliga motargument. Visst är det sant att man träffar på svårigheter när man vill konstruera ett bra system för vinstandel, men sådana system finns i funktion både i vårt land och på annat håll och fungerar i många fall tydligen inte bara tillfredsställande

utan bra och uppskattas av de anställda i företagen.

Från socialdemokratiska partiets sida har man nu i varje fall sträckt sig så långt, att man bestämt sig för att låta utreda möjligheterna att på något sätt koppla samman företagens resultat med förmåner för de anställda. Tyvärr tycks man vara inne på tanken att sådana system bör ha starka kollektiva inslag. Man tycks vilja bunta samman företagen branschvis, och man tycks vilja låta förmånerna utgå till kollektiv. Detta skulle, menar vi, innebära att man förfuskar en hel del av en god idé.

Vem som har de bästa argumenten, förespråkarna för kollektiva uppläggningar eller förespråkarna för ett individuellt ägande, blir väl lättare att bedöma om mera material kring vinstandelssystem, erfarenheter från svenska företag och från utlandet, tas fram.

Ett motionsyrkande har förts fram i en partimotion från moderata samlingspartiet, vilket av de moderata ledamöterna i näringsutskottet har följts upp i en reservation som har nr 26. Till denna reservationen, herr talman, ber jag att få yrka bifall.

Herr SJÖNELL (c):

Herr talman! Frågan om löntagarsparande får alltmera ökande aktualitet. Efter hand som vi genomför stora trygghetsreformer och som löntagarna får ett mera direkt inflytande på näringslivets olika aktiviteter och på de olika nivåerna i företagen, kommer spörsmålet om löntagarsparande alltmera i fokus. Detta är med andra ord en utomordentligt viktig politisk fråga, och dess vikt och betydelse ökar för varje år som går.

Man har i debatten kunnat urskilja olika motiv för löntagarsparandets slutgiltiga mål. Ett av de stora huvudmotiven har varit att man vill förbättra de små och medelstora företagens dåliga finansieringsmöjligheter genom att ta i anspråk löntagarnas sparande. På samma gång vill man därmed genom något lämpligt system tillförsäkra löntagarna ett ökat inflytande i företaget, självklart mot bakgrund av den ekonomiska insats löntagarna på så sätt gör i resp. företag. Det har också funnits ett annat motiv som varit mera renodlat inriktat på den gamla frågan om makten, om att styra företagen. Utifrån den ståndpunkten har också olika system presenterats.

För oss som tror på ett marknadsekonomiskt system och som håller före att det är överlägset alla andra ekonomiska system, det som bygger på den kapitalistiska ekonomins grunder, har det varit angeläget och är angeläget att förbättra detta system. Det gäller att skära bort de nackdelar som kan finnas inbyggda och som har släpat med länge i det marknadsekonomiska systemet. En av de största och mest iögonfallande nackdelarna med hittillsvarande tillämpning har ju varit att löntagarna, som ändå i så betydande utsträckning genom sina insatser medverkat till att förbättra och årligen öka förmögenhetstillväxten i näringslivet, inte har fått den andel som deras insatser berättigar till i denna förmögenhetstillväxt. Näringslivets förmögenhetstillväxt har i stället en-

sidigt till största delen tillfallit kapitalägarna.

Eftersom vi tror att det marknadsekonomiska systemet är det bästa, vill vi givetvis inte kasta det systemet över ända och gå över till ett socialistiskt alternativ. Vi tror inte på det socialistiska systemet med dess kollektiva tänkande och dess tröga och svårmanövrerade byråkrati i ekonomiska sammanhang. Vi anser det lämpligt att i stället förbättra och göra det marknadsekonomiska systemet smidigare.

Om man i det sammanhanget, herr talman, kunde komma fram till en uppläggningsplan av löntagarsparandet som dels tillför företagen den mycket nödvändiga och önskvärda finansieringsförbättringen och finansieringsgrunden, dels också ger löntagarna den andel i förmögenhetstillväxten som tillkommer dem, skulle man ha kommit nära detta problems lösning.

Som herr Regnéll var inne på har det presenterats olika lösningar under årens lopp, men alla har haft tydliga både fördelar och nackdelar. Det är t. ex. inte lyckligt om den anställde riskerar att förlora sina sparade medel genom att företaget, t. ex. genom en olycklig och ogenomtänkt näringspolitik, tvingas att inställa driften eller försvinner ur bilden på något annat sätt. Inte heller är det önskvärt att ett sådant här lönsparande mer eller mindre liveget binder löntagarna till det företag där de jobbar, vilket skulle innebära svårigheter för dem att byta arbetsplats.

En annan negativ faktor, som gäller just aktieinnehav, är att det alltid medför en risk för kundförluster, även om man utnyttjar olika former av riskspridning.

Det system som har presenterats i motionen 1671 och som vi från centerhåll stöder i reservationen 25 tror vi på därför att vi anser att det är förenligt med de krav som jag nyss har sagt bör uppställas på ett löntagarsparande, nämligen att det skall dels öka företagets finansieringsmöjligheter, dels tillförsäkra löntagarna andel i förmögenhetstillväxten utan att utsätta dem för de ekonomiska risker som hittillsvarande system har inneburit eller slaviskt binda löntagarna vid just det företag där de jobbar.

Jag skall inte gå in på detaljerna – systemet är tekniskt komplicerat, och det bör närmare utredas och analyseras – utan jag skall bara ge några av grunddragen i stort.

Systemet bygger på att man utfärdar depositionsbevis. Beloppet bör maximeras per person och år för att högre inkomstagare inte skall få särskilda favörer. Vidare skall man koppla in ett mellaninstitut, som skall förvara depositionsbevisen och utfärda intyg härom. Dessa intyg motsvarar i någon mån försäkringsväsendets fribrev. Mellaninstitutet skall gentemot allmänheten kunna erbjuda möjligheter till belåning av depositionsbevis, vilket är en mycket väsentlig detalj i systemet för att detta skall fungera tillfredsställande.

En förutsättning för systemet är emellertid att man kan få en statlig garanti för värdet av depositionerna plus upplupen reinvesterad ränta under den period som depositionsbevisen skall gälla – enligt förslaget

i motionen en tioårsperiod.

Depositionsbevisen skall vara förknippade med ägarinflytande och med rätt till andel i företagets substansstillväxt. Däremot torde andel i redovisad vinst ställa sig ganska meningslös, eftersom dubbelbeskattning även av mindre företag normalt medför att de inte uppvisar vinst.

Vidare, herr talman, bör systemet med depositionsbevis och mellaninstitut för löntagarna, utöver ägarinflytande och rätt till andel i substansstillväxt i företagen, medföra rätt att utöva rösträtt på bolagsstämma.

Vi finner som sagt, herr talman, detta vara en mycket tillfredsställande lösning. Men även om den redan nu är ganska detaljerad behöver den utredas ytterligare. Denna lösning skulle på ett mycket lyckosamt sätt kunna skära bort en av de värsta avarterna i det marknadsekonomiska systemet, möjliggöra en smidig individuell möjlighet för löntagarna att öka sin egen förmögenhet genom de insatser de gör i sitt företag. Systemet skulle inte binda löntagarna vid ett enda företag, utan de skulle kunna ha hela näringslivet som grund för sin andel i företagets förmögenhets-tillväxt genom att de fritt skulle kunna flytta från det ena företaget till det andra. Det är med andra ord ett system som vi tror är helt överlägset dem som hittills presenterats.

Vad vi bestämt vänder oss emot är det kollektiva sparandet, som man från socialdemokratiskt håll är inne på, det kollektiva tänkandet där man mer eller mindre bortser från att individen måste ha det största intresset av att själv förfoga över vad arbetsinsatserna har gett i utdelning. Stora kollektiva fonder som styrs och hanteras av ett fåtal människor, vilka blir mer eller mindre byråkratiserade i den verksamheten, anser vi inte vara något verkligt uppfyllande av löntagarnas anspråk på att få del av och inflytande över de ekonomiska andelar som de tjänat in genom sina arbetsinsatser.

Utskottet hänvisar till att en utredning nyligen har tillsatts med uppgift att bl. a. kartlägga olika system av löntagarfonder. Utskottet säger att utredningens betänkande, som förutsätts behandla olika tekniska frågor, avses bli lagt till grund för ett principiellt ställningstagande. Utskotts-majoriteten framhåller vidare att man anser att uppslag av den här typen kan tas upp och diskuteras i utredningen, där huvudorganisationerna på arbetsmarknaden och olika politiska partier är representerade. Men, herr talman, direktiven är enligt vår uppfattning så hårt bundna vid tanken på just kollektiva löntagarfonder att vi anser det mer eller mindre uteslutet att få något konstruktivt förslag i den riktning vi önskar via utredningen. Direktiven är mycket snäva, och vi har därför krävt att få ett initiativ från regeringen på den här punkten för att närmare analysera och utreda den här idén och även få en lagstiftning på området. Det går inte, herr talman, att få detta system genomfört utan den statliga garantin på depositionsbevisen och utan vissa justeringar i fråga om skattelagstiftningen i samband med fullföljandet av det föreslagna systemet.

Vi begär alltså att riksdagen med bifall till motionen 1671 hos regeringen begär förslag till lagstiftning om löntagarsparande och lönta-

garägnande i företagen i enlighet med vad som anförts i motionen och vad jag nyss sagt.

Herr talman! Jag ber alltså att få yrka bifall till reservationen 25.

Herr NYQUIST (fp):

Herr talman! Som jag har framhållit i mitt särskilda yttrande beträffande löntagarsparande i företagen måste, för att en långtgående ägande- och förmögenhetskoncentration i vårt land skall förhindras – och det är i och för sig en självklarhet för oss i folkpartiet – löntagarna försäkras rätt till andel i förmögenhetsbildningen inom företagen. Enligt folkpartiets sätt att se på den här saken bör det ske genom lagstiftning som en fast grundval och en bestämd ram för arbetsmarknadsförhandlingar i de här frågorna. För att förebygga alla missförstånd när det gäller lagstiftningsaspekten vill jag gärna upprepa vad jag anförde från denna talarstol då vi behandlade frågan i april förra året – då med hänvisning till en motion i detta ämne och också till tidigare motioner från folkpartiet i samma ämne. Jag anförde:

”Motionerna syftar till en utredning om möjligheterna att åstadkomma en jämnare förmögenhetsfördelning och ett ökat löntagarinflytande över företagen, innebärande förhoppningsvis även ett ökat allmänt sparande och därigenom också en minskad inflationspress samt därutöver ökad tillgång på riskvilligt kapital för företagen. Utifrån denna breda målsättning är vårt utredningskrav inriktat på en ramlagstiftning, som ytterst vilande på resultatet av en parlamentarisk utredning med representation från arbetsmarknadens parter ger löntagarna en rätt att om de så önskar – jag upprepar: om de så önskar – på visst i lagstiftningen angivet sätt få del i företagets kapitalbildning och vinster.”

Det har vi alltså hävdad i en rad motioner under de senaste åren. Sven Wedén var f. ö. först på plan 1971. Vi har mött en i och för sig välvillig allmän reaktion för vår goda vilja men inget gensvar i sak här i riksdagen. Man har menat att det här i första hand var en fråga för arbetsmarknadens parter. Vi har då hävdad att det ena inte utesluter det andra. Införande av t. ex. löntagarfonder är beroende av löntagarorganisationernas inställning, men själva systemet bör lagregleras och användas om man så önskar.

Ett gemensamt arbete måste alltså till, och genom Hagaöverenskommelsen i maj förra året har också den utredning kommit till som vi så länge har efterlyst. Välan – direktiven kom inte förrän i början av det här året, men de fyller såvitt jag kan se, herr Sjönell, ganska högt ställda krav på tillräckligt utrymme för utredningen att undersöka olika modeller. Man hänvisar visserligen i direktiven till ett kollektivt sparande, typ AP-fonden, men det utesluter såvitt jag kan se inte på något sätt ett sparande i individuell eller liknande form i löntagarfonder. Direktiven ger alltså utrymme för inte minst center- och folkpartirepresentanterna att verka i den riktning som vi har angivit.

Efter Hagaöverenskommelsen har under den allmänna motionstiden

väckts bl. a. centermotionen 1671, som herr Sjönell hänvisade till, med hemställan om att riksdagen hos regeringen skall anhålla om förslag till lagstiftning om löntagarsparande och löntagarägande i företagen enligt en modell innefattande bl. a. individuella depositionsbevis och mellaninstitut. Vi hälsar motionärerna och centern välkomna i ledet och hoppas att vi tillsammans i utredningen och i dess uppföljning skall kunna arbeta fram ett ändamålsenligt system. Det är väl emellertid uppenbart att det är något överspelat, inte minst med tanke på den tillsatta utredningen, att nu gå fram med det förslag som motionärerna väckt. Jag ser det mera som en markering av att centerpartiet nu vunnit klarhet i en politisk och för löntagarna central fråga.

Det finns för dagen ingen anledning att ge sig in på för- och nackdelar med det ena eller andra tänkbara systemet. Jag vill gärna understryka det som herr Sjönell rent principiellt anförde om att man bör sikta till individuellt orienterade löntagarfonder. I utredningen ingår utöver det parlamentariska inslaget representanter för arbetsmarknadens parter, och man kan på goda grunder utgå från att det kommer att bli en både intressant och djuplodande utredning – förhoppningsvis utan att den därmed onödigtvis drar ut på tiden. Utredningen skall, som det heter i direktiven, bl. a. tackla olika modeller för löntagarfonder som kan förebygga risken för vidgade förmögenhetsklyftor, stärka den solidariska lönepolitiken och främja utvecklingen mot ökad företagsdemokrati.

Med det anförda, herr talman, ber jag att få yrka bifall till utskottets hemställan i den nu berörda delen.

Herr SIVERT ANDERSSON i Stockholm (s):

Herr talman! I näringsutskottets betänkande nr 14 behandlas under punkterna 48, 49 och 50 frågan om de anställdas medverkan eller andel i företagens kapitalbildning. Det kommer med stor sannolikhet att bli en av 1970-talets stora fackligt-politiska frågor. Dessa spörsmål har tidigare behandlats i riksdagen, och även i år finns några motioner i frågan. Dessa motioner har också föranlett några reservationer. Utskottsmajoriteten har nämligen yrkat avslag på motionerna med hänvisning till den utredning som nyligen är tillsatt på området.

De reservationer det gäller är reservationen 25, där det yrkas bifall till motionen 1671 med begäran om lagstiftning för att underlätta för de anställda att få ut en del av sin lön i form av andelsrätter i det egna företaget. Det gäller också reservationen 26, där det hemställs att den Mehrska utredningen skall få tilläggsdirektiv och utreda vad man kallar ett allmänt vinstandelssystem.

Utskottets majoritet anser att de i reservationerna framförda önskemålen väl tillgodoses i de direktiv som utredningen har fått. Där står det nämligen:

”Självfallet är det löntagarna själva som genom sina organisationer har att ta ställning till frågan om de vill använda sig av löntagarfonder som medel för att med bibehållande av den solidariska lönepolitiken

nå en jämnare inkomst- och förmögenhetsfördelning samt en ökad medbestämmanderätt. Löntagarfonder kan emellertid tekniskt utformas på många olika sätt och det är angeläget att de olika möjligheter som i detta hänseende står löntagarna till buds blir föremål för närmare utredning.”

Med hänvisning till det anförda yrkar jag avslag på reservationerna 25 och 26 samt bifall till utskottets hemställan i dess helhet.

Den diskussion vi hade här i kammaren förra året gällde i långa stycken samma frågor som i dag. Vi diskuterade då lämpligheten av att en statlig utredning tillsattes innan löntagarorganisationerna prövat hur och i vilken omfattning man skall använda de här olika systemen av kapitalfonder och liknande för att öka de anställdas inflytande.

En sådan utredning är nu tillsatt som en följd av förra årets Hagaupp-görelse. Jag ser det nu inte som någon större risk att den utredningen skall arbeta i en sådan takt att den kan störa den verksamhet som framför allt Landsorganisationen har i gång med sikte på att arbeta fram ett förslag, som kan prövas hos medlemmarna fram till 1976 års LO-kongress.

Intresset för kapitalbildningen ökar till följd av den snedvridning av förmögenhetstillväxten som bl. a. den solidariska lönepolitiken har medverkat till. Frågan har alltså en mycket klar inkomstpolitisk aspekt för fackföreningsmedlemmarna, och den är utomordentlig väsentlig för uppbyggnaden och framväxten av en framtida lönepolitik.

Men här gäller det också frågan om inflytande i företagen, och i den frågan föreligger det en klar motsättning mellan de borgerliga partierna och socialdemokratin.

Inflytande via löntagarkapital genom olika fondsystem med eller utan individuellt löntagarägande har skisserats på många håll runt om i världen. Den nu tillsatta utredningen skall studera de erfarenheter som har vunnits internationellt på det här området. Utredningen skall vidare söka konstruera modeller, där man skall beskriva principerna och de tekniska frågor som kan vara aktuella, exempelvis grunderna för vinstberäkningen, alternativa grunder för fondavsättningar och former för konvertering av visst belopp till eget kapital.

I första hand kommer emellertid utredningen att lägga fram tänkbara modeller för själva principfrågan. Dess förslag skall sedan remissbehandlas, varefter tilläggsdirektiv skall utformas för att utredningen i en andra etapp skall kunna närmare utreda vilka lagstiftnings- och andra åtgärder som krävs från samhällets sida.

Med hänsyn till de ganska stora motsättningar som frågor om förmögenhetsfördelning skapat utomlands anser jag det klokt och väl övervägande att dela upp utredningsarbetet, eftersom det kommer att ge tid och möjlighet för de fackliga organisationerna att grundligt pröva den här frågan i medlemsgrupperna.

Jag yrkar som sagt, herr talman, bifall till utskottets hemställan i dess helhet.

Överläggningen var härmed slutad.

Punkten 1

Propositioner gavs på bifall till 1:o utskottets hemställan, 2:o reservationen nr 1 av herrar Regnéll och Hovhammar samt 3:o reservationen nr 2 av herr Andersson i Örebro, och förklarades den förstnämnda propositionen vara med övervägande ja besvarad. Då herr Regnéll begärde votering upptogs för bestämmande av kontrapositionen änyo de båda återstående propositionerna, av vilka den under 2:o angivna förklarades ha flertalets mening för sig. Sedan herr Andersson i Örebro begärt votering beträffande kontrapositionen upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren till kontraposition i huvudvoteringen angående näringsutskottets hemställan i betänkandet nr 14 punkten 1 antar reservationen nr 1 av herrar Regnéll och Hovhammar röstar ja, den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren till kontraposition i nämnda votering antagit reservationen nr 2 av herr Andersson i Örebro.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Andersson i Örebro begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja - 51
Nej - 31
Avstår - 223

I enlighet härmed blev följande voteringsproposition uppläst och godkänd:

Den som vill att kammaren bifaller näringsutskottets hemställan i betänkandet nr 14 punkten 1 röstar ja, den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit reservationen nr 1 av herrar Regnéll och Hovhammar.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Regnéll begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja - 233
Nej - 46
Avstår - 26

Punkten 2

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen nr 3 av herr Börjesson i Glömminge m. fl., och förklarades

den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Börjesson i Glömminge begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Nr 60

Torsdagen den
17 april 1975

Näringspolitiken

Den som vill att kammaren bifaller näringsutskottets hemställan i betänkandet nr 14 punkten 2 röstar ja,
den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit reservationen nr 3 av herr Börjesson i Glömminge m. fl.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Börjesson i Glömminge begärde röst-räkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja - 221
Nej - 81
Avstår - 1

Punkten 3

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen nr 4 av herrar Regnéll och Hovhammar, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Regnéll begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller näringsutskottets hemställan i betänkandet nr 14 punkten 3 röstar ja,
den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit reservationen nr 4 av herrar Regnéll och Hovhammar.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Regnéll begärde röst-räkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja - 260
Nej - 44
Avstår - 1

Punkten 4

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen nr 5 av herrar Regnéll och Hovhammar, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Hovhammar begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller näringsutskottets hemställan i betänkandet nr 14 punkten 4 röstar ja,
den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit reservationen nr 5 av herrar Regnéll och Hovhammar.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Hovhammar begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja - 260
Nej - 45
Avstår - 1

Punkten 5

Hemställan

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels hemställan i reservationen nr 6 av herr Börjesson i Glömminge m. fl., och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Börjesson i Glömminge begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller näringsutskottets hemställan i betänkandet nr 14 punkten 5 röstar ja,
den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit reservationen nr 6 av herr Börjesson i Glömminge m. fl.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Börjesson i Glömminge begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja - 222
Nej - 80
Avstår - 3

Motiveringen

Propositioner gavs på godkännande av dels utskottets motivering, dels den i reservationen nr 7 av herr Svensson i Malmö anförda motiveringen, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Svensson i Malmö begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller näringsutskottets motivering i betänkandet nr 14 punkten 5 röstar ja,
den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren godkänt den i reservationen nr 7 av herr Svensson i Malmö anförda motiveringen.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Svensson i Malmö begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja - 274
Nej - 17
Avstår - 15

Punkten 6

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen nr 8 av herr Svensson i Malmö, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Svensson i Malmö begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller näringsutskottets hemställan i betänkandet nr 14 punkten 6 röstar ja,
den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit reservationen nr 8 av herr Svensson i Malmö.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Svensson i Malmö begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja - 285
Nej - 16
Avstår - 5

Punkten 7

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen nr 9 av herr Svensson i Malmö, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Svensson i Malmö begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller näringsutskottets hemställan i betänkandet nr 14 punkten 7 röstar ja,
den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit reservationen nr 9 av herr Svensson i Malmö.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Svensson i Malmö begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja - 286
Nej - 16
Avstår - 4

Torsdagen den
17 april 1975

Näringspolitiken

Punkten 8

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen nr 10 av herr Svensson i Malmö, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Svensson i Malmö begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller näringsutskottets hemställan i betänkandet nr 14 punkten 8 röstar ja,

den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit reservationen nr 10 av herr Svensson i Malmö.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Svensson i Malmö begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja - 286

Nej - 18

Avstår - 3

Punkterna 9 och 10

Kammaren biföll vad utskottet i dessa punkter hemställt.

Punkten 11

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen nr 11 av herr Börjesson i Glömminge m. fl., och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Börjesson i Glömminge begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller näringsutskottets hemställan i betänkandet nr 14 punkten 11 röstar ja,

den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit reservationen nr 11 av herr Börjesson i Glömminge m. fl.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Börjesson i Glömminge begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja - 221

Nej - 82

Avstår - 3

Punkterna 12 och 13

Kammaren biföll vad utskottet i dessa punkter hemställt.

Punkten 14

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen nr 12 av herr Regnéll, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Regnéll begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller näringsutskottets hemställan i betänkandet nr 14 punkten 14 röstar ja,
den det ej vill röstar nej.
Vinner nej har kammaren bifallit reservationen nr 12 av herr Regnéll.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Regnéll begärde röst-räkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja - 262
Nej - 37
Avstår - 7

Punkten 15

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen nr 13 av herr Regnéll m. fl., och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Börjesson i Glömminge begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller näringsutskottets hemställan i betänkandet nr 14 punkten 15 röstar ja,
den det ej vill röstar nej.
Vinner nej har kammaren bifallit reservationen nr 13 av herr Regnéll m. fl.

Vid omröstning genom uppresning förklarades tvekan kunna råda angående resultatet, varför votering med omröstningsapparat verkställdes. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja - 152
Nej - 152
Avstår - 3

Då sålunda de avgivna rösterna var lika delade, gavs propositioner på att ärendet skulle dels återförvisas till utskottet, dels avgöras omedelbart, och förklarades den senare propositionen vara med övervägande ja besvarad.

Herr talmannen nedlade i rösturnan en ja-sedel och en nej-sedel, varefter på herr talmannens anmodan herr Andersson i Nybro (c) ur urnan upptog den ena av dessa båda sedlar, och befanns denna innehålla nej.

Kammaren hade alltså i enlighet med nej-propositionens innehåll bifallit reservationen nr 13 av herr Regnéll m. fl.

Punkten 16

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen nr 14 av herr Andersson i Örebro, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Andersson i Örebro begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller näringsutskottets hemställan i betänkandet nr 14 punkten 16 röstar ja,
den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit reservationen nr 14 av herr Andersson i Örebro.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Andersson i Örebro begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja - 274
Nej - 30
Avstår - 2

Punkten 17

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen nr 15 av herr Börjesson i Glömminge m. fl., och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Börjesson i Glömminge begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller näringsutskottets hemställan i betänkandet nr 14 punkten 17 röstar ja,
den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit reservationen nr 15 av herr Börjesson i Glömminge m. fl.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Börjesson i Glömminge begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja - 195
Nej - 110
Avstår - 2

Punkten 18

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen nr 16 av herr Börjesson i Glömminge m. fl., och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Börjesson i Glömminge begärde votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller näringsutskottets hemställan i betänkandet nr 14 punkten 18 röstar ja,
den det ej vill röstar nej.
Vinner nej har kammaren bifallit reservationen nr 16 av herr Börjesson i Glömminge m. fl.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Börjesson i Glömminge begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja - 194
Nej - 110
Avstår - 2

Punkterna 19 och 20

Kammaren biföll vad utskottet i dessa punkter hemställt.

Punkten 21

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen nr 17 av herr Gustafsson i Byske m. fl., och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Börjesson i Glömminge begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller näringsutskottets hemställan i betänkandet nr 14 punkten 21 röstar ja,
den det ej vill röstar nej.
Vinner nej har kammaren bifallit reservationen nr 17 av herr Gustafsson i Byske m. fl.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Börjesson i Glömminge begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja - 196
Nej - 107
Avstår - 3

Punkten 22

Utskottets hemställan bifölls.

Punkten 23

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen nr 18 av herr Gustafsson i Byske m. fl., och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Börjesson i Glömminge begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller näringsutskottets hemställan i betänkandet nr 14 punkten 23 röstar ja,
den det ej vill röstar nej.
Vinner nej har kammaren bifallit reservationen nr 18 av herr Gustafsson i Byske m. fl.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Börjesson i Glömminge begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja - 217
Nej - 84
Avstår - 3

Punkten 24

Utskottets hemställan bifölls.

Punkten 25

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen nr 19 av herrar Regnéll och Siegbahn, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Regnéll begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller näringsutskottets hemställan i betänkandet nr 14 punkten 25 röstar ja,
den det ej vill röstar nej.
Vinner nej har kammaren bifallit reservationen nr 19 av herrar Regnéll och Siegbahn.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Regnéll begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja - 257
Nej - 47
Avstår - 2

Punkten 26

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen nr 20 av herr Gustafsson i Byske m. fl., och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Börjesson i Glömminge begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller näringsutskottets hemställan i betänkandet nr 14 punkten 26 röstar ja,
den det ej vill röstar nej.
Vinner nej har kammaren bifallit reservationen nr 20 av herr Gustafsson i Byske m. fl.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Börjesson i Glömminge begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja - 195
Nej - 109
Avstår - 1

Punkterna 27-32

Kammaren biföll vad utskottet i dessa punkter hemställt.

Punkten 33

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen nr 21 av herr Gustafsson i Byske m. fl., och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Börjesson i Glömminge begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller näringsutskottets hemställan i betänkandet nr 14 punkten 33 röstar ja,
den det ej vill röstar nej.
Vinner nej har kammaren bifallit reservationen nr 21 av herr Gustafsson i Byske m. fl.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Börjesson i Glömminge begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja - 193
Nej - 110
Avstår - 1

Punkten 34

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen nr 22 av herr Gustafsson i Byske m. fl., och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Börjesson i Glömminge begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller näringsutskottets hemställan i betänkandet nr 14 punkten 34 röstar ja,
den det ej vill röstar nej.
Vinner nej har kammaren bifallit reservationen nr 22 av herr Gustafsson i Byske m. fl.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Börjesson i Glömminge

begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja - 222
Nej - 82
Avstår - 1

Punkterna 35-37

Kammaren biföll vad utskottet i dessa punkter hemställt.

Punkten 38

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen nr 23 av herr Andersson i Örebro, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Andersson i Örebro begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller näringsutskottets hemställan i betänkandet nr 14 punkten 38 röstar ja,
den det ej vill röstar nej.
Vinner nej har kammaren bifallit reservationen nr 23 av herr Andersson i Örebro.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Andersson i Örebro begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja - 271
Nej - 32
Avstår - 1

Punkterna 39-44

Kammaren biföll vad utskottet i dessa punkter hemställt.

Punkten 45

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen nr 24 av herr Börjesson i Glömminge m. fl., och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Börjesson i Glömminge begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller näringsutskottets hemställan i betänkandet nr 14 punkten 45 röstar ja,
den det ej vill röstar nej.
Vinner nej har kammaren bifallit reservationen nr 24 av herr Börjesson i Glömminge m. fl.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Börjesson i Glömminge begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja - 196
Nej - 105
Avstår - 1

Punkterna 46-48

Kammaren biföll vad utskottet i dessa punkter hemställt.

Punkten 49

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen nr 25 av herr Börjesson i Glömminge m. fl., och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Börjesson i Glömminge begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller näringsutskottets hemställan i betänkandet nr 14 punkten 49 röstar ja,
den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit reservationen nr 25 av herr Börjesson i Glömminge m. fl.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Börjesson i Glömminge begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja - 224
Nej - 79
Avstår - 2

Punkten 50

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen nr 26 av herrar Regnéll och Siegbahn, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Regnéll begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller näringsutskottets hemställan i betänkandet nr 14 punkten 50 röstar ja,
den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit reservationen nr 26 av herrar Regnéll och Siegbahn.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Regnéll begärde röst-

räkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja - 259
Nej - 45
Avstår - 1

§ 8 Anslag till datainspektionen, m. m.

Föredrogs konstitutionsutskottets betänkande nr 11 med anledning av dels propositionen 1975:1 om anslag under justitiedepartementets verksamhetsområde för budgetåret 1975/76 till datainspektionen, dels motioner.

I budgetpropositionen (1975:1, bilaga 4 punkten A 9 Datainspektionen) hade hemställts att riksdagen till Datainspektionen för budgetåret 1975/76 anvisade ett förslagsanslag av 3 318 000 kronor.

I detta sammanhang hade behandlats motionerna 1975:69 av herr Fälldin m. fl. (c), vari hemställts

1. att riksdagen beslutade att besvärshänvisning skulle åtfölja det registerutdrag som begärdes med stöd av 10 § datalagen,

2. att riksdagen beslutade uppdra åt regeringen att utreda och komma med förslag till en decentraliserad organisationsform för dataverksamheten i landet i enlighet med vad som i motionen anförts,

3. att riksdagen gav regeringen till känna vad i motionen anförts beträffande a) inrättandet av regionala ansvarsnämnder, b) förbud mot försäljning av dataregister för kommersiellt bruk, c) anmälningsplikt för innehavare av maskinella personregister som nyttjades såsom dataregister, d) användningen av mjukdata, e) ekonomiska resurser till datainspektionen, f) översyn av gällande instruktion för datainspektionen, g) riksdagens roll vid prövning av persondataregister upprättade av Kungl. Maj:t samt h) behovet av internationellt samarbete på datateknikens område,

1975:93 av herr Bohman m. fl. (m), vari såvitt nu var i fråga (yrkandena 1 och 2) hemställts att riksdagen skulle

1. hos regeringen anhålla om att vad som i motionen anförts under rubriken Demokrati och integritet överlämnades till 1973 års fri- och rättighetsutredning för beaktande,

2. som sin mening ge till känna att, i avvaktan på att ett förbättrat skydd för medborgarnas integritet skapades, stark restriktivitet borde iakttas i vad gällde planering och ianspråktagande av datoranläggningar för registrering av personinformation,

1975:95 av herr Helén m. fl. (fp), vari såvitt nu var i fråga (yrkandena 1-5 och 7-14) hemställts

1. att riksdagen som sin mening gav regeringen till känna vad som i motionen anförts om

- översyn av statistikproduktionen
- noggrannare reglerad och hårdare prövning innan myndighet utlämnade uppgifter om den enskilde till annan myndighet
- anpassning av den s. k. statistiksekretessen enligt § 16 sekretesslagen till de sekretessregler som gällde för registrerade personuppgifter i övrigt
- stark återhållsamhet med dataregistrering av s. k. mjukdata och att man särskilt i fråga om sådana register hade som grundprincip att data om den enskilde, som insamlats av en myndighet för visst administrativt ändamål, inte användes för andra ändamål
- snara insatser för att lösa säkerhetsfrågorna hos statistiska centralbyrån (SCB) och andra stora registerförare
- fastställande av gallringsbestämmelser för en rad register
- avpersonifiering av tidigare folk- och bostadsräkningar,

2. att riksdagen begärde att regeringen utarbetade riktlinjer för registrering av gruppdata som tog full hänsyn till den enskildes önskemål,

3. att riksdagen begärde förslag av regeringen till sådan lagändring att det vid frivilliga intervjuundersökningar där uppgifterna lades på data skulle krävas en skriftlig förklaring av den intervjuade att han/hon var medveten om att det inte förelåg någon skyldighet att svara på intervjuarens frågor,

4. att riksdagen begärde förslag från regeringen om skyldighet för myndighet, som lämnade uppgift från sitt dataregister om en person till annan myndighet, att sända kopia av utlämnade uppgifter till den person de gällde,

5. att riksdagen begärde att regeringen skulle avpersonifiera de magnetband statistiska centralbyrån hade långtidsförvarade för opreciserade framtida forskningsbehov eller i särskilda fall föranstalta om annan åtgärd för att skydda känsliga personuppgifter i dessa band,

7. att riksdagen begärde att regeringen utarbetade ett hållbart system för att koda personnummer och/eller andra identifierbara data, så att man kunde använda vissa persondata för forskningsändamål med bevarat skydd för den enskildes integritet,

8. att riksdagen begärde förslag av regeringen om sekretesskydd för s. k. dataprogram,

9. att riksdagen begärde förslag av regeringen om sådan lagändring att företagsnämndens yttrande skulle åtfölja begäran om tillstånd hos datainspektionen om att få inrätta personregister över anställda,

10. att riksdagen begärde att regeringen i det pågående arbetet med fördjupad arbetsdemokrati även uppmärksammade hur de anställda skulle få större inflytande över datoriseringen på arbetsplatserna samt hjälp med information och utbildning för att kunna hävda sina synpunkter,

11. att riksdagen som sin mening gav regeringen till känna vad i motionen anförts om förebyggande av brottsrisker i samband med användning av elektroniska betalningsmedel och affärsdokument,

Torsdagen den
17 april 1975

Anslag till datainspektionen, m. m.

12. att riksdagen begärde att regeringen genomförde en noggrann granskning av säkerhetsproblemen innan ett allmänt datanät upprättades, så att man inte därigenom släppte lös en rad nya möjligheter till förmögenhetsbrott och industrispionage,

13. att riksdagen begärde förslag av regeringen om inrättande av en dataombudsman med uppgift att övervaka efterlevnaden av datalagstiftningen och därvid besvärsvägen tillvarata den enskildes rätt till integritet,

14. att riksdagen gav regeringen till känna vad i motionen anförts om tydligt angivande i förslag till riksdagen av om förslaget förutsatte upprättande av ett nytt dataregister,

1975:125 av fru Anér (fp), vari hemställts

1. att riksdagen begärde att regeringen utarbetade riktlinjer för kodning och registrering av s. k. mjukdata som gav en mer nyanserad bild av den enskilde i enlighet med vad som anförts i motionen,

2. att riksdagen begärde att regeringen undersökte hur man skulle kunna ge den enskilde rätt att slippa kommersiell direktreklam, som utsändes med hjälp av länsstyrelsernas dataregister, utan att för den skull bli utan samhällsinformation med hjälp av samma register,

3. att riksdagen begärde att regeringen på lämpligt sätt utredde frågan om patienters rätt att vägra låta sig dataregistreras inom sjukvården,

1975:669 av herrar Hugosson (s) och Pettersson i Lund (s), vari hemställts att riksdagen skulle besluta att 16 § i lagen den 28 maj 1937 (nr 249) om inskränkning i rätten att utbekomma allmänna handlingar (sekretesslagen) skulle få av motionärerna angiven lydelse, innebärande ökat sekretesskydd för persondata,

1975:991 av herrar Gadd (s) och Alsén (s), vari hemställts att riksdagen hos regeringen begärde att ett lagförslag utarbetades, syftande till att ett likartat skydd mot ovidkommande personregistrering skulle gälla för alla slags register, såväl datororienterade som andra.

1975:1006 av herr Olsson i Kil (fp), vari hemställts

1. att riksdagen som sin mening gav regeringen till känna vad som i motionen anförts i avsnittet Information,

2. att riksdagen begärde att regeringen utarbetade föreskrifter om att vissa personregister ålades skyldighet att med viss periodicitet till samtliga registrerade skicka ut en kopia på de uppgifter som fanns registrerade,

3. att riksdagen begärde att regeringen skulle utreda möjligheterna att överföra kostnaderna för datainspektionens verksamhet på datortillverkare och/eller datorinnehavare i enlighet med vad som i motionen anförts i avsnittet Utredning om kostnadsbärare samt

1975:1017 av herr Wijkman (m), vari hemställts att riksdagen hos regeringen skulle anhålla om skyndsamt förslag till sådan ändring av da-

talagen att, för inrättande av statliga personregister, i fortsättningen skulle krävas behandling av datainspektionen om principgodkännande innan slutligt ställningstagande fattades av regeringen.

Nr 60

Torsdagen den
17 april 1975

Anslag till datainspektionen, m. m.

Utskottet hemställde
att riksdagen skulle

1. med bifall till propositionen 1975:1 i denna del till Datainspektionen för budgetåret 1975/76 under andra huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag av 3 318 000 kr.,

2. a. avslå motionen 1975:69 yrkandena 2 och 3 a,
- b. avslå motionen 1975:95 yrkandet 9,
- c. avslå motionen 1975:95 yrkandena 11 och 12,
- d. avslå motionen 1975:95 yrkandet 13,
- e. avslå motionen 1975:1006 yrkandena 1 och 3,
- f. avslå motionen 1975:93 yrkandet 1,

3. med anledning av motionerna 1975:69 och 1975:1006, båda såvitt de inte behandlats under 2, samt 1975:93 yrkandet 2, 1975:95 yrkandena 1-5, 7, 8, 10 och 14, 1975:125, 1975:669, 1975:991 och 1975:1017 som sin mening ge regeringen till känna vad utskottet anfört beträffande en allmän översyn av datalagen.

Reservationer hade avgivits

1. av herrar Boo, Jonnergård, Nordin och Kindbom (samtliga c) vilka ansett att utskottet under 2 a bort hemställa

att riksdagen skulle med bifall till motionen 1975:69, yrkandena 2 och 3 a, dels begära att regeringen utredde och för riksdagen framlade förslag till en decentraliserad organisationsform för dataverksamheten i landet i enlighet med vad som anförts i motionen, dels ge regeringen till känna vad i motionen anförts beträffande inrättande av regionala ansvarsnämnder,

2. av herrar Werner i Malmö (m), Björck i Nässjö (m) och Lindahl i Hamburgsund (fp) som ansett att utskottet under 2 b bort hemställa

att riksdagen skulle med bifall till motionen 1975:95, yrkandet 9, begära förslag av regeringen om en sådan lagändring att företagsnämndens yttrande skulle åtfölja begäran hos datainspektionen om tillstånd att få inrätta personregister över anställda,

3. av herr Lindahl i Hamburgsund (fp) vilken ansett att utskottet under 2 c bort hemställa

att riksdagen skulle med bifall till motionen 1975:95, yrkandena 11 och 12, dels ge regeringen till känna vad i motionen anförts om förebyggande av brottsrisker i samband med användning av elektroniska betalningsmedel och affärsdokument, dels begära att regeringen skulle genomföra en noggrann granskning av säkerhetsproblemen innan ett allmänt datanät upprättades,

Torsdagen den
17 april 1975

Anslag till datainspektionen, m. m.

4. av herrar Werner i Malmö (m), Björck i Nässjö (m) och Lindahl i Hamburgsund (fp) som ansett att utskottet under 2 d bort hemställa att riksdagen skulle med bifall till motionen 1975:95, yrkandet 13, begära förslag av regeringen om inrättande av en dataombudsman med uppgift att övervaka efterlevnaden av datalagstiftningen och därvid besvärsvägen tillvarata den enskildes rätt till integritet.

Till betänkandet hade fogats ett särskilt yttrande av herr Lindahl i Hamburgsund (fp).

Herr BOO (c):

Herr talman! Utvecklingen inom dataområdet har varit lavinartad snabb under de senaste årtiondena. Datatekniken har tagits i användning på allt fler områden. Självklart har detta betytt mycket för planerings- och utvecklingsarbetet både inom näringslivet och inom den offentliga sektorn. Datatekniken har inneburit förbättrade, förenklade och förbilligade rutiner inom administrationen. Även inom forskningen har ADB-tekniken kommit till ökad användning. Helt naturligt måste vi räkna med fortsatt utveckling beträffande datateknikens användning. Det är självklart att samhället bör ta till vara de positiva effekterna av datatekniken på skilda områden.

Parallellt med denna utveckling måste emellertid stor och ökad uppmärksamhet ägnas de problem som datatekniken medför. Det är ingen överdrift att påstå att utvecklingen på persondataområdet väckt stor oro i olika avseenden. Framför allt är det riskerna för den enskildes integritet som kommit i förgrunden genom möjligheten att centralt registrera stora mängder information om enskilda personer. Några konkreta fall har under senare tid också tagits upp i den offentliga debatten, som för den stora allmänheten belyst innehållet och problemen i detta mycket ömtåliga frågekomplex.

De motioner som behandlas i föreliggande utskottsbetänkande avspeglar också i långa stycken denna oro inför framtiden när det gäller den personliga integriteten och därmed sammanhängande problem. Innan jag går in på att kommentera innehållet i motionerna, särskilt centerns partimotion, vill jag notera nuläget på datatrygghetssidan.

Sedan 1973 har vi som alla vet en speciell datalag och en tillstånds- och tillsynsmyndighet, datainspektionen. Enligt datalagen får inte dataregister med personuppgifter inrättas utan tillstånd av datainspektionen. Undantagna är de register som inrättas av regering och riksdag. Jag skall återkomma till denna senare frågeställning längre fram.

Datalagen innehåller också föreskrifter om tystnadsplikt och om skadeståndsskyldighet. Enskild har rätt att en gång om året kostnadsfritt få upplysning om de uppgifter som finns registrerade om honom eller henne.

Datainspektionens beslut kan överklagas hos regeringen.

JO har tillsyn över datainspektionens verksamhet och JK kan enligt

datalagen föra talan mot inspektionens beslut.

Genom datalagen och datainspektionen har vi alltså ett regel-, kontroll- och skyddssystem som är en god grund att bygga vidare på. Jag vill gärna framhålla att vi i vårt land har kommit längre i detta avseende än omvärlden. Datainspektionen gör ett mycket förtjänstfullt arbete och är också ledande på det internationella samarbetsplanet. Men utvecklingen går, som jag sade tidigare, mycket snabbt på detta speciella område.

Det är mot denna bakgrund glädjande att utskottet nu enats om att förorda att en allmän utvärdering av datalagen kommer till stånd samt att den bör ske i en parlamentariskt sammansatt utredning och i nära samarbete med datainspektionen. Redan nu är det klart att antalet personregister är betydligt större än man kunde förutse. Antalet torde väsentligen överstiga 10 000. Detta kräver väldiga resurser från datainspektionens sida. Inom datainspektionen planeras under året en genomgång och en redovisning av vunna erfarenheter av tillämpningen av datalagen. Det bör vara ett värdefullt grundmaterial för en kommande utredning liksom de resultat som två nu arbetande utredningar – offentlighets- och sekretesslagstiftningskommittén och datasamordningskommittén – kommer att redovisa senare under året.

Frågor som enligt utskottet bör ingå i utredningen är sekretessbestämmelser för datorlagrade personregister, långtidsförvaring av personregister hos SCB och andra registerförare, information vid intervjuundersökningar, användning av s. k. mjukdata och rätt för registrerade att erhålla registerutdrag. Det är några av de frågor som kräver fortsatt analys och utredning. Det här är också frågor som på olika sätt har förekommit i den aktuella debatten; man kan mycket klart finna markeringar av att det behövs i vissa avseenden skärpt lagstiftning.

Utredningen bör, som utskottet säger, också ta upp frågan om utvidgning av datalagen till att omfatta även manuellt förda register.

Ett område där skärpta bestämmelser krävs är försäljningen av datorlagrade uppgifter för kommersiellt bruk.

En annan fråga som kräver en lösning är handläggningen av sådana personregister som – jag nämnde det tidigare – inrättas genom beslut av regeringen. Dessa register omfattas inte av datainspektionens prövning. I stället föreskrivs att yttrande skall inhämtas från inspektionen. I motion från centern har vi också i år påtalat det oriktiga i detta undantag, och vi kräver att – i de fall då datainspektionen avstyrker – frågan om registers inrättande skall redovisas för och avgöras av riksdagen.

Utskottet instämmer i att en ändrad rutin bör komma till stånd och upprepar sitt ställningstagande från förra året att resp. myndigheter skall ansöka om register och att sedan prövningen skall ske på samma sätt som för övriga register. Frågan bör enligt utskottet bli föremål för prövning i den förordade utredningen.

När utskottet i de här berörda avseendena således enhälligt föreslår en utredning med uppgift att analysera och lägga fram förslag till förstärkningar på lagstiftningsområdet är det två saker jag särskilt vill betona:

Nr 60

Torsdagen den
17 april 1975

Anslag till datainspektionen, m. m.

För det första får det arbete som pågår inom datainspektionen på det här området inte fördröjas eller avstanna.

För det andra bör utredningen arbeta så snabbt som möjligt. Det får inte bli på det sättet, som någon kvällstidning antydde, att riksdagen nu lägger besvärliga frågor på dataområdet i utredningsmalpåse. Tvärtom – dessa frågor måste så snart som möjligt bringas till en bättre lösning.

I motionen 69 har vi från centern tagit upp frågan om det nödvändiga i att internationella konventioner kommer till stånd på datateknikens område med särskilt beaktande av det personliga integritetsskyddet. Därutöver bör ett internationellt skydd mot obehörig åtkomst av data – dvs. avtappning – åstadkommas. Vi är medvetna om att det sker ett betydelsefullt arbete i bl. a. OECD, där just svenska datainspektionens tjänstemän spelar en framträdande roll. Men det är nödvändigt att åtgärder vidtas på olika områden och att det sker så snabbt som möjligt, inte minst mellan i FN samarbetande länder.

Utskottet förutsätter att i första hand datainspektionen men också andra på området verksamma organ följer utvecklingen och tar de initiativ som kan anses erforderliga. Jag vill för min del starkt betona detta.

I partimotionen från centern har ånyo tagits upp frågan om en decentralisering av dataverksamheten här i landet. Det är en fråga som vi på centerhåll tidigare intensivt aktualiserat. I motionen framhålles att en sådan organisation bör bygga på regionalt avgränsade system. I ett sådant system är det, som vi ser det, bättre möjligheter att tillgodose den personliga integritetens krav än i ett centralt system. Man kan i ett regionalt system lättare bygga in säkerhetssystem i form av nycklar. Det kan t. o. m., som vi redovisat, vara nödvändigt att inrätta särskilda ansvarsnämnder.

Hela denna problematik aktualiseras senare vid årets riksdag genom propositionen 57 om nytt system för automatisk databehandling på beskattnings- och folkbokföringsområdena. Det är att beklaga att inte en samordning av behandlingen i kammaren kunnat ske vad gäller denna proposition och de motioner som vi i dag diskuterar.

Utskottet anför i sin motivering för avslag på centermotionen i denna del att datasamordningskommittén sysslar med de här frågorna och att det inte nu finns anledning att föregripa denna kommittés arbete. Detta är inte något särskilt hållbart argument. Visst sysslar DASK, som kommitténs namn förkortas, med frågor av detta slag, men det är mest på det tekniska och samordningsmässiga planet. Den går inte in på integritetsfrågor i egentlig mening. Detta framgår också av utredningens eget remissvar i anledning av motionen.

Från centern vidhåller vi att frågan om regionalt avgränsade system på dataområdet ur säkerhetssynpunkt har sådana fördelar att en utredning bör komma till stånd med i motionen anvisad inriktning. Detta krav innefattas också i reservationen 1.

Till sist, herr talman, skall jag endast kort kommentera ett par av de övriga reservationerna, som centern inte kunnat biträda.

Beträffande frågan om en särskild dataombudsman har vi inte funnit att en sådan anordning skulle i nuläget skapa bättre övervakningsmöjligheter beträffande datalagens efterlevnad än den nuvarande organisationen. Datainspektionen har väl skött sin uppgift, och därtill finns JO i vanlig ordning tillgänglig för de enskilda som vill vända sig dit med anförande av sakskaäl i en fråga. En särskild anledning att åtminstone inte i år aktualisera denna fråga är att det pågår en särskild JO-utredning, som skall avlämna ett betänkande senare under året. Vi bör invänta vad denna utredning kan komma att föreslå.

I reservationen 2 föreslås att företagsnämnden skall vara obligatorisk remissinstans när det gäller inrättandet av register över de anställda vid ett företag. Nu hörs arbetstagarorganisationerna centralt, och dessa har då möjlighet att anvisa vägar för hörande av de anställda. Vi i centern ansluter oss till den praxis som nu utvecklats och ställer oss tvacksamma till att en bättre ordning skulle åstadkommas på detta område om det föreskrevs ett obligatoriskt hörande av företagsnämnderna. Vi vet ändå att företagsnämnderna i regel är så sammansatta att ägarintressena är i majoritet.

Herr talman! Med det anförda yrkar jag bifall till reservationen 1 vid konstitutionsutskottets betänkande nr 11 och i övrigt till utskottets hemställan.

Herr WERNER i Malmö (m):

Herr talman! Det torde vara uppenbart för alla att datatekniken har nått en nästan explosionsartad omfattning de senare åren. Talet om att vi lever i dataåldern är redan en truism. Datatekniken har, som sagt, möjliggjort en mängd väsentliga rationaliseringar på åtskilliga fält och sparat massor av tid, pengar och människor. Men som de flesta frukter på kunskapens träd är också denna på gott och ont. Det senare kan gälla när datatekniken används vid personregistrering. Då kan den personliga integriteten trädas för när, om man inte är synnerligen observant och har garantier däremot. Detta är ju en sektor som har fått en häpnadsväckande omfattning. Herr Boo nämnde 10 000 persondataregister, våra handlingar anger faktiskt siffran 15 000 persondataregister av varierande slag just nu, och datainspektionen är överhopad av nya ansökningar. Vi har alltså redan ett fantastiskt nät av personregister på data, och man behöver inte vara överspänd, herr talman, för att frestas fråga: Håller vi inte på att fångas i det nät vi själva har knutit? Och vad blir i så fall följden?

Näväl, det här uppmärksammades redan 1971. Vi fick datainspektionen 1973, och 1974 kom datalagen, som reglerar datapraktiken. Lagen är ett provisorium, sade vi redan i fjol och det säger vi också i år i konstitutionsutskottets betänkande. Därför sysslar också många utredningar med de här problemen, som undan för undan har anmält sig. Vi har datasamordningskommittén och offentlighets- och sekretesslagstiftningskommittén. Vi har statistiska centralbyrån, och vi har förstås datain-

---

Anslag till datainspektionen, m. m.

spektionen, som har ett stort utredningsarbete på gång. Vi har statskontoret, riksarkivet och andra. Det är en flora av verksamheter, och därför anser jag det tacknämligt att utskottet samfällt yrkat på en samlad översyn av allt arbete som pågår och som även på vissa punkter har berörts i årets motioner.

Översynen gäller inte bara lagen och dess verkningar utan också alla de problem som hör till dataområdet och som finns någonstans mellan de båda nödvändiga hörnpelare som vi alla vill slå vakt om: å ena sidan offentlighetsprincipen, å andra sidan skyddet för den personliga integriteten.

Men läget är inte tillfredsställande. Många frågar sig t. ex. vad statistiska centralbyråns två nya undersökningar skall föra med sig, den om "levnadsförhållandena i samhället" och den planerade "tidsanvändningsundersökningen", som skall ta reda på hur herr Svensson använder dygnets 24 timmar, för att citera Svenska Dagbladet. Läget ger förvisso anledning till förnyad översyn av tillståndsfrågorna, integritetsfrågorna, informationsfrågorna och annat. Här behövs naturligtvis en mycket kvalificerad expertmedverkan från näringsliv och förvaltning.

Den stora stridsfrågan i fjol och redan 1973 gällde som bekant de statliga personregistren, som inrättas på regeringens initiativ och som är beroende av datainspektionens tillstånd enligt datalagen; de tarvar endast yttrande från datainspektionen.

I utskottet kom man i fjol till en god lösning, synes det mig. Man uppdrog åt regeringen att utreda möjligheterna att i dylika fall låta underställda myndigheter söka principitillstånd hos datainspektionen och där få saken prövad och sedan gå till regering och riksdag för anslag.

Regeringen skulle alltså utreda och komma med förslag. Med sedan har ingenting skett. Det är anmärkningsvärt att detta inte har föranlett någon åtgärd. Jag tycker att det är så anmärkningsvärt, herr talman, att det borde ha tagits upp bland årets granskningsärenden i konstitutionsutskottet. Ett helt år har fått gå utan att något har skett. Det gäller här ett område på vilket sker en snabb utveckling och där mycket står på spel. Den "dataoro" som allmänheten känner är också mestadels knuten till just de statliga dataregistren. Nu får den parlamentariska utredningen ta över denna fråga, och det är gott och väl. Man får hoppas att frågan ges förtur i utredningen. All ytterligare tidsutdräkt kan innebära stor skada.

Den andra stridsfrågan i fjol gällde inrättande av en dataombudsman. Herr Boo har redan kommenterat den frågan och vill inte heller i år yrka på en sådan ny institution. Utskottet anser liksom i fjol att det räcker med de funktioner som JO, JK och datainspektionen har i sammanhanget. Datainspektionen erinrar i sitt remissyttrande nästan landsfaderligt om att inspektionen själv vill utgöra en "allmänhetens ombudsman". Vad kan man mer begära? Men datainspektionen som "allmänhetens ombudsman" klingar inte riktigt rent. Å ena sidan ger inspektionen tillstånd och anger villkor och kommer med föreskrifter, å

andra sidan skall man kunna klaga hos samma inspektion över t. ex. tillstånd som givits genom inspektionens försorg. Hur skall dessa båda funktioner kunna förenas?

Att denna ordning är otillfredsställande kan åskådliggöras med ett aktuellt exempel från universitetet i Lund. Händelseförloppet är följande. Regeringen beslutar om ett personregister, som gäller studenterna vid bl. a. den filosofiska fakulteten i Lund, för att tillgodose forskningens och den högre utbildningens behov av statistik, utbildningsplanering, administration och annat. Studentkåren vill ha registret sekretessbelagt, eftersom det innehåller ett femtiotal olika personrelaterade uppgifter, bland vilka en del är ganska intrikata, såsom antal tentamensförsök, underkända prov, studieavbrott o. d. Man må förstå studenterna – att de inte vill bli blottade inför presumtiva arbetsgivare, som med lätthet kan få uppgifter om arbetssökande. Dessa "dramatiska händelser" kan då lätt dominera bilden och få studieresultatet att förblekna.

Datainspektionen ger klartecken trots motstånd från flertalet remissinstanser. Dessa pekar på risken för s. k. samkörning med andra informationssystem, varvid än fler fakta om individen röjes. Man pekar på möjligheten till kommersiellt utnyttjande osv. Men datainspektionen är obeveklig och lämnar sina föreskrifter i skrivelse till universitetskanslersämbetet. Av denna skrivelse framgår att flertalet av de remissvar som föreligger visar en allmänt negativ inställning till dataregistrering av de studerande. Vidare erinras om att de studerande har uttalat farhågor för samkörning av de aktuella registren med andra register med vad det kan komma att föra med sig. Datainspektionen framhåller sedan nogsamt att för studeranderegistren gäller reglerna i 2 kap. tryckfrihetsförordningen, som ger envar rätt att enligt offentlighetsprincipen ta del av uppgift i registret. Skrivelsen fortsätter: "Föreskrift som inskränker information i enlighet med tryckfrihetsförordningens bestämmelser för exempelvis kommersiell användning kan lagligen ej meddelas."

Så skriver alltså den som vill vara "allmänhetens ombudsman".

Studentkåren går vidare till regeringen och besvärar sig. Trots all den information som datainspektionen menar sig sprida vet inte ens studentkåren vart den skall vända sig i ett sådant här ärende. Regeringen ger också kalla handen den 10 april i år och skriver att studentkåren inte har talerätt gentemot datainspektionens beslut. Det är som bekant en affär för justitiekanslern.

Här kan man fråga sig hur det egentligen står till med informationen i datafrågor. Vi har ett annat färskt exempel på det. Inte heller statsrådet Sträng kände tydligen till proceduren för upprättande av dataregister som regeringen beslutat. Han hade ju underlåtit att inhämta datainspektionens yttrande över det centrala persondataregister som statistiska centralbyrån skulle upprätta i enlighet med regeringens beslut men som nu inte tycks bli av.

Nog finns det alla skäl att inrätta en dataombudsman, en fristående institution, vars namn tydligt anger vad saken gäller – dataombudsman.

Där kan sakkunskapen samlas i stället för att splittras på olika institutioner. JO och JK har mängder av andra uppgifter som växer år från år, och datainspektionen är, som jag nämnt, part i målet – det kan man inte komma ifrån.

Ett par ord också om de anställdas medinflytande vid datorisering av arbetsplatser, som herr Boo var inne på. Nog måste det vara naturligt – i synnerhet med allt tal om medinflytande på arbetsplatser i övriga sammanhang – att företagsnämnderna skall ha yttranderätt och att de människor det gäller på något sätt skall tillfrågas. Utskottsmajoriteten menar att det räcker med att komma överens med de fackliga centralorganisationerna. Det är gott och väl att datainspektionen samråder med LO, TCO, SACO, men varför i all världen skall de som verkligen berörs hoppas över? Det är ju inte LO- och SACO-toppar som skall dataregistreras, utan en stor skara anställda på en arbetsplats. Om inte detta medinflytande tillåts riskeras sådana olycksfall i arbetet som jag refererade beträffande studentkåren i Lund. Sådana företeelser skapar förvisso inte ökad respekt för vår demokrati.

Det moderata motionsyrkandet om att stor restriktivitet bör iakttas vid inrättande av ytterligare persondataregister så länge inte säkerhetsfrågorna lösts på ett tillfredsställande sätt har kommit till uttryck i konstitutionsutskottets betänkande. Det är bra. Nu är det bara att hoppas att datainspektionen lever som konstitutionsutskottet lär.

Jag ber med detta, herr talman, att få yrka bifall till reservationerna 2 och 4.

Fru ANÉR (fp):

Herr talman! Redan i propositionen om den nya datalagen 1973 uttalade statsrådet att den här lagen bara var en början och inte kunde anses färdig. Den berör ett område där utvecklingen går oerhört fort, den berör ett mycket stort antal sektorer i samhället och den berör alla människor på mycket skiftande sätt. Därom vittnar också det faktum att en så stor mängd motioner med så många olika krav har väckts både vid tidigare riksdagar och vid årets riksmöte, när det gäller den vidare utvecklingen av datalagen.

Det är alltså inte fråga om att lagen är dålig, men att den behöver vidareutvecklas. Det är därför med tillfredsställelse jag noterar att konstitutionsutskottet enhälligt har beslutat föreslå en utredning som skall ta upp en rad av de många långsiktiga problem som användningen av ADB i statlig och enskild administration för med sig. De många detaljerade förslag som lagts fram i folkpartiets partimotion 95 i år är därmed på väsentliga punkter tillgodosedda, dvs. de problem som där har dragits fram kommer nu förhoppningsvis att få en god och allsidig behandling, och förslag till deras lösning kommer att föreläggas riksdagen.

Om denna utredning är det emellertid en viktig sak att säga. Den får inte starta för tidigt, dvs. utredningens direktiv bör inte skrivas förrän de utredningar är färdiga som nu är på gång i datainspektionen, delvis

i samarbete med statistiska centralbyrån och riksarkivet. Man bör också invänta de förslag som resp. offentlighets- och sekretesslagstiftningskommittén samt datasäkerhetskommittén kommer med i höst eller nästa år. Den utvärdering som datainspektionen håller på med kommer nämligen antagligen att innehålla en del förslag till lösningar av vissa särskilt akuta problem, och då är det bättre om man kan ta ställning till dessa innan direktiven skrivs. Annars kan somliga akuta problem komma att fastna i kläm mellan två utredningar och möjligen bli skjutna på framtiden i onödan.

Det är också viktigt att göra klart att denna nya utredning inte är till för att desavouera eller hindra datainspektionen i dess arbete utan tvärtom för att ge den hjälp i dess mera långsiktiga arbete. Särskilt i ett läge då Sverige otvetydigt är ledaren i den internationella debatten om övernationella datalagar och datakonventioner, och då man på så många håll ser Sverige som ett skinande ljus för folkslagen, är det viktigt att man inte ger någon det intrycket att detta ljus är en rykande veke.

Jag vill nu också förklara i vilken riktning jag anser att utvecklingen av datalagen bör gå. Datatekniken kan i dag användas – och gör det också i stor utsträckning – till att hålla reda på den enskilde med lupp och teleskop på samma gång. Jag menar att myndigheterna och i förekommande fall näringslivet – ehuru deras möjligheter i Sverige är utomordentligt inskränkta genom datalagen och datainspektionens agerande – kan samtidigt ha väl uppdaterad information om mycket stora befolkningsmängder och veta mycket i detalj om dessa personer. Det har ingen myndighet kunnat i samma utsträckning innan datatekniken kom till användning.

Detta system kan mottas med oblandad entusiasm endast i ett samhälle där inga motsättningar råder eller får anses råda. Men i ett samhälle sådant vi har det i verkligheten, där den ena gruppens intressen kan råka i verklig konflikt med den andra gruppens och där motsägande krav ibland ställs både på myndigheter och på enskilda, där måste man ingripa för att hindra att datatekniken används för att ensidigt öka makt, information och insyn bara på ena sidan och hos den ena gruppen.

Vilka upplysningar som myndigheterna i princip kan få tag i om alla medborgare illustreras på s. 7 och 8 i vår motion 95, som jag tyvärr inte kan stå här och läsa upp. Där citeras ett par sidor ur utredningen om socialvårdens mål och medel, som räknar upp allt vad olika sociala och andra myndigheter vet om oss alla, speciellt om våra fel och brister. Nu är emellertid den uppräknningen än så länge bara ett tankeexempel. Sammanställningen av alla våra fall av "funktionssvikt" som det så vackert heter, är ännu inte gjord. Men uppenbarligen är det än så länge bara tekniska och organisatoriska hinder i vägen för den. Inga lagar förbjuder den – annat än möjligen datalagen, och det beror på hur den tolkas.

Hur lagen i detta och många liknande fall skall tolkas är en av de viktigaste uppgifterna för den utredning som konstitutionsutskottet föreslår. Det gäller då att det blir en hårdare och mera genomskinlig pröv-

ning av de regler enligt vilka myndigheterna får byta uppgifter med varandra. Det gäller att dessa uppgifter inte lämnas ut utan kontroll både av hur de skall användas och med vilken grad av sannolikhet de motsvarar den verklighet som de sägs spegla. Denna grad är nämligen inte alltid särskilt hög. Vidare måste de människor som sålunda blir avslöjade inför den ena myndigheten efter den andra få mycket mera vetskap om hur data om dem används och bättre möjligheter att före inmatningen anföra sina egna synpunkter. Man måste i möjligaste mån arbeta på att vända på teleskopet och luppen, så att de som iaktas av myndigheterna får någon möjlighet att iaktta tillbaks.

Det här kravet – att vända på datorerna – är minst lika viktigt på arbetsplatserna som i förhållandet till myndigheterna. Det skall jag be att få illustrera med ett alldeles färskt exempel från L M Ericssons huvudfabrik här i Stockholm. Enligt uppgifter i tidningen *Arbetet* i lördags övervakas här arbetstakten av en datamaskin, som arbetarna själva förgäves klagat över.

Meningen med övervakningen är att man skall kunna följa upp den utbildning som arbetarna får, så att man ser hur snabbt de lär sig sina arbetsmoment. Verkstadsklubbens vice ordförande är emellertid rädd för att alla dessa uppgifter om arbetstakten skall kunna köras mot exempelvis sjukfrånvaron eller frånvaro i samband med helger och veckoslut eller något annat.

Det är alldeles uppenbart att datatekniken har den effekten, att i samma ögonblick som en arbetsrutin utförs via dator så kan den också kontrolleras i detalj via samma databand. Arbetare i Norge har protesterat mot detta och fick då igenom att vissa detaljer om deras arbete helt enkelt inte fick stoppas in i datorn, just för att de kunde användas till en kontroll som inte var nödvändig och inte var förutsedd i några förhandlingar. Det har också kunnat konstateras när man har datoriserat arbetet för bankpersonal vid disken, att huvudkontoret varit mycket nöjt med att kunna ha en ständig och exakt insyn i hur fort och med vad de anställda arbetar, medan däremot personalen själv upplevt sig som mycket hårdare bunden än förut.

Detta är just precis vad folkpartiet i sin partimotion har förutsett och varnat för. Vi skriver där bl. a.: "Vad vi kräver är att en sådan rätt till aktiv medverkan vid varje mera genomgripande datorisering av arbetsplatsen skall tillerkännas de anställda via deras lokala fackliga organisation som en del av dess normala arbete. Det skall således ingå som en självklar och viktig del av den arbetsdemokrati vi förespråkar."

Vad vi däremot inte visste när vi skrev detta var hur väl ett sådant krav behövde höjas. Av den intervju i *Arbetet*, som jag nyss citerade, framgår det tydligt och klart att varken regeringen, datainspektionen, justitiekanslern eller justitiedepartementet har intresse av att ge fackföreningarna en sådan rätt. De har i Sverige i dag inte rätt att klaga över en sådan här behandling, och det verkar som om det behövdes hårda tag för att de skall få den rätten. Verkstadsklubben tänker, står

det i tidningen, vända sig till riksdagen för att få en lagändring till stånd. Ja, det tycker jag den skall göra. Den kan ju i första hand vända sig till den utredning som konstitutionsutskottet nu föreslår skall tillsättas – det är bl. a. den sortens frågor den utredningen bör arbeta med.

Jag kan i detta sammanhang hänvisa till reservation 2 till utskottets betänkande. Den går ut på att företagsnämnden skall få yttra sig om varje personregister som skall inrättas vid ett företag, innan ansökan lämnas till datainspektionen. Det är inte precis samma sak, men det skulle vara ett steg i riktning mot att ge personalen själv ett inflytande över hur deras arbetsplats påverkas av datorerna.

Det finns, herr talman, ytterligare ett par punkter där utskottet, som vi tycker, inte tagit tillräckligt allvarligt på problemen. Det gäller säkerheten mot databrott, som berörs i reservation nr 3 av herr Lindahl i Hamburgsund. Utskottet anser visserligen de frågor om databrott som vi tagit upp i motionen vara väsentliga men tydligen ändå inte så väsentliga att man vill uttryckligen kräva att alla säkerhetsfrågor skall vara lösta innan det inrättas ett allmänt datanät i landet, med förbindelser till internationella datanät. Jag tror för min del att utskottet underskattat dessa säkerhetsfrågors svårighetsgrad och vikten av att inte släppa lös datakommunikationer, på vilka mycket stora ekonomiska och andra värden beror, utan att ha full kontroll över säkerheten.

Datainspektionen påpekar i sitt remissutlåtande att det är viktigt att arbetet med de internationella datanäten kopplas ihop med arbetet på att skapa internationella konventioner för dataöverföring. Själva nätets tekniska utformning kan nämligen på avgörande sätt påverkas av vilka säkerhetsnormer man sätter upp.

Det här är verkligen viktigt att tänka på, eftersom ett samhälle som har blivit beroende av datanät för att klara en lång rad av sina viktigaste funktioner har blivit oerhört sårbart, inte bara för direkta brott utan också för slarv, oförsiktighet, mekaniska och elektriska defekter och mycket annat. Innan man upprättar ett sådant beroende, bör man ha kommit mycket långt på väg med dataskyddet. Jag yrkar därför bifall till reservationen 3.

Reservationen 4 tar upp ett krav som vi rest varje år sedan datalagen infördes och som fortfarande är aktuellt, nämligen kravet på en dataombudsman.

Datainspektionen utför ett ytterst förtjänstfullt arbete, men den kommer att bli mer och mer överhopad med den löpande kontrollen av nya och ändrade register och sysselsatt med att övervaka alla de nya ändamål som dataregister kan komma att användas till. Den datautredning som konstitutionsutskottet föreslår kommer enligt utskottets förslag att omfatta många fler områden än dem som hittills ligger under datalagen. Datainspektionens arbete kommer alltså att ännu mera utvidgas och omfatta fler och olikartade områden, inte minst – åtminstone hoppas jag det – en hel del frågor som rör arbetsplatserna och som angår människors integritet, men på något annorlunda sätt än myndigheternas personre-

gister. En fristående myndighet som kan vara klagomur för allmänheten kommer därför att behövas, inte mindre, utan mera. Jag yrkar därför bifall till reservationen 4.

Slutligen, herr talman, är det två frågor som av utskottet har blivit hänvisade till den kommande utredningen och som herr Lindahl i Hamburgsund i ett särskilt yttrande har krävt en skyndsam behandling av. Det gäller det otillräckliga skyddet av känsliga personuppgifter, som lagras för statistiska ändamål men med personnumren bevarade, alltså framför allt uppgifterna från årets och tidigare folk- och bostadsräkningar. Dessa uppgifter bör riksdagen få ta ställning till så snart offentlighets- och sekretesslagstiftningskommittén har lagt fram sitt förslag, dvs. på våren 1976 i samband med förslag om en ny sekretesslag. Dessa frågor bör kunna vara komna så långt då, att man inte behöver skjuta på lösningen av dem.

Vidare finns det ett krav i det här särskilda yttrandet som rör handläggningsordningen för personregister som inrättas genom beslut av regeringen; de s. k. kungaregistren – alltså inte, som det ibland framställts, alla register som inrättas av statliga myndigheter, utan de som regeringen skapar genom eget direkt beslut. De är inte många, men de är omfattande och viktiga, och de hör till dem som berör alla eller nästan alla medborgare. I fjol uttalade sig riksdagen för den behandlingsmodell som datainspektionen föreslagit, dvs. att den myndighet som skall upprätta ett sådant register först hos datainspektionen skall begära ett principgodkännande. De skulle alltså i praktiken behandlas på samma sätt som alla andra register. Om sedan frågan bleve kontroversiell, kunde naturligtvis datainspektionen inte förbjuda dessa register, men i alla fall hade de från början varit lagda under samma typ av insyn och kontroll som alla andra register.

Regeringen har inte gjort något för att efterkomma riksdagens uppmaning härvidlag. Nu är det alltså konstitutionsutskottets mening att även detta krav skall bakas in i direktiven för den nya utredningen. Jag kan inte säga att jag personligen tycker att detta är särskilt lyckligt. Jag anser att det är principiellt viktigt, inte bara att regeringen gör vad riksdagen har uttalat att den önskar, utan också att medborgarna inte upplever att det görs mannamån när det gäller att lyda datalagen.

Jag hoppas därför att den nya utredningen kommer att behandla ärendet med förtur. Därför vill jag å folkpartiets vägnar instämma i herr Lindahls i Hamburgsund särskilda yttrande. Det hade varit lämpligt om riksdagen i dag hade beslutat att ställa sig bakom den ståndpunkten, men det blir tillfälle att återkomma om den saken.

Jag yrkar slutligen, herr talman, bifall till reservationerna 2, 3 och 4.

Herr JOHANSSON i Trollhättan (s):

Herr talman! Det har rått mycket stor enighet inom utskottet i denna fråga. Sedan jag nu lyssnat till fru Anér tycker jag att jag också kan

få inbegripa henne i denna enighet.

Framför allt har vi inom utskottet varit eniga om att en ny utredning borde tillsättas. Man kan tycka att den kommer för tidigt – lagen har bara varit i kraft en mycket kort tid. Det finns dock enligt min mening tre starka skäl för att starta en utredning redan vid denna tidpunkt.

För det första är den nuvarande lagen ett förstlingsverk. Den är inte bara den första datalagen i Sverige utan även den första datalagen i världen som täcker både den offentliga och den enskilda sektorn. Vi kunde följaktligen inte hämta några förebilder från andra länder. Vår egen erfarenhet var ytterst begränsad. När vi behandlade frågan betonade vi från alla håll att det gällde ett provisorium och att man fick räkna med att snabbt pröva lagstiftningen utifrån de nya erfarenheter som vi vann. Nu börjar erfarenheterna mogna ut, därför är det en lämplig tidpunkt att starta en sådan parlamentarisk utredning.

För det andra går utvecklingen snabbt på ADB-området. Det sker en snabb datorisering av forskning, administration och samhällsplanering. Troligen kommer den att gå ännu snabbare.

För det tredje rör vi oss på ett mycket komplicerat område. Med all rätt har de förgående talarna pekat på behovet av skydd för den enskildes integritet, för den enskildes privatliv. Stora mängder av information om den enskilde kan registreras. Det måste vara något centralt i varje datalagstiftning att uppehålla ett skydd kring den enskildes integritet. Det gäller den enskilde på arbetsplatsen, det gäller i det offentliga livet och det gäller över huvud taget.

Men vi har också att ta hänsyn till offentlighetsprincipen. Vi vill att det svenska samhället skall vara ett öppet samhälle. Det kan då inte bli ett slutet samhälle på alla de områden där ADB-tekniken tillämpas, så mycket mindre som detta område växer. Det exempel som herr Werner i Malmö förde in var intressant från denna synpunkt. För så vitt jag kan förstå av hans framställning stod här offentlighetsprincipen mot ett sekretessskydd som han krävde. Det är svårt att åstadkomma dessa avvägningar. Och det hör väl till bilden att för ungefär 14 dagar sedan talade jag om den personliga integriteten. I dag var det först när jag tog till orda här som någon över huvud taget rörde vid offentlighetsprincipen på detta område och betonade vikten av att vi har ett öppet samhälle.

Jag tror att vi på detta område liksom på så många andra områden tvingas väga mot varandra det fullt riktiga kravet på den enskildes integritet mot det lika riktiga kravet på offentlighet i förvaltningen. Det kommer igen på många områden. Det gäller forskningen, samhällsplaneringen och inte minst hälso- och sjukvården, där uppenbarligen datatekniken kan hjälpa oss. Man kan gå från område till område och konstatera att vi inte kan undvara datatekniken. Det gör det svårare för oss. Det tvingar oss att på en rad områden åstadkomma en avvägning.

Som redan nämnts pågår utredningar på olika delar av detta fält. Detta utredningsarbete har varit och är alltså mycket värdefullt. Det gör

Nr 60

Torsdagen den
17 april 1975

Anslag till datainspektionen, m. m.

det möjligt att få den samlade översyn av datalagen som utskottet har begärt. Utskottet skriver också: "Självfallet kommer den nämnda genomgången och redovisningen av datainspektionens erfarenheter av datalagens tillämpning att utgöra ett viktigt arbetsmaterial för den förordade utredningen. Det är enligt utskottets mening därför väsentligt att arbetet inom inspektionen i detta avseende inte fördröjs utan drivs vidare och redovisas som planerat."

Vi vill inte på något sätt skjuta åt sidan det arbete som bedrivs inom datainspektionen eller inom andra organ som utreder frågan; tvärtom får det vara grunden för utredningen.

Fru Anér kom med en uppmaning som väl närmast var riktad till statsrådet, nämligen att man inte skall skriva direktiven förrän det kommit fram mera material. Denna maning bör nog också ha adress till fru Anérs tillfällige bankkamrat herr Lindahl i Hamburgsund liksom till herr Ahlmark och herr Molin, så att de inte framställer yrkanden i konstitutionsutskottet om brännmärkning ifall direktiven inte kommer så tidigt. Fru Anérs uppmaning var litet sensationell. Vi hör ju ofta från denna talarstol att man bör skynda på med utredningar, medan man här skulle vänta med direktivskrivningen något. Jag har respekt och förståelse för fru Anérs synpunkter, men då får man också vara konsekvent och inte nästa år försöka anmärka på statsrådet därför att han inte handlat så snabbt.

De reservationsförslag som föreligger har vi diskuterat flera gånger tidigare, och jag skall snabbt gå igenom dem.

När det gäller regionaliseringen av dataverksamheten får vi, som herr Boo redan påpekat, tillfälle att tala med varandra vid ett senare tillfälle, även om betänkandet då kommer från ett annat utskott. För den stora majoriteten inom utskottet har det stått klart att man borde avvakta datasambandskommittén, så mycket mera som denna skall lägga fram sitt betänkande till hösten. Vi vill inte föregripa denna utredning. Herr Boo vet att utredningen har avstyrkt motionen i den här saken. Vi går inte så långt att vi tar definitiv ställning, utan vi säger att vi skall vänta till dess utredningen blir färdig.

Vad det gäller dataombudsmannen kan jag i stort sett hänvisa till herr Boos argumentation. Herr Werner i Malmö utvecklade en synpunkt som jag har mycket svårt att förstå. Han menade att det gäller att samla sakkunskapen på detta område och inte att splittra den. Men såvitt jag förstår innebär det förslag som herr Werner här pläderat för att man splittrar sakkunskapen. Den skall finnas inom datainspektionen och också hos den ombudsmannaexpedition som skall upprättas. Men detsamma gäller den juridiska sakkunskap på detta område som finns hos justitieombudsmannen. Den skulle då också delas upp. Jag tror inte att vi har så mycken sakkunskap på detta område att det kan vara motiverat med en sådan uppdelning. Sedan har jag litet svårt att förstå varför man inte kan vänta tills åtminstone JO-utredningen ligger på bordet. Den kommer i början på maj, och då är det väl litet svårt att nu säga att

den här delen skall justitieombudsmannen inte ha hand om utan den skall flyttas över till en ny institution som man skall inrätta. Då kunde man vänta på i varje fall JO-utredningen.

Herr Werner i Malmö tog ett exempel från Lund. Eftersom herr Wijkman kommer att tala efter mig, undrar jag om han vill kommentera detta. Såvitt jag nu inte i hastigheten tar fel tillhör herr Wijkman datainspektionen, och han bör alltså vara mer kvalificerad än jag att ge synpunkter på detta beslut som, om jag inte minns fel, är enhälligt. Det blir här givetvis en spänning mellan offentlighetsprincipen och sekretessprincipen. Det är mycket intressant att få diskutera den saken, och herr Wijkman bör kunna ge oss synpunkter på den.

När det gäller frågan om de anställdas inflytande vill jag starkt stryka under att de anställda skall ha ett inflytande. Frågan är vilka former som här är lämpliga. Får jag då helt snabbt erinra om att enligt 3 § datalagen skall vid tillståndsprovning särskilt uppmärksammas den inställning till registrering som de som kan komma att registreras har.

Från denna utgångspunkt är det viktigt att de anställda får möjlighet att säga sin mening när det gäller registrering av dem. Nu har datainspektionen funnit ett system på detta område i samarbete med de stora löntagarorganisationerna. Det råder fullständig enighet om den ordning som nu tillämpas, nämligen att löntagarorganisationerna skall höras i sådana här ärenden. Som jag ser det stämmer det dåligt med datalagen att denna yttranderätt skall tas ifrån de anställdas organisationer och flyttas över till en nämnd, där det finns företrädare även för arbetsgivaren. Företagsnämndens konstruktion är sådan, och det är en sak för sig, men vill man ha ett speciellt yttrande från de anställdas sida – och det strävar man ju efter här – då bör man väl lämpligen gå till deras organisationer. Inom dessa organisationer finns det också experter på detta område, och det behövs ofta expertis som kan göra olika bedömningar. Snarare bör man utveckla det system som finns, om man konstaterar brister.

Herr Lindahl i Hamburgsund har ensam avgett en reservation, som fru Anér nyss yrkade bifall till, och den gäller databrotten. Självklart rör det sig här om väsentliga frågor, vi vill inte på något sätt nonchalera dem. De har också varit föremål för stor uppmärksamhet och datainspektionen behandlar sådana frågor. Som konstitutionsutskottet påpekade i sitt betänkande i fjol har datasamordningskommittén (DASK) tagit upp frågan i enlighet med sina direktiv. För dessa frågor har genom DASK etablerats ett samarbete med statskontoret och inom detta skapats ett särskilt organ med expertis från statsförvaltningen och från leverantörer av datasystem. Man har studerat en rad problem på detta område och det är alltså onödigt att skriva och begära en särskild utredning, då frågan är föremål för en inträngande utredning.

Det råder så stor enighet så jag skall i övrigt inte gå in i någon polemik mot de föregående talarna utan jag ber med detta, herr talman, att få yrka bifall till konstitutionsutskottets hemställan.

Torsdagen den
17 april 1975

Anslag till datainspektionen, m. m.

Herr WERNER i Malmö (m) kort genmäle:

Herr talman! Det var inte bara, herr Johansson i Trollhättan, för att exemplifiera spänningen mellan offentlighetsprincipen och skyddet för den personliga integriteten som jag tog exemplet från Lund. Det är klart att den svårigheten också finns med i bilden men syftet var just att visa hur kopplingen mellan datainspektionen som tillståndsgivare och datainspektionen som ombudsman kan vålla besvär. När studentkåren i remisskrivelse begär sekretessbeläggning framhåller man sådana in-trikata personliga data som misslyckade tentamina m. m. Det är frågor av den arten som just en ombudsman borde behjërta. Och det är ett argument för en frikopplad dataombudsmannainstitution.

Jag får kanske också kommentera det som sades om dataombudsmannen, att detta skulle vara att splittra resurserna. Jag finner tvärtom att det är ett sätt att samla resurserna. Vi vet nog samt att justitiecambudsmännen och justitiekanslern har oändligt många andra uppgifter. Undan för undan måste det bli ogörligt att följa alla tekniska innovationer från skilda fält som justitieombudsmännen skall ta itu med. Då menar jag att det kunde vara klokt att skilja ut ett sådant här komplicerat tekniskt fält som dataområdet utgör och ge det till en speciell dataombudsman. Där kunde man undan för undan samla erfarenheter. Justitiecambudsmännen kunde delegera över många av sina ärenden till en sådan dataombudsman, liksom man nu delegerar över till andra instanser. Jag kan inte finna annat än att det vore en utomordentligt fin väg.

När det gäller att höra de anställda på företagen innan dessa anställda blir föremål för personregistrering, säger herr Johansson i Trollhättan att det vore orimligt att gå till företagsnämnderna, för där sitter företagarna med och har mer att säga till om än de anställda. I varje fall fick jag det intrycket av herr Johanssons yttrande. Men så är det ingalunda. Ett yttrande från en företagsnämnd skulle väl kunna bli en rätt klar viljeyttring från just de anställda.

Fru ANÉR (fp) kort genmäle:

Herr talman! När det gäller hur de anställda skall få någon möjlighet att påverka datoriseringen av arbetsplatserna är det här fråga om två problem som man får hålla isär.

När det gäller upprättandet av personregister på arbetsplatserna tycker vi att det vore en enkel åtgärd och ett första steg i rätt riktning – men bara ett första steg – att företagsnämnderna obligatoriskt hördes. Därmed har man på intet sätt löst alla problem, utan måste fortsätta.

Men man har heller inte löst alla problem om det är uteslutande hos de centrala organisationerna för arbetstagarna som dessa frågor uppmärksammas. Det har man märkt på de ställen där man försökt göra någonting åt det här. Att datorisera en arbetsplats är inte alls detsamma som att upprätta ett personregister. Det betyder att ingripa i praktiskt taget vartenda moment på arbetsplatsen. Alla människor får efter en datorisering andra arbetsuppgifter. Själva jobbet definieras på ett nytt sätt, övervak-

ningsmoment kan bli helt andra än förut osv.

Jag kan ta två konkreta exempel. Det ena är lantbruksnämnden i Umeå där man datoriserade på ett sådant sätt att de anställda inte begrep ett dugg av vad som hände och efteråt klagade. Det andra är invandrarverket där man tvärtom datoriserade i mycket nära samarbete med de anställda från början, och där resultatet blev mycket bättre.

Jag nämner dessa två saker uteslutande som illustrationer till hur man på ett bra och på ett dåligt sätt kan låta de lokalt anställda få inflytande på sin egen lokala arbetsplats, som man inte från centralt håll på något vis kan ha samma detaljerade insyn i och möjligheter att påverka.

Herr JOHANSSON i Trollhättan (s) kort genmäle:

Herr talman! När det först gäller förslaget om dataombudsman så resonerar herr Werner i Malmö som om en sådan skulle kommit till ett annat resultat än datainspektionen i Lundafallet. Men vem som än prövar ett sådant ärende tvingas väga mot varandra sekretesskravet och offentlighetskravet. Jag vågar inte utgå ifrån att en särskild ombudsman skulle kommit till ett annat resultat vid sin avvägning.

Däremot står det klart för mig att det är svårt att skilja ut dataförhållanden från andra områden. Det är inte lätt att säga att det här skall lastas av justitieombudsmannen. Det förekommer då och då förslag om att man skall skilja ut olika ärenden ur justitieombudsmannens ämnesområde. Det visar sig alltid vara mycket svårt att göra det. Framför allt framträder denna svårighet vid de inspektioner som justitieombudsmannen har att utföra. Han kan inte när han reser ut säga att detta ärende gäller data så det kan jag inte gå in på, men det här ärendet rör inte data så det kan jag syssla med. Datan är inkopplad i ämbetsverks och andra organs verksamheter på ett sådant sätt att det är omöjligt att göra en sådan särskiljning.

Vad det sedan gäller datatekniken på arbetsplatserna är det självklart att den bör införas i samarbete med de anställda. De modeller som för mig framstår som de bästa är just de som möjliggör sådant samarbete. Men de anställda företräds av sina fackliga organisationer, både på akademisk nivå och inom t. ex. verkstadsindustrin. De fackliga organisationerna bör alltså vara med i detta sammanhang. De är företrädare för de anställda.

Herr WERNER i Malmö (m) kort genmäle:

Herr talman! Herr Johansson i Trollhättan säger att det är svårt att veta hurvida en dataombudsman hade kommit till ett annat resultat i Lundafallet än vad datainspektionen gjorde. Det kan jag inte heller uttala mig om, men jag vill påpeka att datainspektionen är part i målet. Därför skulle man hysa större förtroende för en dataombudsman som skulle vara fristående.

Vad sedan gäller frågan om att inrätta en dataombudsmannainstitution och bryta ut alla dataärenden ur JO:s ämnesområde så är det ju ingenting

nytt, herr Johansson. Vi har en konsumentombudsman, en näringsfri-
hetsombudsman, en pressombudsman osv. Vi har alltså brutit ut andra
områden för speciell behandling.

Fru ANÉR (fp) kort genmäle:

Herr talman! Det är ingen som säger att inte de fackliga ombudsmännen
företräder sina medlemmar – det är klart att de gör det – utan det är
fråga om var expertisen finns. På detta nya område, som så få av oss
behärskar, har man faktiskt inte så stor nytta av en uteslutande akademisk
expertis på långt håll, utan det är faktiskt nödvändigt – det har experi-
menten i Norge visat – att arbetstagarna själva, parallellt med det egna
fackets agerande på arbetsplatsen, får en visserligen elementär men dock
väsentlig undervisning i hur datoriseringen går till. Det är det som är
vårt patos i den här frågan, och det är det som vi menar med arbets-
demokrati. Det är en fråga om utbildning, men det är en utbildning
som människorna kommer att visa sig vara utomordentligt motiverade
för därför att de kommer att upptäcka hur mycket det betyder för deras
tillfredsställelse i arbetet att de begriper vad det är för maskiner de är
kopplade med och vad det är för system de är placerade i. De kommer
då verkligen att få lust att sätta sig in i detta och lära sig hantera det.
Detta kan man genomföra. Det är ingen omöjlighet.

Herr WIJKMAN (m):

Herr talman! Jag skall inte alls bli långrandig i mitt anförande. Det
är å andra sidan inte ofta som herr Johansson i Trollhättan direkt ber
att man skall kommentera frågor som står på dagordningen.

Jag vill börja med att säga att Lundaärendet, som herr Werner i Malmö
tog upp, såvitt jag förstår har behandlats på kanslinivå direkt av ge-
neraldirektören och den ansvarige föredragande tjänstemannen. Vi har
inte haft detta fall uppe i styrelsen. Ärendet är alltså helt nytt även
för mig. Det illustrerar väl hur svår balansgången mellan offentlighet
och sekretess är.

Det är väl lämpligt att se över de här frågorna – det har varit dis-
kussioner om det på studentkårerna även i Stockholm och Uppsala --
då OSK:s betänkande om några veckor läggs fram.

Men det gäller inte bara en avvägning mellan offentlighet och sekretess
– det är inte bara där som problemen rent allmänt inställer sig – utan
det gäller över huvud taget hur mycket myndigheterna skall få samla
på sig. Det räcker inte att sekretessbelägga vissa uppgifter och tro att
man därmed har löst integritetsproblemet så att säga, utan det är i vid
bemärkelse också fråga om hur mycket resp. myndighet har nytta av.
Där tror jag rent allmänt att det vore värdefullt om vi kunde komma
fram till och enas om att s. k. bra-att-ha-uppgifter och den typen av
mera ospecificerat uppgiftsinsamlade skall vi försöka avstå från.

När det gäller det förevarande betänkandet är det i och för sig ganska
remarkabelt att man nu när inte ens ett år har förflutit efter datalagens

ikraftträdande begär en utredning och en översyn. Å andra sidan har jag stor förståelse för detta. Våldigt många av de långsiktiga problemen och frågeställningarna hade aldrig varit uppe till ingående studium när datalagen skrevs. Det gäller de manuella register som i och för sig inte berörs av datalagen men som ligger mycket nära, det gäller mjukdataproblematiken för att ta ett annat område, och det gäller hela det internationella samarbetet och utvecklingen mot allt större transmissionsnät. Det är då glädjande att kunna konstatera att alla här har slagit fast att datainspektionens kortsiktiga arbete och avgöranden inte på något sätt får lamslösas av att verksamheten blir föremål för utredning.

Jag har begärt ordet, herr talman, i första hand för att tala om tre saker.

För det första är det den s. k. avidentifieringsfrågan, som fru Anér var inne på, där det inte bara gäller de tidigare folk- och bostadsräkningar, utan där t. ex. statistiska centralbyråns arbetskraftsundersökningar nu finns samlade sedan årtal tillbaka med individanknutna uppgifter, många av ganska känslig natur. Det kunde vara gott och väl om det hade varit raka intervjuer, men i ungefär 20 % av fallen är det inte de enskilda människorna som har svarat i dessa arbetskraftsundersökningar, utan det är ofta make, maka eller annan nära anhörig som svarat. Om man inte fått tag på någon anhörig har man imputerat – man har skattat utifrån den allmänna bild man har av personen i fråga och bedömt sannolikheten av att han har haft arbete under den och den tiden. Man har även skattat en stor mängd subjektiva variabler: vad vederbörande har för önskemål för den närmaste framtiden i olika hänseenden t. ex. Det är en principiellt mycket tvivelaktig metod att använda även i statistiska sammanhang. Det kunde väl gå bra om man bara använde sig av den s. k. imputeringen i tabellform, men det finns åtskilliga tusen svenskar, fullt identifierbara, registrerade på magnetband sedan många år tillbaka med i många fall helt felaktiga uppgifter – utan att de själva vet om det dessutom.

Den s. k. levnadsnivåundersökningen, som det förekommit en viss debatt om i pressen under de senaste månaderna, är också ett exempel på en typ av uppgiftsinsamlande där tanken är att man skall ha kvar individanknytningen. Och där är det mycket känsliga personuppgifter som skall ingå. Vi har även breda forskningsprojekt som håller på att läggas upp eller redan är på gång, där man frågar om allt från medicinanvändning till sexualvanor. Det är klart att detta för många människor är principiellt betänkligt. Även om man i dag är villig att svara på sådana frågor och accepterar ADB-tekniken är det inte säkert att man också är villig att för all framtid eller för många år framåt ha dessa uppgifter liggande kvar, fullt identifierbara.

För det andra, herr talman, gäller det mjukdatatekniken – detta med omdömen och värderingar, som ju är högst subjektiva och där vi i datainspektionen naturligtvis också mycket snabbt måste komma fram till åtminstone kortsiktigt verkande riktlinjer för att stänga ute de mest

uppenbara fallen av godtyckliga bedömningar.

För det tredje gäller det de offentliga registren. Hur mycket skall man få lagra på myndighetsnivå och hur skall integritetsfrågorna belysas innan registren kommer till? Där vill jag understryka vad både herr Werner i Malmö och fru Anér sade om att det egentligen är ganska remarkabelt att departementet inte har gjort något åt denna fråga.

En enig riksdag förklarade förra året att det fanns en princip, som arbetats fram av datainspektionen och som JK instämt i. För att få ett princip tillstånd eller ett avstyrkande kunde regeringen ha gått till datainspektionen innan beslut fattades – en väldigt enkel ordning. JK säger t. o. m. i sitt remissyttrande att det inte behövs en lagändring på denna punkt. Ändå har ingenting hänt.

Dagsaktuella exempel visar att det inte fungerar bra på detta område. Civilutskottets betänkande med anledning av några SCB-ärenden ger vid handen att inte ens något yttrande har inhämtats från datainspektionen, innan karusellen sattes i gång. Detsamma gäller den s. k. levnadsnivåundersökningen. I och för sig – jag är motionär i ärendet – hade det varit bättre att gå till regeringen och kräva ett förslag. Men man får böja sig. Detta förslag är en kompromiss.

Avslutningsvis vill jag säga följande till herr Johansson i Trollhättan. Eftersom vi på denna punkt har en enig riksdag bakom oss sedan förra året, får vi hoppas – vi kanske t. o. m. kan förutsätta – att just denna fråga om de offentliga registren som är så känslig och har vållat så mycken debatt skall kunna behandlas med största skyndsamhet. Jag förutsätter samtidigt att direktiven inte skall spikas, förrän vi har litet mer underlag från datainspektionen i fråga om utvärderingen.

Herr JOHANSSON i Trollhättan (s):

Herr talman! Jag animerade herr Wijkman att gå upp eftersom jag föreställde mig att beslutet i det ärende som herr Werner i Malmö drog in i debatten hade fattats av datainspektionens styrelse. Nu var så inte fallet. Då förstår jag att herr Wijkman inte kan kommentera det annat än på samma sätt som jag gjorde. På ett utomordentligt sätt belyser exemplet svårigheterna att ta ställning i frågor av denna karaktär, där så många intressen, värderingar och synpunkter står mot varandra.

Självklart är det inte bara fråga om en avvägning mellan offentlighet och sekretess. Även andra saker måste läggas in i den slutliga bedömningen.

Herr Wijkman ställde till mig en fråga, som jag gärna vill svara på. Jag förutsätter att detta ärende blir föremål för utredning och att utredningsresultatet kommer fram så snabbt som möjligt. Jag delar dock herr Wijkmans och fru Anérs uppfattning att man inte får vara så snabb i direktivskrivningen att man inte tar hänsyn till det arbete som pågår just nu. Men då måste jag faktiskt vädja till herr Wijkman på samma sätt som jag vädjade till fru Anér: Ta ett samtal med herrar Björck i

Nässjö och Werner i Malmö så att de inte framställer anmärkning mot justitieministern för att han inte snabbt tillsätter denna utredning.

Överläggningen var härmed slutad.

Punkten 1

Utskottets hemställan bifölls.

Punkten 2 a

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen nr 1 av herr Boo m. fl., och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Boo begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller konstitutionsutskottets hemställan i betänkandet nr 11 punkten 2 a röstar ja,
den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit reservationen nr 1 av herr Boo m. fl.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Boo begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja - 221
Nej - 80
Avstår - 1

Punkten 2 b

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen nr 2 av herr Werner i Malmö m. fl., och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Werner i Malmö begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller konstitutionsutskottets hemställan i betänkandet nr 11 punkten 2 b röstar ja,
den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit reservationen nr 2 av herr Werner i Malmö m. fl.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Werner i Malmö begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja - 233
Nej - 67
Avstår - 2

Nr 60

Torsdagen den
17 april 1975

Anslag till datainspektionen, m. m.

Punkten 2 c

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen nr 3 av herr Lindahl i Hamburgsund, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Lindahl i Hamburgsund begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller konstitutionsutskottets hemställan i betänkandet nr 11 punkten 2 c röstar ja, den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit reservationen nr 3 av herr Lindahl i Hamburgsund.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Lindahl i Hamburgsund begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja - 267
Nej - 33
Avstår - 2

Punkten 2 d

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen nr 4 av herr Werner i Malmö m. fl., och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Werner i Malmö begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller konstitutionsutskottets hemställan i betänkandet nr 11 punkten 2 d röstar ja, den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit reservationen nr 4 av herr Werner i Malmö m. fl.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Werner i Malmö begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja - 230
Nej - 70
Avstår - 1

Punkterna 2 e, 2 f och 3

Kammaren biföll vad utskottet i dessa punkter hemställt.

§ 9 Anslag till lärarutbildning

Föredrogs utbildningsutskottets betänkande nr 10 med anledning av propositionen 1975:1 såvitt gäller anslag till lärarutbildning jämte motioner.

Herr TALMANNEN:

I fråga om detta betänkande hålles gemensam överläggning för samtliga punkter. Under den gemensamma överläggningen får yrkanden framställas beträffande samtliga punkter i betänkandet.

I det följande redovisas endast de punkter, vid vilka under överläggningen framställts särskilda yrkanden.

Punkten 1 (Vissa lärarutbildningsfrågor)

Regeringen hade i propositionen 1975:1 bilaga 10 (utbildningsdepartementet) under rubriken Vissa gemensamma frågor (s. 373–384) behandlat vissa lärarutbildningsfrågor av allmän karaktär.

Regeringen hade vidare under punkterna F 1 och F 3 (s. 384–390 resp. 392–395) bl. a. föreslagit riksdagen att

1. bemyndiga regeringen att besluta om antalet intagningsplatser vid lärarhögskolorna,
2. bemyndiga regeringen att besluta om antalet intagningsplatser vid förskoleseminarierna.

I detta sammanhang hade behandlats motionerna

1975:268 av herr Hermansson m. fl. (vpk), vari hemställdes

1. att riksdagen uttalade sig för en väsentligt ökad utbildning av förskollärare,
2. att riksdagen hos regeringen skulle anhålla om förslag rörande en flerårig ökningsplan,
3. att riksdagen skulle beträffande budgetåret 1975/76 uttala sig för en ökning av antalet intagningsplatser med 300 utöver regeringens förslag samt besluta att härför erforderliga medel skulle anvisas på tilläggsstat för budgetåret 1975/76,

1975:819 av herr Nordstrandh m. fl. (m),

1975:1342 av herr Alsén m. fl. (s, c, m, fp),

1975:1357 av fru Frænkel (fp) och fru Söder (c),

1975:1370 av herr Hermansson m. fl. (vpk) såvitt gällde hemställa att riksdagen uttalade att intagningen till den ordinarie förskolläraryt- bildningen successivt kraftigt borde utökas (yrkandet 2).

1975:1380 av herr Jonsson i Mora (fp, s, c, m) samt

1975:1392 av herrar Nordgren (m) och Olsson i Järvsö (c).

Utskottet hemställde

1. att riksdagen med anledning av propositionen 1975:1 som sin mening gav regeringen till känna vad utskottet anfört beträffande dels den framtida dimensioneringen av klass- och ämneslärarutbildningen, dels hörande av 1974 års lärarutbildningsutredning,

2. att riksdagen bemyndigade regeringen att besluta om antalet intagningsplatser vid lärarhögskolorna,

3. att riksdagen beträffande dimensioneringen av förskolläraryt- bild-

Nr 60

Torsdagen den
17 april 1975

---

*Anslag till lärarut-
bildning*

ningen skulle avslå motionen 1975:268 yrkandena 1 och 2 samt motionen 1975:1370 yrkandet 2,

4. att riksdagen med bifall till propositionen 1975:1 och med avslag på motionen 1975:268 yrkandet 3 bemyndigade regeringen att besluta om antalet intagningsplatser vid förskoleseminarierna,

5. att riksdagen beträffande den departementala arbetsgruppen m. m. skulle avslå motionen 1975:819 yrkandena 3 och 4 samt motionen 1975:1392 yrkandet 1,

6. att riksdagen beträffande lärarhögskolan i Uppsala skulle avslå motionen 1975:1342,

7. att riksdagen beträffande lärarhögskolan i Gävle skulle avslå motionen 1975:1392 yrkandet 3,

8. att riksdagen beträffande en basorganisation vid lärarhögskolorna m. m. skulle avslå motionerna 1975:1357 och 1975:1392 yrkandet 2,

9. att riksdagen beträffande uppdragsutbildning, universitetsutbildning, fritidspedagogutbildning m. m. skulle avslå motionerna 1975:819 yrkandet 2 och 1975:1380,

10. att riksdagen beträffande viss fortbildning skulle avslå motionerna 1975:819 yrkandet 1 och 1975:1392 yrkandet 4.

Reservation hade avgivits

1. beträffande dimensioneringen av förskollärarytbildningen av fru Lantz (vpk) som ansett att utskottet under 3 och 4 bort hemställa

3. att riksdagen beträffande dimensioneringen av förskollärarytbildningen med anledning av motionerna 1975:268 yrkandena 1 och 2 samt 1975:1370 yrkandet 2 som sin mening gav regeringen till känna vad reservanten anført om flerårig ökningsplan m. m.,

4. att riksdagen med anledning av propositionen 1975:1 och med bifall till motionen 1975:268 yrkandet 3 bemyndigade regeringen att besluta om antalet intagningsplatser vid förskoleseminarierna i enlighet med vad reservanten förordat.

Punkten 2 (Läraryhögskolorna)

Regeringen hade under punkterna F 1–F 2 (s. 384–392) bl. a. föreslagit riksdagen att

1. till Läraryhögskolorna: Avlöningar till lärarpersonal m. m. för budgetåret 1975/76 anvisa ett förslagsanslag av 168 941 000 kr.,

2. till Läraryhögskolorna: Driftkostnader för budgetåret 1975/76 anvisa ett reservationsanslag av 33 063 000 kr.

I detta sammanhang hade behandlats motionerna

1975:540 av herr Nordstrandh m. fl. (m) såvitt gällde hemställen

1. att riksdagen hos regeringen begärde att utbildningskapaciteten på speciallärarytbildningens gren 1 för budgetåret 1975/76 ökades till 720 platser (yrkandet 1),

2. att riksdagen hos regeringen begärde att en plan för hur det framtida

behovet av speciallärare skulle fyllas framlades i samband med propositionen i anledning av SIA-utredningens förslag (yrkandet 2).

1975:836 av herr Wiklund m. fl. (s), vari hemställdes att riksdagen beslutade att hos regeringen begära

1. att en översyn företogs av de i motionen åsyftade bestämmelserna och reglerna,

2. att – i avvaktan på förslag i anledning av denna översyn – sådan revidering gjordes av nu gällande bestämmelser, att de studerande kunde fullgöra sin praktikutbildning enligt fastställd ordning under samma ekonomiska förutsättningar,

1975:1196 av fru Fredrikson (c) och fru Tillander (c), vari hemställdes att riksdagen hos regeringen skulle anhålla om sådan komplettering av gällande bestämmelser, att de studerande erhöll full kostnadstäckning för de resekostnader som uppkom i samband med obligatoriska studieresor och obligatorisk praktik,

1975:1366 av herr Gustavsson i Alvesta m. fl. (c, s, m),

1975:1379 av herrar Jonsson i Mora (fp) och Westberg i Ljusdal (fp),

1975:1405 av fröken Pehrsson m. fl. (c),

1975:1406 av fröken Pehrsson m. fl. (c) såvitt nu var i fråga (yrkandet 1),

1975:1409 av herr Persson i Karlstad (s) samt

1975:1416 av herr Strindberg m. fl. (m, c, fp), vari hemställdes att riksdagen beslutade om inrättande av speciallärarutbildning vid lärarhögskolan i Linköping i enlighet med vad skolöverstyrelsen föreslagit.

Utskottet hemställde

1. att riksdagen beträffande speciallärarutbildning för särskola och grundskola skulle avslå motionerna 1975:540 yrkandet 1 och 1975:1416,

2. att riksdagen beträffande en utbyggnadsplan för speciallärarutbildningen skulle avslå motionen 1975:540 yrkandet 2,

3. att riksdagen beträffande särskild speciallärarutbildning skulle avslå motionen 1975:1366,

4. att riksdagen beträffande talpedagogutbildning skulle avslå motionen 1975:1406 yrkandet 1,

5. att riksdagen beträffande utbildning av lärare för särskolans träningsskola skulle avslå motionen 1975:1405,

6. att riksdagen beträffande tillvalskurser skulle avslå motionen 1975:1409,

7. att riksdagen beträffande omvandling av arvodestjänst som biträdande utbildningsledare m. m. skulle avslå motionen 1975:1379,

8. att riksdagen med anledning av motionerna 1975:836 och 1975:1196 bemyndigade regeringen att revidera gällande reseersättningsbestämmelser,

9. att riksdagen med bifall till propositionen 1975:1 samt med avslag på motionerna 1975:540 yrkandet 1 och 1975:1416, motionerna såvitt gällde medelsanvisningen under detta anslag, till Lärarhögskolorna: Av-

*Anslag till lärarut-
bildning*

löningar till lärarpersonal m. m. för budgetåret 1975/76 anvisade ett förslagsanslag av 168 941 000 kr.,

10. att riksdagen till Lärarhögskolorna: Driftkostnader för budgetåret 1975/76 anvisade ett reservationsanslag av 33 063 000 kr.

Reservation hade avgivits

2. beträffande speciallärarutbildningen för särskola och grundskola av herr Nordstrandh (m) och fru Sundberg (m) som ansett att utskottet under 1 och 9 bort hemställa

1. att riksdagen med bifall till motionen 1975:540 yrkandet 1 och med anledning av motionen 1975:1416 uttalade att utbildningsgren 1 av speciallärarlinje borde inrättas vid lärarhögskolan i Linköping och att speciallärarutbildningen för särskola och grundskola borde ökas med 96 platser utöver regeringens förslag för budgetåret 1975/76,

9. att riksdagen med anledning av propositionen 1975:1 samt motionerna 1975:540 yrkandet 1 och 1975:1416, motionerna såvitt gällde medelsanvisningen under detta anslag, till Lärarhögskolorna: Avlöningar till lärarpersonal m. m. för budgetåret 1975/76 anvisade ett förslagsanslag av 169 716 000 kr.

Punkten 3 (Förskoleseminarierna)

Regeringen hade under punkterna F 3–F 4 (s. 392–396) bl. a. föreslagit riksdagen att

1. till Förskoleseminarierna: Avlöningar till lärarpersonal m. m. för budgetåret 1975/76 anvisa ett förslagsanslag av 39 774 000 kr.,

2. till Förskoleseminarierna: Driftkostnader för budgetåret 1975/76 anvisa ett reservationsanslag av 2 315 000 kr.

I detta sammanhang hade behandlats motionerna 1975:210 av herrar Strindberg (m) och Nyhage (m) samt 1975:1370 av herr Hermansson m. fl. (vpk) såvitt gällde hemställen att riksdagen uttalade

1. att de provisoriska bristutbildningar av förskolepersonal som för närvarande pågick begränsades (yrkandet 1),

2. att den ordinarie 2-åriga förskollärarutbildningen utvidgades till tre år (yrkandet 3).

Utskottet hemställde

1. att riksdagen beträffande bristutbildningar av förskolepersonal skulle avslå motionen 1975:1370 yrkandet 1,

2. att riksdagen beträffande förlängd förskollärarutbildning skulle avslå motionen 1975:1370 yrkandet 3,

3. att riksdagen beträffande en samordnad utbildning till fritidspedagog och socialpedagog skulle avslå motionen 1975:210,

4. att riksdagen till Förskoleseminarierna: Avlöningar till lärarpersonal m. m. för budgetåret 1975/76 anvisade ett förslagsanslag av 39 774 000 kr.,

5. att riksdagen till Förskoleseminarierna: Driftkostnader för budgetåret 1975/76 anvisade ett reservationsanslag av 2 315 000 kr.

Reservationer hade avgivits

3. beträffande bristutbildningar av förskolepersonal av fru Lantz (vpk) som ansett att utskottet under 1 bort hemställa

att riksdagen med anledning av motionen 1975:1370 yrkandet 1 som sin mening gav regeringen till känna vad reservanten anfört,

4. beträffande förlängd förskolläroverutbildning av fru Lantz (vpk) som ansett att utskottet under 2 bort hemställa

att riksdagen med anledning av motionen 1975:1370 yrkandet 3 som sin mening gav regeringen till känna vad reservanten anfört.

Herr NORDSTRANDH (m):

Herr talman! Dimensioneringen av läroverutbildningen är för närvarande ett svårt problem. Läroorganisationerna exempelvis driver målmedvetet sin uppfattning att det utbildas för många lärare. Det finns inte arbete åt dem alla. Arbetslösheten är enligt organisationerna påtaglig. En betydande nedskärning av läroverutbildningen krävs. Stora prognostiserade överskott anges.

Å andra sidan konstateras ute på fältet att tillgången på behöriga lärare ofta är knapp; stundtals finns ingen behörig att uppdriva. Även om detta kan ha sina speciella orsaker och inte i och för sig måste betyda att det finns en reell brist på utbildade lärare, stämmer det dock till eftertanke.

Utbildningsutskottet har vid sin behandling av budgetpropositionens avsnitt om läroverutbildning och i motionerna i anslutning därtill icke blivit övertygat om att det är riktigt att så drastiskt sänka intagningskapaciteten för läroverhögskoleorganisationen som det nu föreslagits av regeringen. Följderna för läroverhögskolorna blir dessutom svåra. Utskottet anser att ytterligare 48 platser för lågstadieläroverutbildning bör få disponeras under förhandenvarande omständigheter. Det får betraktas som ett minimi-tillägg.

Medelvägen mellan att utbilda för många och utbilda för få lärare är svår att hålla. Det är helt enkelt en balansgång på ganska slak lina. Prognoser tycks aldrig vara tillförlitliga. Men man kan dock, även om man tar hänsyn till detta, inte värja sig för intrycket att regeringen inte haft utvecklingen under den kontroll som man kan fordra. Detta gäller i lika hög grad skolöverstyrelsen. Utskottets reaktion är ett memento för de ansvariga instanserna.

Vad särskilt gäller specialläroverutbildningen förefaller bristen på behöriga speciallärare vara så omfattande att en ökning av utbildningen är klart motiverad. Skolöverstyrelsen har också den uppfattningen. Antalet obehöriga speciallärare är mycket stort – det är ett faktum som man inte kan resonera bort. I motionerna 540 och 1416 föreslås en om också mindre

Nr 60

Torsdagen den
17 april 1975

---

*Anslag till läroverut-
bildning*

ökning av intagningsplatserna. Utskottsmajoriteten ställer sig emellertid helt kallsinnig och, som vanligt är för närvarande, tillkallas utredningen om skolans inre arbete, SIA, som hjälpgumma i bemödandena att sopa motionsförslaget under mattan. Under hänvisning till att den utredningen behandlar frågor också rörande specialundervisningen skall enligt utskottet yrkandet i motionen inte föranleda någon riksdagens åtgärd. Slutförd remissbehandling och beslut i anledning av SIA skall, menar man, först inväntas.

Som en tämligen nyanställd hjälpgumma uppträder 1974 års lärarutbildningsutredning, den s. k. LUT. Den utredningen skall förmodligen någon gång mot 1970-talets slut pröva bl. a. speciallärarutbildningens dimensionering och organisation. Därför kan enligt utskottet ingenting göras innan dess.

Lika litet realbetonad som skäl för att inta en negativ attityd till förslagen i motionerna är den i budgetpropositionen aviserade kartläggningen av vilka typer av tjänster som personer med speciallärarutbildning upprätthåller. Kartläggningen är i och för sig välkommen, men den löser ju ingalunda dagens och morgondagens problem. De skjuts bara olösta framåt.

En verklig realprövning av situationen och av bristläget ger sig utskottsmajoriteten inte in på. Behövs det, frågar jag för min del, så långt man nu kan bedöma fler behöriga speciallärare eller behövs det inte? Behövs det, då skall sådana också utbildas. Inte ett ord av realbedömning i utskottsbetänkandet!

De speciallärare som genomgår den ettåriga utbildningen på gren 1 är – för att citera motionen 540 – efter genomgången utbildning behöriga för grundsärskola, hjälpundervisning i grundskolan, observationsundervisning, undervisning av elever med läs- och skrivsvårigheter samt för undervisning av hörsel- och synskadade elever integrerade i den vanliga skolundervisningen. Det rör sig här alltså om ett stort och brett register. Skolöverstyrelsens förslag om ytterligare 96 intagningsplatser på linjen bör enligt vad vi moderater menar omedelbart tillmötesgå. Bristen av hjälps visserligen inte med det, men förhållandena kan dock något förbättras.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till reservationen 2 vid utbildningsutskottets betänkande nr 10.

I detta anförande, under vilket herr förste vice talmannen övertog ledningen av kammarens förhandlingar, instämde herr Strindberg (m).

Fru LANTZ (vpk):

Herr talman! För en vecka sedan fördes en ganska livlig debatt här i kammaren om den kvantitativa utbyggnaden av barnomsorgen. Vänsterpartiet kommunisterna krävde i den debatten att riksdagen skulle vidta åtgärder för att få till stånd en garanterad utbyggnad av barnomsorgen. Men förutom en kvantitativ utbyggnad av förskolan måste en

kvalitativ utbyggnad ske.

I kvalitetsdebatten står tillgången på utbildad personal i främsta rummet. Personalen har en avgörande betydelse för förskoleverksamhetens innehåll och kvalitet. Dels måste tillgången på utbildad personal säkerställas, dels måste personaltätheten på barnstugorna öka.

Det finns en betydande brist på utbildad personal inom barnomsorgen. Från kommunernas sida har ofta hävdats att bristen på utbildad personal hämmar utbyggnaden av barnomsorgen. I Botkyrka kommun köade i höstas nära 4 000 barn till daghem samtidigt som daghem stod färdiga men utan tillgång på utbildad personal.

Kommunförbundet har beräknat att det för år 1974 fanns en brist på mellan 1 600 och 2 000 utbildade förskollärare. Den jämförelse som barnstugeutredningen har gjort mellan personalbehov och personaltillgång visar att det finns risk för att bristen på utbildad personal vid en utbyggnad av förskolan kommer att bli ännu större. Utredningen har försökt att uppskatta storleken av de ökade utbildningsinsatser, utöver nuvarande planerad utbildningskapacitet, som är nödvändiga vid olika utbyggnadsalternativ för att personaltillgången skall kunna motsvara personalbehovet.

Enligt de här beräkningarna skulle det under perioden 1975–1980 behöva utbildas mellan 29 800 och 58 000 personer utöver vad som planeras för att barnstugornas behov av adekvat utbildad personal skall kunna tillfredsställas. Variationer i beräkningarna beror på svårigheten att bedöma vilken utbyggnadstakt och utbyggnadsgrad som kommer att förverkligas.

En expansion av förskoleverksamheten torde alltså få till följd att under åtskilliga år framöver antalet förskollärare och barnskötare med adekvat utbildning, trots viss ökning av utbildningskapaciteten, snarare kommer att öka än minska den rådande bristen på balans mellan behov av och tillgång på utbildad personal.

I budgetpropositionen föreslås en ökning av intagningen till förskollärarytbildningen med 384 platser. Mot bakgrund av det redovisade behovet måste förskollärarytbildningen väsentligt utökas, såväl omedelbart som på sikt. Intagningen till den reguljära utbildningen måste ökas till dess bristen är hävd.

Vänsterpartiet kommunisterna har i motion nr 268 föreslagit dels att utbildningen av förskollärare väsentligt utökas, dels att en flerårig ökningsplan utarbetas, dels också att antalet intagningsplatser vid seminarium utökas med 300 utöver vad som föreslås i budgetpropositionen.

Daghempersonal och förskollärarnas fackliga organisation har i många år krävt ökad personaltäthet. Fortfarande är personaltätheten betydligt mindre än den av socialstyrelsen och barnstugeutredningen rekommenderade. Den vanliga personaltätheten innebär att högst två vårdare finns närvarande samtidigt på en avdelning under dagen. Varje avbrott innebär att bara en vårdare finns bland barnen. Under sådana omständigheter är det omöjligt att genomföra en meningsfull verksamhet, det blir bara

”barntillsyn”. Dessutom tillämpar de flesta kommuner en överinskrivning på uppåt 20 % utan att denna kompenseras med mer personal.

Kravet från personalen är ökad personaltäthet. Detta krav måste genomföras dels genom en ökning av personalen, dels genom en minskning av barnantalet i barngrupperna. Vänsterpartiet kommunisterna har i en motion till årets riksmöte föreslagit en personaltäthet som innebär två vårdare på fem barn i småbarnsgrupper och en vårdare på fem barn i äldregrupper. Detta förslag medför givetvis ytterligare behov av utbildad personal.

För att man skall kunna åstadkomma en kvalitativ standard på förskolorna är det viktigt att utbildningens inriktning stämmer överens med den målsättning som kommer till uttryck i barnstugeutredningen. Om barnstugeutredningens tankar skall kunna förverkligas, behövs en mycket kvalificerad utbildning av förskollärare. Det finns ingen förklaring och ingen anledning till att de personer som har hand om våra yngsta barn skall ha den kortaste utbildningen. I dag är den reguljära utbildningen tvåårig. Sverige är f. n. det enda land i Norden som har tvåårig utbildning; övriga länder har treårig utbildning. I motionen 1370 ställer vpk förslag om att den ordinarie förskollärarytbildningen skall utvidgas till tre år.

En förlängd grundutbildning för förskollärare har sedan många år varit ett av de krav som den svenska förskollärarkåren högprioriterat jämsides med att man framhållit behovet av en kontinuerlig fortbildning.

Vid sidan av den reguljära tvååriga förskollärarytbildningen finns det speciella kategoriutbildningar som leder till förskolläraryrket. Redan verkssamma barnskötare med fyra års erfarenhet av förskoleverksamhet kan bli förskollärare genom en 42 veckors kurs. Barnskötare utan utbildning kan genomgå en 50 veckors kurs och bli förskollärare. I budgetpropositionen föreslås också en 20 veckors kurs för arbetslösa lågstadielärare som vill bli förskollärare. Dessutom finns det förslag till en förkortad förskollärarytbildning för elever från gymnasieskolans vårdlinje, och vidare anordnas inom ramen för arbetsmarknadsutbildningen kurser för arbetslösa betendevetare som vill bli förskollärare.

Det kan vara berättigat att under en pressad utbyggnadsperiod med förkortade kurser så att säga snabbutbilda personal. Men dessa kategoriutbildningar får inte ses som annat än temporära nödlösningar.

Kommunförbundet framhåller att utbildningen av barnskötare till förskollärare inte löser problemet med den bristande tillgången på adekvat utbildad personal för barnstugorna. Även utbildade barnskötare är det nämligen brist på. Utbildning av barnskötare till förskollärare innebär därför ingen resursförstärkning vad gäller den totala personaltillgången. Uppskattningsvis skulle det för att täcka behovet behöva utbildas 16 000–25 000 barnskötare mellan 1975 och 1980.

Det är på den reguljära utbildningen samhället måste satsa för att få bättre tillgång på utbildad personal. Det finns bra underlag för en utbyggnad av den reguljära förskollärarytbildningen, nämligen ett mycket stort antal sökande. Konkurrensen till en plats på förskollärarytseminarium

är hård. Omkring 5 000 kvalificerade sökande avvisas varje år.

Utskottet anför i motiveringen för avslag på motionerna 268 och 1370: "En avsevärt ökad dimensionering av förskollärarytbildningen kan komma att medföra risk för att denna utbildning i framtiden skulle behöva minskas mycket kraftigt." Skall den risken då hindra barnstugorna från att i dag få adekvat utbildad personal?

Dimensioneringen av förskollärarytbildningen måste givetvis ske löpande i takt med utbyggnaden av barnomsorgen. Inom en överskådlig framtid föreligger dock ingen risk för överdimensionering av förskollärarytbildningen. Jag nämnde tidigare att det fram till 1980 behöver utbildas upp till 58 000 personer. Jag tycker att utskottets motivering på denna punkt är utomordentligt svag.

Vidare åberopar utskottet att det i och med att barnskötare utbildas till förskollärare blir fler förskollärare. Det är helt obestridligt, men samtidigt löser detta inte barnstugornas personalproblem då det också råder stor brist på barnskötare. Utskottet vill öka den ena bristen för att minska den andra bristen.

Sedan anvisar utskottet en tredje utväg, nämligen att lågstadielärare skall kunna få kompletterande utbildning till förskollärare och vice versa. Detta måste betraktas som en nödlösning och ett slöseri med både samhällets och individens resurser. Det måste finnas styrinstrument för att planera dimensioneringen både av förskollärare och av lågstadielärare. Utskottets skrivning tyder på nonchalans inför individens val av utbildning och yrke.

Utskottet anför att de som genomgått bristutbildning ofta har en lång och rik erfarenhet av förskoleverksamhet. Om det vore så som utskottet förutsätter vore bristutbildningen att hänföra mer till vidareutbildning och till fortbildning. Men så är det tyvärr inte. Det finns bara *en* kategoriutbildning där personalen har lång och rik erfarenhet av förskoleverksamhet, och det är 42-veckorskursen.

Till sist anför utskottet: "Det är inte förenligt med kravet på återhållsamhet beträffande ökade kostnader att nu föreslå en förlängd utbildning ---." Vänsterpartiet kommunisterna har tidigare anfört att barnomsorg måste få kosta pengar. Finns det något bättre sätt att satsa resurser på än att satsa dem på barnen, som ju är vår framtid? Barnomsorg är en god samhällsinvestering, men för att den skall tillförsäkras god kvalitet måste ökade resurser satsas på adekvat utbildning av barnstugepersonal.

Med detta, herr talman, yrkar jag bifall till reservationerna 1, 3 och 4.

Herr GUSTAFSSON i Barkarby (s):

Herr talman! Låt mig som utskottets talesman börja med att konstatera, att det föreligger en betydande grad av enighet inom utskottet när det gäller förevarande betänkande om lärarutbildningen. Som redan framgått är det egentligen bara vpk som avviker, nämligen i frågan om förskol-

Nr 60

Torsdagen den
17 april 1975

---

*Anslag till lärarut-
bildning*

Torsdagen den
17 april 1975

*Anslag till lärarut-
bildning*

lärarutbildningen. Mot denna bakgrund av stor samstämmighet finns det väl heller ingen anledning för mig att bli alltför utförlig. Kanske finns det också andra skäl för att jag inte blir för utförlig vid denna tidpunkt.

Den besvärligaste delen i arbetet med detta betänkande har varit dimensioneringen av klasslärarutbildningen. De många föredragningarna och överläggningarna i den frågan har inte gjort att utskottet egentligen har känt sig så mycket säkrare, utom i ett avseende, nämligen det att alla sifferprognoser är ganska osäkra. Att prognoserna på detta område bara mycket grovt visar tendenserna visste vi väl kanske förut, och den kunskapen har nu blivit ytterligare förstärkt. Men detta att prognoserna bara anger tendenserna i grova drag ger å andra sidan utrymme för bedömningar av olika slag. Utskottet har nu gjort en annan bedömning än regeringen, och att detta inte har lett till större skillnader än fallet är beror på de praktiska skäl som vi har anfört i betänkandet.

Beträffande dimensioneringen av lärarutbildningen vill jag bara göra ett tillägg. Vi har i utskottet självfallet varit medvetna om att den hastiga förändringen av lärarutbildningens dimensionering bara är *en* faktor. Givetvis måste också önskemål att relativt snabbt få fram utbildad personal till olika sektorer i samhället, liksom också – i motsatt läge – risken för att personer med viss utbildning inte kan få arbete i sitt yrke vägas in.

Jag sade inledningsvis att det i utskottet har förelegat en betydande grad av enighet, men helt eniga har vi inte varit. Detta har ju också framgått av tidigare inlägg. Moderata samlingspartiet avviker på en punkt, nämligen vad gäller speciallärarutbildningen för särskola och grundskola, där man har reserverat sig. Herr Nordstrandh uppehöll sig speciellt vid den frågan, som ändå är en mindre punkt i utskottets betänkande. Han sade också att vi har anlitat speciella hjälpgummor, och han räknade upp ett antal sådana. Några av de gummorna fann herr Nordstrandh gamla och ganska slitna, andra däremot var litet nyare och fräschare. Men en gumma angavs ändå fel i sammanhanget, nämligen lärarutbildningsutredningen LUT 74. Den förekommer inte alls. Vad vi hänvisar till är SIA och den aviserade kartläggningen, men LUT 74 har vi inte hänvisat till. Den korrigeringen bör kanske här göras.

Vad SIA beträffar vill jag säga att även om det f. n. råder brist på speciallärare finns det kanske – när man ser hur SIA har attackerat det problemet – skäl för att vara litet försiktig med att utvidga speciallärarutbildningen. SIA vill dels bredda den, dvs. ge flera en viss speciallärarutbildning, dels också fördjupa utbildningen för vissa lärare som skall undervisa elever vilka kräver alldeles speciella insatser av lärarna. Det kan med andra ord hända att vi får en annan speciallärarutbildning, och då bör man nog vara litet försiktig med att utvidga den utbildning vi nu har. Det är inte så att vi har ställt oss helt kallsinniga nu och för alltid, utan vi avvaktar utvecklingen där. Man kan väl säga att det också är en form av realbedömning att göra sådana avvägningar. Herr

Nordstrandh slog fast med emfas att vi inte har gjort någon realbedömning, men det kan väl sägas vara en realbedömning att avvakta resultatet av pågående utredningar som arbetar med dessa frågor.

Det har redan framgått att det är vpk som står för de tre övriga reservationerna. Innehållet i dem har också framgått med all önskvärd tydlighet.

Utskottet har i detta sammanhang pekat på problemen med alltför hastiga svängningar i utbildningskapaciteten, vilka utskottet anser tala mot alltför drastiska ökningar av intagningskapaciteten från det ena året till det andra. Det tillkommer i alla fall 384 nya utbildningsplatser enligt propositionens förslag, och det är en rätt bra uppgång.

Men det skall också betonas att vi å andra sidan har stor förståelse för att förskollärarytbildningen kraftigt behöver vidgas med hänsyn till den mycket angelägna barnstugeutbyggnaden. Därför har utskottet också nämnt två andra personalgrupper som bör kunna tas med i räkningen. Det är lågstadielärarna, som med en kompletterande utbildning borde kunna användas i barnstugorna, inte minst med hänsyn till det angelägna i att få ökad kontakt och ett ökat samspel mellan förskola och lågstadium. Jag tror inte att man som fru Lantz gjorde skall nonchalera den synpunkten. Jag tror att det är viktigt att öka den kontakten, och detta kan vara en metod. Där finns alltså ett argument för att gå en bit på den här vägen också.

Den andra grupp som utskottet nämnt i detta sammanhang är barnskötarna. Också de skulle med en kompletterande utbildning kunna fylla platser som förskollärare. Den persongruppen har, som utskottet skriver, ofta en lång och rik erfarenhet av förskoleverksamheten. Det tyckte fru Lantz inte gällde alla. Utskottet har naturligtvis uttalat sig om persongruppen i stort, inte om varje individ. Det är självklart att det också där finns variationer av erfarenheten av förskoleverksamhet.

Det som överraskar i vpk-reservationerna är förslaget om begränsningar av bristutbildningen av förskolepersonal. Det förvånar dels därför att bristutbildade personer borde vara bättre än inte alls utbildade personer även från vpk-synpunkt, dels och framför allt därför att vpk i sitt förslag vill ytterligare begränsa möjligheterna för bl. a. personer med annan bakgrund och lång praktisk erfarenhet att få den utbildning vi nu talar om. Jag avser då givetvis barnskötarna. Jag trodde att vpk månade speciellt mycket om den gruppen, men det verkar inte så.

Det är inte så att man skall ta från den ena bristen för att lösa den andra bristen, som fru Lantz uttryckte det. Man får väl också anlägga den synpunkten på detta, att man med detta förslag ger en del barnskötare som individer en möjlighet att fortsätta sin utbildning och komma in på en annan yrkeslinje, visserligen på samma arbetsplats men kanske med något andra arbetsuppgifter. Vpk har här givit belägg för den utbildningskonventionalism som man tidigare kunnat spåra hos vpk när det gäller vägarna fram till olika utbildningsmål. Det är detta ett fint exempel på.

Vpk vill ha utbildningstiden förlängd till tre år. Det tycker jag är en aning inkonsekvent, särskilt från vpk-synpunkt. Man kräver ökad takt i förskollärarytbildningen, och förlänger man då utbildningstiden så motverkar det de syften som vpk driver med sådan emfas i andra delar av betänkandet, nämligen att man skall gå fram ännu snabbare och utbilda ännu fler förskollärare.

Kostnadsfrågan, som fru Lantz också gjorde ett nummer av, behöver man inte uppehålla sig särskilt mycket vid. Vpk har aldrig bekymrat sig särskilt mycket om finansieringen av saker och ting, och det behöver man inte heller göra när man är så långt från ansvar som vpk är och alltid har varit här i landet.

Med dessa ord ber jag, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan på samtliga punkter.

Herr NORDSTRANDH (m) kort genmäle:

Herr talman! När utskottet sopar undan motion 540 och dess tre yrkanden på det sätt som sker i betänkandet tycker jag nog ändå att man har anledning att säga att utskottet påkallar 1974 års lärarutbildningsutredning. Den nämns två gånger på s. 12, där utskottet behandlar de frågor som rör speciallärarutbildningen. Utskottet säger att 1974 års lärarutbildningsutredning enligt sina direktiv förutsättningslöst skall pröva frågan om speciallärarutbildningens organisation och dimensionering. Med hänvisning till detta avstyrker utskottet motionen 540, yrkandet 2, som det heter – det gäller en plan för utbildningen av speciallärare.

1974 års lärarutbildningsutredning kommer tillbaka längre ner – i ett annat sammanhang, som inte direkt berör den här motionen, men en liknande sak. Där talas det åter om att denna utredning skall "pröva bl. a. speciallärarutbildningens dimensioner och organisation", så jag tycker ändå att LUT spökar – om inte direkt på scenen, så i alla fall i kulisserna och fullt synligt.

Vad beträffar realbedömning, herr Gustafsson i Barkarby, kan man ju ha olika meningar om vad som skall ligga i det begreppet. Jag tycker för min del att man, när man nu ändå relativt utförligt har behandlat den här motionen och andra motioner inom samma område, skulle i en ordentlig realbedömning också kunna ta in det som jag i mitt anförande tidigare drog fram, nämligen frågan: Behövs det fler behöriga speciallärare, eller behövs det inte? Svaret på den frågan måste ju leda fram till vissa slutsatser och vissa åtgärder, antingen nu eller senare.

Det är faktiskt ändå så, att ungefär 30 % av speciallärarna inte har speciallärarutbildning; det kan vi aldrig komma ifrån.

Fru LANTZ (vpk) kort genmäle:

Herr talman! Frågan gäller väl vad man vill med förskolan, herr Gustafsson i Barkarby! Vill man ha en barnparkering, eller vill man ha en god kommunal barnomsorg?

Är det riktigt att daghem som är färdiga får stå öppnade, såsom det

har hänt i Botkyrka, därför att det fattas utbildad personal?

Herr Gustafsson säger också att han är rädd för hastiga svängningar, att det tillkommer 384 platser och att detta är rätt bra. Han är nöjd med det. Men ställd mot siffran 58 000, som skulle behöva utbildas fram till år 1980, är siffran 384 synnerligen låg. Jag tror inte att det finns någon risk för kraftiga svängningar i den här frågan, eftersom bristen på utbildad personal är så katastrofal.

Sedan till frågan om huruvida man skall utvidga sambandet mellan lågstadielärare och förskollärare. Är det vettigt att först utbilda folk till lågstadielärare för att sedan upptäcka att de blir arbetslösa och därefter behöva omskola dem till förskollärare? Jag tycker detta är ett belysande exempel på dålig planering!

Till sist frågar herr Gustafsson, om jag inte tycker att det är bättre med bristutbildad personal än med ingen utbildad personal alls. Jo visst! Det har vi också sagt att det är; sett i ett kort perspektiv och som en nödlösning kan vi mycket väl länka oss det. Men vi vet också att det finns en enorm brist på barnskötare, och att då utbilda dem till förskollärare anser vi vara dålig ekonomi. Det är en brist på ungefär 20 000 barnskötare. Då tycker vänsterpartiet kommunisterna att det är bättre att satsa på den reguljära utbildningen, där det också finns ett mycket stort antal kvalificerade sökande. Över 5 000 avvisas nu varje år.

Herr GUSTAFSSON i Barkarby (s) kort genmäle:

Herr talman! Herr Nordstrandh menade att LUT möjligen inte spökade på scenen men väl i kulisserna fullt synligt. Jag vet inte hur länge vi skall hålla på att tala bildspråk på det här sättet, men på s. 12 i samma stycke där den motion det här gäller avstyrks sägs det: "I avvaktan på resultatet av denna kartläggning och på ställningstagande till förslag från utredningen om skolans inre arbete (SIA) anser sig utskottet inte nu bära förorda en förändring av intagningskapaciteten på utbildningsgren I av speciallärarlinjen. Men hänvisning härtill avstyrker utskottet motionen 1975:40 yrkandet I och motionen 1975:1416."

Det var med hänvisning till dessa båda saker som vi avstyrkte förslaget. Om herr Nordstrandh kan få det till att LUT spökar någonstans i detta sammanhang, är han duktig. Jag kan inte ens se att LUT spökar i kulisserna i det här avscendet.

Jag menade inte, fru Lantz, att barnstugorna skall tjäna som barnparkering. Om man säger att det är rätt bra med 384 nya utbildningsplatser innebär det i och för sig inte att man är nöjd, men det kan vara på sin plats att ibland göra nyanseringar även i denna sal.

Fru Lantz säger att det inte kan vara vettigt att först utbilda lågstadielärare och sedan göra dem till förskollärare. Det är klart att man kan tycka att det inte är en särskilt bra reguljär gång, men om lågstadielärare skulle bli arbetslösa kan det väl i och för sig vara ett skäl att skola om dem. Vi har pekat på att antalet intagna till förskollärary- och lågstadieläraryt utbildning varit relativt konstant under en period. Om det blir

en nedgång i den ena gruppen kan man försöka styra över dem till den andra gruppen. Det är inte en idealisk ordning, men det kan vara ett sätt att hjälpa lågstadielärare. Men detta är inte det enda motivet. Ett annat motiv är att man på detta sätt får ett slags koppling mellan lågstadium och förskola. Det kan väl vara bra att man förutom den reguljära gången för förskollärare också får förskollärare som har gått andra vägar, det må sedan kallas bristutbildning av olika slag. Det finns alltså ytterligare ett argument för att man kan använda dessa metoder i den situation som i dag råder.

Herr NORDSTRANDH (m) kort genmäle:

Herr talman! Jag medger att det inte är särskilt kreativt att diskutera hur mycket LUT redan på sitt andra år spökar i utbildningsutskottets betänkanden. Men jag vill erinra herr Gustafsson i Barkarby om att motionen 540 innehåller flera yrkanden. Dess andra yrkande avstyrker utskottet genom att hänvisa till 1974 års lärarutbildningsutredning. Att vi sedan i vår reservation har koncentrerat oss på det första yrkandet, som innehåller en direkt dimensionering, är en annan sak. För avstyrkandet av motionen används emellertid onekligen LUT, låt mig upprepa det, som en tämligen nyanställd hjälpgumma.

Fru LANTZ (vpk) kort genmäle:

Herr talman! Jag tycker fortfarande att den koppling som herr Gustafsson i Barkarby gör mellan lågstadium och förskola är en dålig motivering. Det är ett sätt att skyla över en bristfällig planering vad gäller lågstadielärarutbildningen. Om det behövs 58 000 utbildade lärare på detta område, hur skall vi då få fram dem om vi inte börjar genast?

Herr GUSTAFSSON i Barkarby (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag trodde att herr Nordstrandh sysslade med det som han har reserverat sig mot i utskottet. Jag vet att herr Nordstrandh har varit med om att väcka flera motioner där det finns olika yrkanden, men jag trodde som sagt att det var de punkter som man reserverat sig mot som man drev i en sådan här debatt.

Fröken ROGESTAM (c):

Herr talman! Som flera tidigare talare framhållit har lärarutbildningsfrågorna visat sig bli ett av de svåraste avsnitten i utbildningsutskottets arbete under våren.

För ett tiotal år sedan förelåg en stor brist på utbildade lärare för alla stadier. Kritiken mot de ansvariga för att inte ett tillräckligt stort antal lärare utbildades var hård. Den kom från kommuner som förgäves sökte rekrytera behöriga lärare, den kom från lärarnas fackliga organisationer och den kom från de ungdomar som ute i skolorna uppehöll lärartjänster utan att ha utbildning och utan större hopp om att komma in på utbildningsanstalterna.

I det läget togs beslut om en kraftig ökning av utbildningskapaciteten. 1967 fastställdes den nu gällande lärarhögskoleorganisationen av riksdagen. Planer för till- och nybyggnad av vissa lärarhögskolor togs fram. Ambitionen var att snabbt utbilda ett tillräckligt stort antal lärare för att få tjänsterna inom skolväsendet besatta med behöriga innehavare. De siffror på antalet intagningsplatser som utskottet nu redovisar, dels från slutet av 1960-talet och dels det nu föreslagna antalet, visar klart den stora och kraftiga svängning som utbildningsorganisationen utsatts för under den här perioden.

Det kan därför finnas anledning att påminna om de svårigheter som föreligger när det gäller att göra prognoser för behovet av utbildningsplatser. Erfarenheterna har visat att prognoserna kan ge en uppfattning om trenden men inte om det exakta behovet. Det finns många faktorer utöver ålderssammansättning, lärarbenägenhet, geografisk bundenhet m. m. som kan komma att påverka behovet av lärare i framtiden. Dit hör bl. a. förlängningen av ersättningstiden för föräldrapenningen, förslaget om den rörliga pensionsåldern och institutet facklig förtroendeman.

Utskottet har i den här situationen upplevt en stor tveksamhet inför den drastiska nedskärning som budgetpropositionen föreslår. Från centerns sida har vi hävdats att det är viktigt att söka sig fram till en sådan avvägning att man i fortsättningen utbildar ett tillräckligt stort antal lärare men att utbildningskapaciteten inte får vara så stor att man utbildar lärare som sedan inte har möjlighet att få arbete. Vi har ställt oss bakom den bedömning utskottet gjort när man något minskar effekten av den föreslagna drastiska nedskärningen genom att öka intagningen till lågstadiet utbildningen med 48 platser.

Utskottet har inte gjort något uttalande om var dessa grupper skall placeras. Det är självfallet en svår fråga som fordrar noggranna överväganden. Därför är det viktigt att den arbetsgrupp inom utbildningsdepartementet som skall se över de frågor som hör samman med lärarhögskolornas organisation och intagningskapacitet arbetar snabbt och i nära samarbete med de berörda skolledningarna och personalen.

Fru Fränkel och fru Söder har i en motion begärt förslag om åtgärder för att trygga sysselsättningen för de anställda vid lärarhögskolorna. Detta har varit ett viktigt och återkommande inslag i de överläggningar utskottet haft i dessa frågor. Många uppslag har under arbetets gång redovisats för utskottet. Dit hör fortbildningsverksamhet, utbildning av nya grupper och ökad satsning på pedagogisk forskning. Enligt vår uppfattning blir det en av de stora arbetsuppgifterna för den departementala arbetsgruppen att gå igenom dessa möjligheter och att skissera en framkomlig väg. Det väsentliga är enligt vår uppfattning att man snabbt får en belysning av möjligheterna att ge personalen väsentliga arbetsuppgifter även i fortsättningen.

Ett flertal motioner tar upp problemet med bristen på utbildade speciallärare. I en motion av herr Gustavsson i Alvesta m. fl. redovisas t. ex. att i Kronobergs län bedrevs läsåret 1973/74 endast 26 % av special-

undervisningen av behöriga lärare. För Blekinge län var motsvarande siffra 24 %. Detta trots att kapaciteten för utbildning av speciallärare kraftigt byggts ut under senare år.

Vi är från centerns sida medvetna om de problem som föreligger, t. ex. att det i en del rektorsområden fungerar så att de yngsta och mest oerfarna lärarna får upprätthålla speciallärartjänsterna. Det innebär naturligtvis att man har svårigheter att ge barnen och ungdomarna den undervisning dessa så väl behöver, men det betyder också att man lastar på en ung och nyutbildad människa en mycket svår arbetsuppgift. Samtidigt anser vi att då SIA-förslaget nu är under remissbehandling och det är svårt att överblicka exakt vilka konsekvenser ett kommande förslag kan få när det gäller behovet av speciallärare, så är det lämpligt att dröja något med en utbyggnad av utbildningskapaciteten.

Det är utan tvivel så att mycket av den ytterligare pedagogiska och psykologiska kunskap liksom den praktiska övning som speciallärarutbildningen ger är av sådan art att de flesta lärare i sitt dagliga arbete har nytta härav. SIA har också lagt fram förslag om hur en sådan här vidareutbildning av lärarna skall kunna ske.

Dessutom har det i propositionen aviserats en kartläggning av vilken typ av tjänster som personer med speciallärarutbildning upprätthåller. Det är viktigt att en sådan kartläggning kommer till stånd. Den bör bl. a. kunna ge ytterligare information för att bestämma den kommande intagningskapaciteten till den här utbildningen.

Samtidigt kan man på det sättet få ytterligare information om de svårigheter som i dag möter speciallärarna i deras dagliga arbetssituation. Och kanske kan man genom att där vidta vissa förändringar få en större tjänstgöringsbenägenhet bland de utbildade speciallärarna. När det gäller det närmaste budgetåret ansluter vi oss därför till utskottsmajoritetens ställningstagande att inte nu öka utbildningen.

Sedan 1971 gäller dels vissa bestämmelser om reseersättning till studerande vid bl. a. vissa lärarutbildningsanstalter, dels bestämmelser om bidrag till studerande för vissa kostnader i samband med studiepraktik. Genom den omläggning av praktikorganisationen för lärarkandidater som beslutades för ett år sedan, kom även dessa att omfattas av de här bestämmelserna. Bestämmelserna har en sådan utformning att de drabbar grupper som inte kan fullgöra sin praktik på studieorten eller inom rimligt pendlingsavstånd. Omläggningen medförde att gruppen som drabbades av de här orättvisorna blev större, och därmed växte också kravet på en lösning. Detta har tagits upp bl. a. i en centermotion.

Utskottet påpekar att den långsiktiga lösningen av dessa frågor är avsedd att behandlas i den nya studiesociala utredningen. Men samtidigt pekar utskottet på nödvändigheten av att snabbt rätta till de påtagliga orättvisor som råder, genom att bemyndiga regeringen att revidera de nu gällande bestämmelserna så att de studerande kan fullgöra sin praktikutbildning enligt fastställd ordning under likvärdiga ekonomiska förhållanden. Det är ett bra besked som utskottet därmed ger de studerande

på lärarhögskolorna.

Herr talman! Jag vill med detta yrka bifall till hemställan i dess helhet i utbildningsutskottets betänkande nr 10.

Fröken HÖRLÉN (fp):

Herr talman! I utbildningsutskottets betänkande nr 10 behandlas budgetpropositionens anslagsäskanden till lärarutbildning jämte motioner.

I fråga om dimensioneringen av lärarutbildningen är det uppenbart att en åtstramning måste ske. Prognoser med avseende på behovet av lärarutbildning har under några år pekats i den riktningen. Inskränkningar har redan gjorts och nu förestår flera. Utskottet har emellertid inte blivit övertygat om att beräkningsgrunderna håller för en så kraftig neddragning av intagningen som propositionen föreslår. Det läraröverskott som tidigare förutsetts för innevarande år kan inte i dagsläget påvisas. En så drastisk nedskärning av lärarutbildningen som den propositionen föreslår kan inte sägas vara uttryck för en långsiktig och omsorgsfull planering. Flera faktorer som utskottet anför, men som jag inte behöver upprepa, kan påverka behovet av lärare på ett sätt som inte förutsetts i prognoserna, varför det finns anledning att ta dessa med en nypa salt.

Det måste kraftigt understrykas, att vid planeringen av utbildningskapaciteten är det nödvändigt att utgå från en så allsidig bedömning av läget som över huvud taget är möjligt. Den samlade pedagogiska erfarenhet som våra lärarhögskolor vid det här laget rymmer får inte utan vidare skingras som agnar för vinden. Inte minst av detta skäl är det anledning påpeka värdet av att utbildningen och därmed också intagningen fortsätter vid de lärarhögskolor vi nu har. Vi måste givetvis räkna med att i framtiden, kanske redan om några få år, på nytt bygga ut intagningen vid våra lärarhögskolor. Att då blåsa liv i en nedlagd lärarhögskola måste vara svårare än att utvidga en verksamhet som för en tid varit nedtrappad.

Mot bakgrund av dessa resonemang är det viktigt att de lärarkrafter, som inom den närmaste framtiden inte kan beredas arbete av samma art som f. n., i så stor utsträckning som möjligt får nya uppgifter inom lärarhögskolans ram. Utskottet har med anledning av väckta motioner i detta sammanhang talat om uppdragsutbildning, om förläggning av universitetsutbildning eller annan likartad utbildning till lärarhögskola samt om lärarhögskolornas fortbildningsverksamhet. Därmed är naturligtvis inte allt sagt beträffande aktuella uppgifter för lärarhögskolorna.

I annat sammanhang i betänkandet behandlar utskottet frågan om utbyggnaden av speciallärarutbildningen. En sådan är angelägen, då det är av väsentlig betydelse framför allt för den enskilde, men också för samhället att de av en eller annan anledning underpresterande så snabbt som möjligt får den hjälp de behöver att bättre kunna utnyttja sina resurser. Hur angelägen en utvidgning av denna verksamhet än är, är jag dock medveten om att den i dagens situation kräver en ordentlig planering, bl. a. i anslutning till tankegångarna inom SIA-utredningen. Den

Nr 60

Torsdagen den
17 april 1975

---

*Anslag till lärarut-
bildning*

Torsdagen den
17 april 1975

*Anslag till lärarut-
bildning*

i propositionen aviserade kartläggningen av situationen beträffande utnyttjandet av lärare med speciallärarutbildning är en bit av en sådan planering. Den bör emellertid kunna ske så snabbt att läget till nästa år klarnat.

Under uppvaktning i utskottet har man också från lärarhögskolehåll pekat på att då det gäller forsknings- och utvecklingsarbete på skolans område bör det finnas utrymme för en vidgning av verksamheten. Sådan forskning har hittills inte i nämnvärd utsträckning ägt rum vid lärarhögskolornas institutioner, där dock sakkunskapen finns i fråga om de skilda ämnenas metodiker. Detta bara för att nämna något exempel utöver det som direkt sägs i utskottsbetänkandet beträffande möjliga uppgifter för lärarhögskolorna i fortsättningen.

Herr talman! Jag yrkar härmed bifall till utbildningsutskottets hemställan i betänkandet nr 10.

Herr ALSÉN (s):

Herr talman! Det är motionen 1975:1342 som ger mig anledning till detta inlägg. Ifrågavarande motion har väckts av samtliga partiets representanter på Uppsala läns-bänken. Motionen har föranletts av att det i regeringens proposition 1975:1, vad avser intagning till lärarhögskolornas klasslärarutbildning budgetåret 1975/76, anmäls att intagning till lärarhögskolan i Uppsala icke skall ske. Vårt yrkande i motionen innebär att riksdagen måtte följa skolöverstyrelsens förslag om intagning till samtliga 15 lärarhögskolor – alltså även till den enda utelämnade skolan, den i Uppsala.

I motionen pekas på flera anledningar till vårt yrkande. Jag vill helt kort nämna några. Sambandet lärarhögskola-universitet är en, med speciell hänsyn till värdet av ett kontinuerligt växelspel mellan lärarutbildningen och den pedagogiska forskningen. En annan är den tillgång som ligger i systemet med sammanhållen ämnes- och klasslärarutbildning, som är föremål för 1974 års lärarutbildningsutrednings intresse. Vi pekar också på de stora olägenheter som uppstår för berörd personal, med flera friställningar som följd. Dessutom belyses de betydande administrativa svårigheter som uppstår genom en alltför kort avvecklingsperiod mellan förslaget, beslutet och ikraftträdandet.

Utskottet har inte ansett sig kunna biträda vårt yrkande, ett förhållande som jag givetvis beklagar. Utskottet har varit enigt på den här punkten, och jag finner inte skäl att yrka bifall till motionen. Det främsta skälet härtill är dock utskottets skrivning. I densamma har ett flertal synpunkter framförts som jag anser utgöra klara uttalanden för motionens plädering. Således har utskottet anmält tveksamhet inför den drastiskt sänkta intagningskapacitet, som föreslås i propositionen. Bl. a. pekar man på ett förväntat behov av ökad fortbildningsverksamhet. Utskottet förutsätter också att den departementala arbetsgruppen för lärarhögskolefrågor som tillsatts allvarligt överväger problem som är förenade med drastiska förändringar i intagningskapaciteten för följande budgetår. Jag hälsar också

med tillfredsställelse utskottets uttalade förutsättning att den nämnda arbetsgruppen i sitt arbete tar erforderliga kontakter med företrädare för vederbörande lärarhögskola och kommun innan slutliga förslag läggs fram. Det är ett angeläget påpekande inte minst mot bakgrund av att dylikt samråd inte i tillfredsställande form fördes före departementets ställningstagande till slopad intagning vid lärarhögskolan i Uppsala 1975/76.

Utskottets mening om att det bör ankomma på regeringen att avgöra till vilka lärarhögskolor de av utskottet föreslagna ytterligare intagningsplatserna för klasslärarutbildning budgetåret 1975/76 skall förläggas kan jag acceptera. Jag förstår den principiella synen, men givetvis är det motionärernas varma förhoppning att lärarhögskolan i Uppsala kommer i fråga för intagning. Ett sådant beslut från regeringens sida finner jag ur saklig synpunkt ytterst välmotiverat.

Jag yrkar således, herr talman, bifall till utbildningsutskottets hemställan i betänkande nr 10.

I detta anförande instämde fru Dahl (s).

Herr NYQUIST (fp):

Herr talman! Som en av tillskyndarna till motionen 1342 vill jag till en början konstatera att utskottet med rimliga säkerhetsmarginaler i dimensioneringsfrågan gjort ganska nyanserade och samtidigt försiktiga bedömningar av en svår bedömbar och osäker utveckling. Utskottet kan helt visst räkna med starkt stöd här i kammaren för slutsatsen att det vore oklokt att i nuläget sänka antalet intagningsplatser vid lärarhögskolorna så drastiskt som budgetpropositionen i denna del föreslår och förebådar. Det gäller i stället att "skynda långsamt". Utskottet har dock lagt in en brasklapp i skrivningen med uppmaningen att försiktighet måste iakttas i fråga om annan intagningskapacitet för nästa budgetår än som förutsatts i budgetpropositionen, eftersom planeringen för läsåret 1975/76 fortskridit relativt långt. Det låter sig sägas – men jag utgår ifrån att man i planeringen också räknat med alternativ och inte utan vidare satt likhetstecken mellan budgetpropositionens förslag och riksdagens beslut.

Hur som helst utgår utskottet från att systemet är så flexibelt att ytterligare 48 platser bör kunna tillföras lågstadielärarutbildningen. Fördelningen av detta tillskott skall tillkomma regeringen efter – föreställer jag mig – hörande av bl. a. skolöverstyrelsen och lärarutbildningsutredningen.

Utifrån regeringens förslag att ingen intagning skulle ske till klasslärarlinjen i Uppsala under budgetåret 1975/76 har vi i motionen 1342 på där anförda och här av herr Alsén redovisade skäl yrkat att Uppsala för det ifrågasvarande läsåret skulle tillföras 24 intagningsplatser på mellanstadielärarlinjen, eftersom denna linje har ett större timunderlag och därmed också är mera resursskapande än lågstadielärarlinjen. Det är emellertid uppenbart att motionens syfte i allt väsentligt också skulle till-

Torsdagen den
17 april 1975

---

*Anslag till lärarut-
bildning*

godoses genom att lågstadielärlinjen tillföres 24 platser.

I förhoppningen att regeringen kommer att handla i den riktningen vill jag yrka bifall till utskottets förslag i vad det avser dimensioneringsfrågorna.

Överläggningen var härmed slutad.

Punkten 1

Mom. 1 och 2

Utskottets hemställan bifölls.

Mom. 3 och 4

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen nr 1 av fru Lantz, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan fru Lantz begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller utbildningsutskottets hemställan i betänkandet nr 10 punkten 1 mom. 3 och 4 röstar ja,
den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit reservationen nr 1 av fru Lantz.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då fru Lantz begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja - 279
Nej - 15
Avstår - 1

Mom. 5-10

Utskottets hemställan bifölls.

Punkten 2

Mom. 1

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen nr 2 av herr Nordstrandh och fru Sundberg i motsvarande del, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Nordstrandh begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller utbildningsutskottets hemställan i betänkandet nr 10 punkten 2 mom. 1 röstar ja,
den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit reservationen nr 2 av herr Nordstrandh och fru Sundberg i motsvarande del.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Nordstrandh begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja - 254
Nej - 43
Avstår - 1

M o m . 2-10

Utskottets hemställan bifölles.

Punkten 3

M o m . 1

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen nr 3 av fru Lantz, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan fru Lantz begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller utbildningsutskottets hemställan i betänkandet nr 10 punkten 3 mom. 1 röstar ja,

den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit reservationen nr 3 av fru Lantz.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då fru Lantz begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja - 284
Nej - 15

M o m . 2

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen nr 4 av fru Lantz, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan fru Lantz begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller utbildningsutskottets hemställan i betänkandet nr 10 punkten 3 mom. 2 röstar ja,

den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit reservationen nr 4 av fru Lantz.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då fru Lantz begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja - 283
Nej - 16
Avstår - 1

§ 10 Om ett sysselsättningskapande industriprojekt i Jokkmokk

Herr industriministern JOHANSSON erhöll ordet för att besvara herr Lövenborgs (vpk) den 3 april anmälda fråga, nr 144, och anförde:

Herr talman! Herr Lövenborg har frågat mig vad regeringen – därest något aluminiumverk inte byggs i Jokkmokk – har för alternativt och lika sysselsättningskapande projekt att sätta i dess ställe.

Efter samråd med arbetsmarknadsministern vill jag anföra följande.

I svaret på en liknande fråga av herr Lövenborg om statligt aluminiumverk i Jokkmokk förra hösten redovisade jag att regeringen uppdragit åt statens industriverk att utreda vissa frågor rörande marknaden för aluminium och aluminiumprodukter i Sverige. I delrapporten Aluminiumkonsumtionen i Sverige 1975-1990 har statens industriverk kommit till slutsatsen att det under förutsättning av en höjd självförädlingsgrad eller ökad export sannolikt skulle finnas utrymme för ytterligare en aluminiumanläggning för en produktion år 1980 av ca 50 000 årston. Enligt den slutrapport "Ökad svensk aluminiumproduktion?" som industriverket nyligen avlämnat talar dock varken de svenska produktionsförutsättningarna för aluminium i ett internationellt perspektiv eller ett aluminiumverks effekter på betalningsbalans och försörjningstrygghet för att en inhemsk etablering vore ett bättre alternativ än ökad aluminiumimport.

Jag är på detta stadium – innan industriverkets rapporter noga granskats inom industridepartementet – självfallet inte beredd att deklarerat någon uppfattning vad gäller behovet eller lokaliseringen av nya produktionsenheter på aluminiumområdet.

Jag vill samtidigt framhålla att alldeles oavsett om ett aluminiumverk kommer att förläggas till Jokkmokk eller inte är utvecklingen i kommunen givetvis föremål för fortlöpande uppmärksamhet från regeringens sida. Inom ramen för i första hand regional- och industripolitiken sker en ingående prövning av möjligheterna att etablera sysselsättningskapande projekt i Jokkmokk.

Vidare pågår, som herr Lövenborg känner till, arbetet med Länsplanering 1974, inom vars ram länsstyrelse och kommuner bl. a. lägger fram sina förslag till åtgärder för att lösa eventuella problem inom resp. län. Regeringen avser att senare i särskild proposition behandla dessa frågor.

Under detta anförande övertog herr andre vice talmannen ledningen av kammarens förhandlingar.

---

*Om ett sysselsätt-
ningsskapande
industriprojekt i
Jokkmokk*

Herr LÖVENBORG (vpk):

Herr talman! Jag ber att få tacka industriministern för svaret på min fråga, men frånvaron av besked angående det diskuterade smältverket i Jokkmokk kan knappast göra människorna i den kommunen särskilt hoppfulla.

Det har ställts mycket stora förhoppningar på det här projektet. Jag tror att det är onödigt för mig att beskriva situationen i Jokkmokks kommun för industriministern; den känner han säkert väl till. De stora basnäringarna har undan för undan minskat i omfång. Rationaliseringarna i skogen och nedläggningarna av jordbruk har ställt massor av folk utan sysselsättning. Den starka utbyggnaden av vattenkraften gav i alla fall många som friställdes inom de gamla basnäringarna en chans att leva kvar i kommunen, men alla visste att vattenkraftsutbyggnaden inte kunde lösa problemen på längre sikt. Det måste också regeringen ha vetat.

I mitten av 1960-talet började Vattenfall trappa ner sin verksamhet. Under åren 1965–1970 förlorade Jokkmokks kommun 1 300 arbetstillfällen. Det var framför allt den minskade vattenkraftsutbyggnaden som fick det resultatet. När vattenkraftsutbyggnaderna nu snart är helt avslutade i Jokkmokks kommun står ytterligare 1 000-talet arbetstillfällen på minussidan. I det läget är det ganska naturligt att man med glädje och mycket stora förhoppningar har låtit diskussionerna kretsa omkring aluminiumsmältverket, som skulle ha kunnat ge kommunen ett direkt sysselsättningstillskott på mellan 500 och 600 arbetstillfällen, har det sagts.

I den socialdemokratiska regeringsavisan i Norrbotten framställdes projektet för något halvår sedan som någonting självklart och regeringen därmed också som den räddande ängeln. Desto större blev besvikelsen när statens industriverk för någon vecka sedan kom med det negativa beskedet att det inte skulle vara lämpligt att förlägga ett aluminiumsmältverk till Jokkmokks kommun. Såvitt jag förstår av andra samtal med industriministern delar han den uppfattningen, även om det inte klart sägs ut i svaret.

Jag skulle vilja ställa ett par frågor. Den ena anknyter till vad industriministern sade i svaret om att den här rapporten skall noga granskas inom industridepartementet. Jag vill betona att det är mycket bråttom och frågor därför: Hur länge skall man granska rapporten?

Den andra frågan är: Vill statsrådet vid den här prövningen medverka till att man gör en total samhällsekonomisk kalkyl av den typ som gjordes exempelvis när det gällde Stokenjokk?

Herr industriministern JOHANSSON:

Herr talman! Helt kort: Granskningen av rapporten dels i departementet, dels genom underhandsremisser måste ju ta några månader.

Beträffande den samhällsekonomiska kalkylen har vi väl anledning att nogsam t studera vad som kommer fram från länsstyrelsen i anslutning till den regionala plan, Länsplanering 1974, som man nu håller på med.

*Om representation
för Göteborgs
kommun i den s. k.
varvskommisionen*

Jag skulle tänka mig att vi där har ett tillräckligt material för att också göra en bedömning av vilka insatser som kan komma att bli nödvändiga. Att insatser är nödvändiga är vi medvetna om, och vi skall naturligtvis arbeta med detta.

När det gäller frågan huruvida vi skall göra en alldeles speciell samhällsekonomisk kalkyl, dvs. väga industriinvesteringen gentemot de samhällsekonomiska konsekvenserna, får vi nog avvakta något innan vi bestämmer oss för det.

Herr LÖVENBORG (vpk):

Herr talman! Jag tycker att just den totala samhällsekonomiska bedömningen borde vara mycket väsentlig när det gäller bl. a. det här projektet. Jag hoppas verkligen att det inte tar längre tid än vad statsrådet här har förutsatt att få ett klart besked om möjligheten av andra alternativ.

Industriverket säger i sin rapport att ett aluminiumsmältverk inte blir samhällsekonomiskt lönsamt. Men frågan är hur man över huvud taget kan säga detta. Det har inte gjorts någon samhällsekonomisk bedömning, och ändå använder man den formuleringen. Det är ju en sådan bedömning som borde ha legat till grund för övervägandena och som jag hoppas skall göra det i fortsättningen. Jag är nämligen övertygad om att vid en total samhällsekonomisk bedömning, där man tar med alla dessa konsekvenser, skulle det visa sig bli en lönsam affär. Vad kostar arbetslösheten samhället? Vad kostar folkomflyttningen, den raserade samhällsservicen och alla andra negativa följder av att en kommun rasar ihop? För det är ju vad som kommer att hända om inte Jokkmokks kommun får ett mycket rejält sysselsättningstillskott.

När det gäller aluminiumsmältverket har det också sagts att närheten till kraftverk är en viktig förutsättning. Denna förutsättning har man i Jokkmokk. Att förlägga smältverket någon annanstans skulle innebära att elström från Jokkmokk måste till för att driva produktionen. Det låter inte särskilt vettigt.

Men om det nu inte blir ett aluminiumsmältverk, vad kan man då ha i beredskap? Eller står man alldeles tomhänt? Kan inte industriministern ge en enda konkret antydning om det verkligen finns något annat att hoppas på? Det är väsentliga frågor för människorna i kommunen.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 11 Om representation för Göteborgs kommun i den s. k. varvskommisionen

Herr industriministern JOHANSSON erhöll ordet för att besvara herr Molins (fp) den 3 april anmälda fråga, nr 148, och anförde:

Herr talman! Herr Molin har frågat mig om jag är beredd att medverka till att Göteborgs kommun blir representerad i den s. k. varvskommis-

Torsdagen den
17 april 1975

---

*Om representation
för Göteborgs
kommun i den s. k.
varvskommisionen*

sionen.

Sammansättningen av kommissionen i den aktuella Eriksbergskrisen har tagit sikte på att kommissionen skulle innehålla största möjliga sakkunskap i varvsfrågor, juridik och ekonomi. Regeringens avsikt har således inte varit att kommissionen skulle vara sammansatt av representanter för partsintressen. Givetvis är kommissionens arbete av allra största intresse för Göteborgs kommun, och det är angeläget att kommissionen håller nära kontakt med bl. a. kommunstyrelsen i Göteborg för att löpande informera om arbetets gång. Enligt vad jag har erfarit har också sådana överläggningar ägt rum. Det bör f. ö. påpekas att kommunen har en direkt kontaktpunkt med kommissionen genom att en av medlemmarna är ledamot av Göteborgs kommunfullmäktige och kommunstyrelse samt den s. k. programkommittén för näringsliv och kommunikationer. Mot denna bakgrund är jag övertygad om att Göteborgs kommun kommer att kunna följa varvskommisionens arbete på ett tillfredsställande sätt.

Herr MOLIN (fp):

Herr talman! Jag skall be att få tacka industriministern för svaret på min fråga.

Här behöver jag väl inte orda om varvens betydelse för Göteborg. Sysselsättningen vid storvarven Eriksberg, Götaverken och Lindholmen är en jättefråga för Göteborg och göteborgarna. Störningar i sysselsättningen vid varven kommer ju att drabba Göteborg, och det blir kommunen som i rätt hög grad får ta stötarna av bl. a. ekonomisk natur. Kommunen berörs alltså ganska nära av detta, och kommunen har också närmare information om förhållandena än vad staten har.

Det är viktigt att man här har i minnet att samhället inte bara är staten, som man kanske ibland föreställer sig om man sitter i kanslihuset, utan i lika hög grad kommunerna. Därför har Göteborgs kommunstyrelse gjort en framställning om att kommunen skulle bli representerad i varvskommisionen. Industriministerns svar är på den punkten inte särskilt positivt, och jag ställer mig tveksam inför två av argumenten.

Det ena är att industriministern säger att kommissionen inte skall bestå av representanter för partsintressen. Jag uppfattar inte kommunen som en partsrepresentant i vanlig mening. Kommunen har inte några ägarintressen eller liknande utan företräder Göteborgs befolkning och kan i den meningen inte betecknas som en part.

Det andra jag reagerar mot är att industriministern säger att kommunen redan har en kontaktpunkt med kommissionen genom att en av medlemmarna i kommissionen är ledamot av bl. a. kommunstyrelsen. Det faktum att en företrädare för en minoritet i kommunstyrelsen av andra skäl ingår i kommissionen tänkte jag mig inte skulle ha påverkat industriministern till att säga nej till kommunstyrelsens begäran, bakom vilken styrelsens icke-socialistiska majoritet står.

Nog borde kommunen här, liksom i andra sammanhang, själv få välja vem som skall vara dess representant och föra dess talan.

Torsdagen den
17 april 1975

*Om redovisning till
riksdagen av
driftstörningar
m. m. vid kärn-
kraftverk*

Herr industriministern JOHANSSON:

Herr talman! Rörande den sista punkten herr Molin nämnde påpekar jag i mitt svar att kommunen har en direkt kontaktpunkt med kommissionen. På ett sätt är det en tillfällighet. Eftersom vederbörande är såväl jurist som ombudsman i Metall var det av flera skäl lämpligt att utse honom till att delta i kommissionens arbete. Jag ville sedan bara säga att han har kontakter med kommunstyrelsen. Han representerar alltså i det avseendet varken en majoritet eller en minoritet i Göteborgs kommunstyrelse – det är en tillfällighet.

Men det viktigaste är, som jag ser det, att Göteborgs kommun har tillfälle att följa varvskommissionens arbete genom ganska täta kontakter med kommissionen. Vi är helt överens om att den här frågan är av utomordentlig betydelse för Göteborgs kommun och då naturligtvis också för den kommunala ledningen. Men att placera in företrädare för kommunen i själva varvskommissionen skulle ställa oss inför en hel del besvärligheter. Skulle vi om frågan om en gemensam varvsrörelse kom upp ta in företrädare för Uddevalla, Landskrona och Malmö kommuner också?

Det är riktigt med kontakter mellan kommissionen och kommunen och om det erfordras mellan kommunen och regeringen. På samma sätt får regeringen vara beredd att ta emot representanter för Landskrona kommun och Uddevalla kommun för att informera om vad som händer och sker.

Herr MOLIN (fp):

Herr talman! Det är i och för sig bra att den ledamot av varvskommissionen som industriministern omnämner i sitt svar är ledamot där, men han är det inte som företrädare för Göteborgs kommun och kan inte ersätta behovet av en sådan företrädare.

Det är i och för sig värdefullt att det har hållits överläggningar med kommunen och kommer att hållas sådana överläggningar, men det hade varit bättre att följa den linje som kommunstyrelsens majoritet gått på och låta en representant formellt utsedd av kommunen vara med i kommissionen.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 12 Om redovisning till riksdagen av driftstörningar m. m. vid kärnkraftverk

Herr industriministern JOHANSSON erhöll ordet för att besvara herr *Olof Johanssons* i Stockholm (c) den 8 april anmälda fråga, nr 149, och anförde:

Herr talman! Herr Olof Johansson i Stockholm har frågat mig när regeringen kommer att ge en samlad redovisning av tillgängligt material angående driftstörningar, kontroll, risker och ekonomi vid svenska kärn-

kraftverk och om detta kommer att ske i sådan tid att det kan bilda underlag för riksdagens beslut senare i vår.

Flertalet av de frågor herr Johansson ställer har belysts i en av statens kärnkraftinspektion framlagd rapport den 9 september 1974, vilken omfattar erfarenheterna fram till juni 1974. Redogörelse för denna rapport liksom för en rad andra rapporter, utredningar m. m., som belyser kärnkraften ur olika synvinklar, har lämnats i den nyligen framlagda propositionen om energihushållning m. m. Enligt vad jag inhämtat håller kärnkraftinspektionen nu på att sammanställa en ny rapport om driftstörningar vid kärnkraftverk som har inträffat efter den 1 juni 1974. Rapporten beräknas föreligga om någon vecka.

Jag avser att återkomma till de här aktuella frågorna i samband med riksdagens behandling av energifrågorna senare i vår.

Herr OLOF JOHANSSON i Stockholm (c):

Herr talman! Jag tackar industriministern för svaret på min fråga.

Bakgrunden till frågan är naturligtvis, som jag också sagt i förtexten till frågeställningen, de inträffade driftstörningarna vid Oskar I och det svar som jag fick i oktober förra året efter pumphaveriet vid Ringhals II, då vi hade anledning diskutera de brister i kontrollen som den gången avslöjades. Några veckor senare ställde också industriministerns egen statssekreterare flera frågor till statens kärnkraftinspektion angående kontrollen från SKI:s och vattenfallsverkets sida; dessutom frågade han vilket formellt ansvar inspektörerna har vid övervakning i samband med de då aktuella haverierna vid Ringhals.

Det är riktigt som industriministern sade att man rapporterar om en hel del av detta i energipropositionen, inte minst om kontrollsystemet. Det refereras där mycket utförligt. Däremot tycker jag att redogörelsen för de konkreta och s. k. onormala händelserna vid kärnkraftverken är mera övergripande till sin karaktär och sällan går in på några detaljer.

I övrigt finns det rapporter – som jag också har haft tillgång till – från bl. a. Chalmers tekniska högskola, där man har tagit upp och analyserat 89 kända fall av sådana här händelser vid kärnkraftverken. Jag tycker uppriktigt sagt att man har gått litet lättvindigt förbi dessa händelser, och det är därför som jag har väckt frågan nu, trots att vi har att vänta en större debatt senare.

Jag är tacksam för det besked som nu lämnats, att man med en ny rapport kommer att följa upp händelseutvecklingen efter slutet av juni 1974, och jag hoppas att den rapporten blir fylligare till sin karaktär än i varje fall de redogörelser som lämnas i propositionen. Det är viktigt att mycket av denna materia finns med i underlaget för riksdagens kommande beslut, inte bara i rapporter som är svåra att få tag i.

Vidare tycker jag att de ekonomiska frågorna ofta diskuteras för litet. I propositionen talar man om de frågorna i övergripande formuleringar. Man utgår från bedömningar som gjorts i utlandet osv. Men man gör ingen koppling mellan driftstörningarna vid våra igångsatta kärnkraftverk

Torsdagen den
17 april 1975

*Om redovisning till
riksdagen av
driftstörningar
m. m. vid kärn-
kraftverk*

här i Sverige och ekonomin, t. ex. detta att Oskar I 1974 bara var infasad i nätet i 3 067 timmar dvs. 35 % av året. På den punkten angående tillgängligheten finns det inga uppgifter i energipropositionen om vilka slutsatser man drar av våra inhemska erfarenheter. Det finns också anledning att fråga – och det går dessutom rykten om det – om inte hela turbinen i Oskarshamnsverket måste bytas ut efter den senaste skadan.

Herr industriministern JOHANSSON:

Herr talman! Jag utgår ifrån att utskottet vid sin handläggning av energipropositionen uppmärksammar att vi nu om någon vecka bör ha en ny rapport och att utskottet då, om man behöver komplettera sitt material, ser till att man får föredragningar i ärendet.

Jag delar herr Olof Johanssons i Stockholm uppfattning att det är mycket viktigt att vi ser till driftsäkerheten och det ekonomiska utnyttjandet av de kärnreaktorer vi har i drift. För en del av de reaktorerna är vi nu inne i startskedet, och då måste vi räkna med att störningar kan uppstå. Jag har emellertid noterat att både Oskarshamn I och II har varit i full drift under de tre första månaderna i år. Tyvärr inträffade, som herr Johansson i Stockholm nyss anförde, ett turbinfel på nytt för ett par veckor sedan. Man har nu under hand sagt att man avser att låta reaktorn stå stilla för att göra den översyn som eljest skulle ha gjorts i sommar.

De tre månadernas erfarenheter är utomordentligt goda. Under den tiden har de två reaktorerna gett oss ett mycket värdefullt tillskott av elenergi och svarat för drygt 8,5 % av den totala energiproduktionen i år. Men det är klart att det är för kort tid för att man skall kunna göra en ekonomisk bedömning. Det får man göra när man har längre erfarenhet.

Herr OLOF JOHANSSON i Stockholm (c):

Herr talman! Det finns i OKG:s rapporter uppgifter om att man 1974 "slog rekord" med 67 dygn av oavbruten drift. Det är inga imponerande siffror. Nu skall man naturligtvis erkänna att detta är problem som drabbar all verksamhet med en relativt oprövad och tung teknologi. Men jag tror att det finns anledning att vara utomordentligt noggrann när man redovisar dessa fakta för svenska folket – dessa problem återkommer ju gång på gång, inte bara i Oskarshamn utan också i de andra verken. Jag tycker – jag vill upprepa det – att de kunde ha varit utförligare beskrivna också i propositionen.

Jag tycker också att industriministern borde svara på varför man inte vill redovisa de erfarenheter som ändå finns på det svenska planet och utifrån dessa dra ekonomiska slutsatser. Man borde i varje fall summera vilken inverkan på den ekonomiska situationen som dessa återkommande haverier har.

§ 13 Om statliga företags exempelgivande roll i fråga om arbetsmiljö m. m.

Nr 60

Torsdagen den
17 april 1975

*Om statliga företags
exempelgivande roll
i fråga om arbets-
miljö m. m.*

Herr industriministern JOHANSSON erhöll ordet för att besvara herr Franzéns i Stockholm (vpk) den 9 april anmälda fråga, nr 155, och anförde:

Herr talman! Herr Franzén har frågat mig hur jag ser på statliga företags exempelgivande roll när det gäller att främja en bättre arbetsmiljö och stress- och olycksfallsförebyggande löneformer inom resp. områden, exempelvis genom införandet av fast månadslön.

De statliga företagen bör vara goda exempel för det privata näringslivet på arbetslivets alla områden. Inte minst angeläget är detta när det gäller att skapa en arbetsmiljö som kan minska riskerna för stress, olycksfall och yrkessjukdomar. I allmänhet svarar den statliga företagssektorn också väl upp mot den målsättningen.

Enligt min uppfattning har de statliga företagen spelat en framträdande roll vad gäller övergång till månadslön. Jag vill bl. a. peka på att fyra företag, där olycksfallsriskerna relativt sett kan anses vara stora, helt har övergått till månadslön (LKAB, NJA, Uddevallavarvet, Uddcomb). Också vid ASSI:s massafabriker förekommer reell prestationslön i mycket ringa utsträckning.

Statsföretag har ca 40 000 anställda. Av dessa är en tredjedel tjänstemän som redan tidigare har fast månadslön. Av de kollektivanställda arbetar mer än 50 % inom de nämnda företagen, där fasta löner tillämpas för alla anställda.

Men förekomsten av fasta löner inom de statliga företagen är inte enbart koncentrerad till här nämnda företag. Inom Svenska Tobaks AB, Kalmar Verkstads AB samt flera andra företag utbreder sig alltmer fastlönesystem.

Vid domänverket infördes förra hösten månadslön på försök inom ett revir i Norrbotten. I år har avtal träffats om att månadslön skall tillämpas för ca 1 500 och modifierad månadslön för ca 900 skogsarbetare hos domänverket. Av kända skäl har avtalen hittills inte kunnat börja tillämpas.

Det är enligt min uppfattning fackföreningsrörelsen och dess medlemmar genom sin organisation, som har att avgöra hur hårt man vill driva kraven på övergång till fasta lönesystem. Man bör därvid hålla i minnet att ackordslöneformen fortfarande har anhängare bland stora grupper av anställda.

Herr FRANZÉN i Stockholm (vpk):

Herr talman! Jag får tacka industriministern för svaret, som i vissa delar var positivt.

Vi bör emellertid hålla i minnet att den svenska skogsindustrin under senare år – och framför allt under 1974 – har haft stora vinstökningar, på flera hundratal procent, vilka inte kommit till stånd utan skogsarbetarnas insatser.

Låt mig referera några siffror ur Aftonbladet av den 16 april i år:

Torsdagen den
17 april 1975

*Om statliga företags
exempelgivande roll
i fråga om arbets-
miljö m. m.*

Cellulosa gav år 1974 en vinst på 747 milj. kr.

MoDo gav år 1974 en vinst på 483 milj. kr.

ASSI (statligt företag) gav år 1974 en vinst på 474 milj. kr.

Domänverket gav år 1974 en vinst på 210 milj. kr.

Detta, herr industriministern, är siffror som talar för sig själva!

Det måste bli ett slut på utsugningen och utslagningen av våra skogsarbetare. Skogsarbetarens tillvaro är långtifrån den idyll – med ett sunt och friskt arbete ute i naturen – som vissa människor försöker göra gällande. Skogsarbetarens yrke är ett av de mest krävande och riskfyllda jobb vi har. Skall man klara av mer än 20 år i skogen, måste man – som skogsarbetarnas talesman Paul Lestander uttrycker det – vara hälso- miljonär.

Om man tar del av tillgänglig statistik, finner man att antalet yrkes- skador och olycksfall inom hela skogsbruket är mer än fyra gånger flera än genomsnittet på samtliga näringsgrenar, samtidigt som produktivi- teten sedan 1969 ökat med i genomsnitt 10 % per år.

Skogsbruket av i dag uppvisar rekryteringssvårigheter, vilket är för- stäligt – för vilka söker sig till ett arbete med så osäkra inkomster, som i sig manar till hets med påföljande stora olycksfallsrisker?

Skogsarbetarna i norra Sverige kräver månadslön nu för att därigenom uppnå säkrare arbetsförhållanden.

Domänverkets chef, generaldirektör Folke Rydbo, uttalade i radio den 14 april att domänverket måste drivas efter företagsekonomiska prin- cipper, såsom svar på frågan, varför verket är lika restriktivt som de privata skogsbolagen mot månadslön för skogsarbetarna. Det måste vara fel att en statlig arbetsköpare har den synen på mänsklig arbetskraft.

Det statliga företaget domänverket har ingått en ohederlig allians med skogsägarna, skogs- och lantarbetsgivarna och det privata skogsbrukets arbetsgivarförening, under ledning av verkställande direktören hos skogs- arbetsgivarna Sven Malmgren. Det måste väl, herr industriminister, efter den här diskussionen stå klart att generaldirektör Folke Rydbos inställ- ning är felaktig och att frågan om månadslön för skogsarbetarna hos domänverket och ASSI bör lösas medelst förhandlingar med Skogsar- betareförbundet?

Herr industriministern JOHANSSON:

Herr talman! De uppgifter som jag har lämnat i mitt interpellationssvar om det antal skogsarbetare som enligt det träffade avtalet nu skulle gå över på månadslön visar att domänverket har en mycket positiv inställ- ning till detta.

Domänverket har i reguljär ordning förhandlat med det fackförbund som företräder skogsarbetarna. I förhandlingarna har man kommit fram till detta resultat. Det innebär, om jag är riktigt underrättad, att två tredjedelar av de skogsarbetare som nu skall gå över till månadslön i den fortsatta försöksverksamheten är anställda inom domänverket. Detta, om inte annat, visar att de statliga företagen är utomordentligt positiva till en sådan utveckling och även medverkar till den.

. Herr FRANZÉN i Stockholm (vpk):

Herr talman! I dag har hos riksdagspartierna – hos centern, folkpartiet och socialdemokraterna samt vänsterpartiet kommunisterna – förekommit uppvaktningar från skogsarbetarna, varvid dessa har belyst vikten av ett annorlunda agerande av de statliga bolagen.

Det är inte bara kostnaderna för de statliga bolagen som kan komma in i bilden, utan det är ett samhälleligt ekonomiskt intresse att problemet löses för hela skogsarbetarkåren.

Anledningen till att man så hårt vill driva frågan om att de statliga bolagen skall ändra sin attityd är helt naturligt generaldirektör Rydbos uttalande. De skogsarbetare som det gäller, dvs. de skogsarbetare inom domänverket som skall få månadslön, utgör enligt de uppgifter jag har fått direkt från skogsarbetarna mindre än en tredjedel.

Det ges också ett annat avtal som skulle följas på försök, nämligen avtalet om modifierad månadslön. Enligt skogsarbetarna är det detta som så att säga fått bägaren att rinna över. Skogsarbetarna har haft flera olika lönesystem. Olycksfallsrisken i deras arbete är onormalt hög – fyra fem gånger högre än i näringslivet i övrigt. Den risken kan minskas, anser skogsarbetarna, om en fast månadslön införs inom hela träprisområdet.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 14 Anmäldes och bordlades

Proposition

Nr 27 om ändring i vallagen (1972:620), m. m.

§ 15 Anmäldes och bordlades

Motioner

Nr 2126 av herr *Gustavsson* i Alvesta *m. fl.*

Nr 2127 av herr *Helén* *m. fl.*

med anledning av propositionen 1975:97 angående rörlig pensionsålder m. m.

§ 16 Anmälan av interpellation

Anmäldes och bordlades följande interpellation som ingivits till kammarkansliet

den 17 april

Nr 56 av herr *Enlund* (fp) till herr justitieministern om stärkt skydd mot orättmätiga inkassokrav:

Enligt nu gällande ordning synes inkassoföretagen ha rätt att under-teckna och distribuera inkassobrev utan att kontrollera underlaget för kravet.

Fordringsägaren upprättar inkassobrev enligt formulär som tillhandahålls av inkassoföretaget. Brevet sänds därefter till inkassoföretaget som undertecknar detsamma och vidarebefordrar det till gäldenären. Inkassobreven innehåller i regel en anmaning att inom sex dagar inbetala fordrat belopp samt en hotelse om att ansökan om betalningsföreläggande eljest kommer att inlämnas till tingsrätten.

Denna ordning innebär att inkassoföretagets enda insats är att tillhandahålla formulär och att underteckna inkassobreven. Däremot tar det ingen som helst befattning med underlaget för kravet. Det har aldrig sett det. Det vet inte om det över huvud taget existerar och utför ingen som helst kontroll av huruvida kravet är berättigat eller ej.

Om gäldenären önskar en uppörelse eller har något att invända mot kravet uppmanas han i inkassobrevet att vända sig till fordringsägaren – inte till inkassoföretaget.

Den tidsfrist gäldenären har till sitt förfogande är så kort att den inte medger ens en normal skriftväxling för att framställa och erhålla svar på ett bestridande av kravet. Under den tid förhandlingar pågår mellan fordringsägare och gäldenär kvarstår hotet om ansökan om betalningsföreläggande hos tingsrätten, eftersom fordringsägaren inte tycks ha någon skyldighet att meddela inkassoföretaget att kravet bestrids. Den situation som gäldenären hamnar i kan i en del fall pressa honom att betala ett helt ogrundat krav.

Enligt den nya inkassolagen, som trädde i kraft den 1 januari 1975, är datainspektionen tillsynsmyndighet över inkassoverksamheten. Men eftersom inkassolagen endast reglerar förhållandet mellan inkassoföretaget och den krävde kan inspektionen inte ingripa mot en fordringsägare som överlämnat ett orättmätigt krav till en inkassobyrå. Inspektionens granskning är begränsad till inkassobyråns åtgärder i anledning av de uppdrag och de uppgifter byrån kan ha erhållit från fordringsägaren. Men eftersom inkassobyrån inte har något underlag för kravet och inte heller har någon skyldighet att kontrollera kravets riktighet har datainspektionen ingenting att granska. Därmed har datainspektionen enligt min mening inte heller någon reell möjlighet att kontrollera huruvida ett aktuellt ärende handlagts enligt inkassolagens bestämmelser om "god inkassosed".

Med hänvisning till det anförda anhåller jag om kammarens tillstånd att till herr justitieministern få framställa följande frågor:

1. Anser statsrådet att inkassolagens bestämmelser ger ett tillfredsställande skydd mot orättmätiga inkassokrav?

2. Om så ej är fallet – vilka åtgärder ämnar statsrådet vidtaga för att stärka detta skydd?

§ 17 Meddelande om frågor

Meddelades att följande frågor framställdes

den 17 april

Nr 168 av fru *Lantz* (vpk) till herr utbildningsministern om tillämpningsbestämmelser beträffande lärartjänster inom den kommunala vuxenutbildningen:

I årets budgetproposition lade regeringen fram förslag om att införa en ny typ av tjänster i kommunernas skolväsende – tjänster avsedda för den kommunala vuxenutbildningens lärare. Riksdagen har med en mindre justering fattat beslut i enlighet med regeringens förslag. Reformen skall träda i kraft den 1 juli 1975. För att reformen skall kunna genomföras vid den av riksdagen beslutade tidpunkten, och lärarna därmed få en mera fast anställning, måste tillämpningsbestämmelser omedelbart utfärdas.

Avser utbildningsministern att utfärda tillämpningsbestämmelser för de nya tjänsterna i kommunernas skolväsende så att de berörda lärarna i kommunal vuxenutbildning kan få sina anställningar fr. o. m. den 1 juli 1975?

Nr 169 av herr *Ullsten* (fp) till herr statsrådet Löfberg om vissa åtgärder i samband med utlokaliseringen av statliga verk:

I samband med utlokaliseringen av myndigheter och institutioner från Stockholmsområdet har hittills ca 3 600 tjänstemän ansökt om omplacering till andra statliga tjänster i Stockholmsområdet. Av dessa har SPN endast lyckats omplacera ca 1 100. Personer med NOM-garanti ges prioritet i anvisningsarbetet. Ändå hade nyligen 321 personer med sådan garanti ännu inte erhållit omplacering.

Med anledning av det anförda vill jag till herr statsrådet Löfberg ställa följande frågor:

Avser statsrådet att genom ökade resurser till statens personalnämnd (SPN) eller på annat sätt underlätta för de anställda vid de utlokaliserade verken som önskar stanna i Stockholmsområdet att få anställning där?

Vill statsrådet lämna en redogörelse för medflyttande makas/makes möjligheter att erhålla anställning inom sitt yrkesområde på lokaliseringsorten?

Nr 170 av herr *Strindberg* (m) till herr utbildningsministern om bibehållande av skogsinstitutet i Bispgården:

Är statsrådet mot bakgrund av den ogynnsamma utvecklingen inom Hammarstrands kommun beredd att medverka till att skogsinstitutet i Bispgården ej flyttas från kommunen?

Nr 60

Torsdagen den
17 april 1975

*Meddelande om
frågor*

Nr 60

§ 18 Kammaren åtskildes kl 17.16.

Torsdagen den
17 april 1975

In fidem
SUNE K. JOHANSSON

/Solveig Gemert